

צריך

גיליון 6 | קיץ 2019

צריך

כתב העת של תלמידי המסלול לכתובה
אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

גיליון 6

קיץ 2019

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
Ben-Gurion University of the Negev

Tsrif

Journal of the Writing Program
Ben-Gurion University of the Negev
P.O. Box 653, Beer Sheva 8410501, Israel

הגיליון רואה אור בתמיכת סטיוארט ב. (ז"ל) וטוני יאנג
This journal was published with the generous support
of Stuart (of blessed memory) and Toni Young

עורך מלווה: שמעון אדף

עורכי המדורים

שירה: סלין אסייג, עידית שמעוני

פרוזה: טלי בלייכר, דינה עזריאל, אִייריס פייפר

ממואר ועיון יצירתי: נופיה ברניצן, אודליה גולדמן, נועה שהרבניסדן

ריאיון: נועה שהרבניסדן

דימויים: דינה עזריאל

צריף מארח: אודליה גולדמן, יוכי כהן

תודה לד"ר חמוטל צמיר על בדיקת הניקוד

תודה לד"ר רועי גרינוולד על בדיקת היידיש

עריכת הלשון: ענבל גיל

עיצוב ועימוד: סטודיו צוות א. אר. דיזיין

דימוי הכריכה: אביבית סגל, שקיעה, הדפסת דיו פיגמנטי

על נייר ארכיבי, 70/100 ס"מ

דימוי כריכה פנימי: איילת אברהם,

ציפורים עונת הנדידה, צילום, 20/35 ס"מ

דפוס: יחידת הדפוס, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

© כל הזכויות שמורות למחברים

ISSN: 2411-5371

תוכן עניינים

7	פתח דבר / שמעון אדף
9	[ללא כותרת] / אודליה גולדמן
10	מסתננים / שרית אלקון
19	עבודות במוזיאון / לארה גבריאל
21	כרוניקה של ביצה ותרנגול / גלעד שמילו
24	חלב / מרב זקספורטל
26	הצביטה מלודז' / רחלי דור־רפפורט
29	בלוז למטאטא / רמי מארק רום
37	תובנות השם / עמית מאוטנר
38	Watermark / רעות וגנר, קרן אייכר
41	על "צבע החלב", דמויות שקופות, מתרגמות שקופות / רותם עטר
49	[ללא כותרת] / יעל הניג
51	טוֹפְרָמוֹרִי / סאקי (מאנגלית: דינה עזריאל)
59	ההווה שלי הוא פאטה מורגנה / טלי עוקבי
63	תפנים / רונה שחר
65	סטוץ בגן עדן / שבא סלהוב
71	מנוף / רונה שחר
73	חושך שאין לו מרפא ושפה שמסרבת להיקצב / נועה שהרבני־סדן
109-82	צריף מארח
82	שורות שכתבתי לכריכה האחורית של מדריך ציפורים עתידי / רוני סומק
83	הומאז' לאברהם חלפי / רוני סומק
85	אודות נפתוליה של מרת חיה־לאה לוי / טליה הלני גולדשמידט
93	חדרי, חדרי - יצור קרוע / רחל חלפי ©
107	חוף / יהודית אנגלרד
109	מילים שימושיות / תומר קהת־שור
110	אומנות תיקון השברים / עדי קוגלר

- 117 ----- לבניית קטנה תופסת דגיג / נופר קידר
- 119 ----- אליאב / חנה בלוקה
- 123 ----- גיהוץ / רסל דיקשטיין
- 129 ----- בתי אונגרין / אהרון פז
- 131 ----- אימהות בשלוש מערכות / דרור אליעל
- 137 ----- עץ / אנדריי טרטייקוב
- 138 ----- טילי עֶנָן / ורד כספי־פנואלי
- 144 ----- האגם הלבן / גיא רופא
- 147 ----- [ללא כותרת] / ארז שחר

סימני פיסוק

לא אִכְפָּה אוֹתְנוּ עַל הַזְמַן:
הֵינּוּ. לא
נְהִיָּה. לא
אֲנַחְנוּ.

אֶפְסִיק לְנַקֵּד אֶת הַמְרָחֵק,
לְהוֹסִיף לוֹ סִמְנֵי פְסוּק.
בְּחֹשֶׁךְ אֵין צוּרָה שֶׁל פֶּה
נִפְעֵר וְאֵין שְׁפָה לְסִמְנֵים
שְׁאֲצַבְעוֹתַי מְרַפּוֹת
בְּקֹר שֶׁל יְנוּאָר.

כִּי רַק סוּף
יְנוּאָר עֲכָשׁוּ.
יֵרֵק וְחַד.

– טלי לטוביציקי, נְסִי מְלִים כְּלָלִיּוֹת יוֹתֵר
הוצאת קשב לשירה, 2010

גיליון זה מוקדש לזכרה של טלי לטוביציקי (1976-2019), משוררת, חוקרת ומרצה במחלקה לספרות עברית באוניברסיטת בן גוריון בנגב

פתח דבר

את הצבע הלבן אין צורך להציג. הוא ותאומו, השחור, מלווים את ההגות והעשייה האנושיות מראשיתן. כמעט שאין היבט של הקיום שלא יוחדה להם בו משמעות מרכזית, יהיה זה ההיבט המיתולוגי, הדתי, המטפיזי, החברתי, הפוליטי, המוסרי, הנפשי. ובכל הנוגע ליצירה בכלל, ולכתיבה בפרט, תפקודם כפול: במישור של תוכני היצירה, הם טעונים בהיסטוריה של השימושים והמוכנים שלהם לאורך הדורות; במישור המטא-יצירתי, של המחשבה על אודות יצירה, הם מהווים דימויים של ראשית – הרף הלבן מזה, ומזה, החור השחור, התהום, בתודעתם של הכותבים, או כתם הדיו המפר את ניקיון הרף. במישור הזה הלבן והשחור מגלמים ריק, הוויה שבטרם הכתיבה, או הוויית היצירה בכוח. כך, כאשר חז"ל מתרגמים, ברוח השינוי הקיצוני שהם עורכים בתפיסת העולם המקראית, את מעמד הבריאה הראשית למעמד של קריאה וכתיבה, הם נדרשים לשימושים הללו של לבן ושחור. לדידם, התורה כתובה באש שחורה על גבי אש לבנה, והיא פתוחה לפני האל המוציא לפועל את תוכנית הבריאה המופיעה בה.

התמודדות של מעשה הכתיבה עם הצבע הלבן ועם בן זוגו התמידי, השחור, היא אפוא שרייה במתח שבין ריק, פוטנציאל, נקודת פתיחה, ובין מימוש, מערכת מושגית טעונה עד אפס קצה באסוציאציות, קונוטציות, תולדות. מן השרייה הזו ניזונות היצירות הכלולות בגיליון הנוכחי, מי מהן באופן ישיר, על ידי בחינה של הצבע וממדיו השונים, ומי מהן בעקיפין, על ידי הפיכת המתח למרחב של התחוללות דרמטית, חברתית או אישית.

גם שני המוקדים של הגיליון הנוכחי מתפרנסים מהמתח הזה: קריאה בספור "סטוץ בגן עדן" של שבא סלהוב ושיחה איתה בעקבותיו, והמדור "צריף מארח" המוקדש ליצירתו של אברהם חלפי. היצירה של סלהוב נעה ללא הרף בין אור וקדרות, ודימויי השחור והלבן בה מסתחררים בין אינספור מובניהם, צבע שיער, טקסי החיים, בדידות ומשפחה, ייצוג ומחיקה, עמדות פוליטיות ועמדות דתיות. מנגד, בלב "צריף מארח", משרטטת רחל חלפי מהלכים מרכזיים של שירת אברהם חלפי, שתשתיתם היא היחסים בין הכתיבה כדיבור של שגרה, של אגב, לבין

הנמען המוחלט של הדיבור, האל האפוף שתיקה. בין המימוש הגמור של היומיום, המתפקע ממעשים, לבין הטוהר האלוהי, הצרוף. בין ההמולה הארעית של בשר ודם לבין הדממה הנצחית של הבורא. דיבור ואלם. ביטוי והשתקה. שמחה ואבל. חיים ומוות. לבן ושחור. ההווה שלנו כופה עלינו לשוב להיזקק אל החלוקות, לחקור אותן, להשיג עליהן. בזמן העבודה על הגיליון נפטרה טלי לטוביציקי, משוררת, מורה, חברה. בחרנו לפתוח את הגיליון הנוכחי בשיר שלה, שעצם הדפסתו כמו חותר תחת אמירתו – כתמי דיו, סימני פיסוק, אותיות שחורות הם אולי הראיה היחידה לכך שאנחנו עוברים במפל הלבן של העולם, שאנחנו נכתבים בו אל העתיד לבוא.

שמעון אדף

אודליה גולדמן

*

בְּדִיּוֹ וּבְמִים אֲנִי אֶפְדֶּה
אֶת הַלֶּבֶן הַזֶּה.
עַד שֶׁיִּהְיוּ הַיָּמִים הַטּוֹבִים כְּתָמִים
הַמְּשִׁיכִים לְהַתְפַּשֵּׁט
גַּם אַחֲרֵי שְׁאָרִים אֶת הַמְּכֹחֹל.

מסתננים

איך הם מקפלים הכול. מהר-מהר-מהר, ובקושי חצות. והאוכל. כל האוכל שנזרק. לא חבל עליו, על האוכל? השולחן שהיא יושבת לידו עדיין מכוסה במפה. את הצלחות המלוכלכות ואת הסכו"ם ואת הכוסות כבר לקחו. השאירו פירורים וכתמי יין אדום. דליה משלחת במלצרים מבטים שאומרים הכול, אבל זה לא מפריע לאף אחד. ראו כאן הכול. זיקוקי דינור, רקדניות ברזילאיות, כדורים פורחים, סכין נשלפת, כלה בורחת, מה לא. אז מבטים? הם בשלהם והיא בשלה. היא במבטים והם בקיפול, סילוק וסידור. סליחה? אני דיברתי מקודם עם הבעלכית. האוכל הולך לתרומות. דיברו איתכם על האוכל? דיברו, בטח. מתרחקים הנבלות.

מילה על האוכל: צמחוני. שום דואט מדליוני פילה בקר או פרגית צרובה ברוטב טריאקי או טריו צלע טלה מוגש לצד רטטוי (בתוספת תשלום). הכלה צמחונית ולאורחים אצבע משולשת ולזניית ברוקולי עם פרמזן (בתוספת תשלום), והדבר ההוא שעשוי כולו מפטריות. ובכל זאת, מדובר בתרומה לעניי עירנו אז למה היחס הזה? עצלנות. זה מה שזה. בעיה של דור שלם. לא לעשות איזה מאמץ, חלילה. ודווקא פינקו אותם, את המלצרים, עם הטיפים. אי אפשר להגיד שלא. יוחנן בא לבעלכית ודחף מעטפה ליד שלו. וזה למלצרים, אמר. בטח, אמר הבעלכית. רואים עליו שהוא אחד שפתאום הגיע לטופ. כמה מזה החלאה לקח לעצמו?

מורידים מהשולחנות, בפנית הגן מרכזים את האגרטלים והדקורציה עם הענפים היבשים והנרות והחבצלות, מסירים את המפות הלבנות מהשולחנות וזורקים לתוך שקי פלסטיק כתומים. את החופה כבר הפשיטו מבגדי הסטן. עכשיו שלד המתכת עומד על הבמה המיוחדת, על רקע הבריקה, עומד ומשקשק במפרקיו המתכתיים וכולו נראה כבית ריק מקירות ותקרה שהתמוטטה. והנה, מכבים את האורות בכריכה! נבלות. נשאר בור מים שחור. רק לפי הכלור, הריח החזק של הכלור בכל מקום, שנדבק לגוף, אפשר לנחש שיש פה בריכה.

קמה וניגשת לחבצלות, מתכופפת. פרח-פרח צוררת לזר אחד לבן וגדול, וחוזרת לשבת ליד שולחנה. והמלצרים מורידים, זורקים ומקפלים. ומה

החיפזון? הרי לא כולם הלכו. אני עוד כאן. והחתן והכלה בחדר ההתרגעות. תכף יצאו. יוחנן עומד ליד הבריכה, נועץ עיניים במים השחורים כמו עומד לקפוץ פנימה. הפליטים מהמרכז של אדווה מסתובבים גם הם סביב הבריכה ולא ממהרים. מה יש להם למהר? אז הם כאן, בוהים במים השחורים. שקטים. לפי הבלגן שעשו על הרחבה אי אפשר לנחש שהם יכולים להיות שקטים כל כך. קפצו והרעידו כתפיים והניעו ישבנים ודפקו על התופים שלהם. כל האורחים פתחו כאלה עיניים, מסיבות מובנות. האקוסטיקה גם כן לא הוסיפה. מכל מקום בגן האירועים שמעו את התופים, בפירוש מכל מקום. וסביב הכלה התפתח מעגל של פליטים, עם התופים והכול. אפשר היה לחשוב שהם להקת אירועים, לולא אותו אחד מוכה מחלות-עור שקשה להסתכל. גם הוא רק, אם אפשר לקרוא לזה ריקוד, סביב הכלה. והכלה: איך שהיא רקדה! קיפצה עם השמלה הזאת שלה בתוך השבט הקטן של הפליטים שלה, והם, עם הבגדים הלבנים והתופים הגדולים, והנשים – עם השיער הזה – רקדו כאילו לא רטט עליהן כל הבשר. והיה מה שירטוט ומה שיבלוט ומה שיציץ. ואדווה כמו

האפריקניות. באמת איך שהן זזו, האפריקניות האלה!

העיניים של אדווה אורו, ואילו אצלה, אצל דליה, הכול השחיר, ממש נהיה לה שחור בעיניים כשראתה את האורחים האלה של אדווה. וכמה! כאילו מהרחוב אספה אותם. ולא אחד-שניים. שבט. והתופים. ואדווה נשזרה ביניהם באיזו טבעיות, עם פניה הסמוקות וגופה הדשן, שמכוסה בשמלה הצהבהבה הזאת שלה עם הרקמה הצבעונית מקדימה. ויאיר – כמו דחליל. הניע את גופו מצד לצד בלי תואם, שום תואם בגוף שלו. את הבן שלה היא מכירה. אז ככה בלי תואם הוא נשאר מחוץ למעגל הרוקדים ושם הוא זז. ומשם הוא חייך חיוך פלגמטי כלפי כלתו, והיא עוגבת על הרוקדים, ובאור הפנס שהחליף את צבעיו לפי המוזיקה מעל רחבת הריקודים היא נראתה כחוה שמתפתלת סביב נחשים שחורים, אגלי זיעה על מצחה.

גם יוחנן וכמה בנות מהעבודה נסחבו לתוך המעגל. אחר כך, כשיצאו והתיישבו ליד דליה, אמרו: כמו בטיול באפריקה, לפני שנה. באמת איך לא באת? חשבנו שראינו הכול בטיול הזה, עם הג'יפים. ושוב דיברו על האזורים הנידחים של היבשת. רק כשנמצאים שם מבינים. ודליה הסתכלה על הפליטים על הרחבה, איך שהם רוקדים עם הבגדים הלבנים שלהם

והתופים שלהם הגדולים, ואמרה: זוועות כאלה רואים בלי סוף. אין צורך להרחיב. בטלוויזיה מראים היום הכול.

ויאיר בדרך-לא-דרך הצליח להיכנס לתוך המעגל והניח יד מהססת על מותני כלתו. אדווה עצרה ויצאה מהמעגל, צעדה שני צעדים ואז עקרה את עצמה, ממש ככה, עקרה מתוך הידיים של יאיר וברחה אל הפליטים. נשיקות וחיבוקים וטפוחות על שכם וחיוכים חמים ורחבים. דליה לחשה לבעלה: אני שואלת אותך יוחנן, איזו צורה יש לזה?

והיה צריך שתזכיר לכולם את עניין ההסעה לדרום. לטובת החולמים, המהססים, המתעכבים והמעכבים, היא לא הרפתה מעניין ההסעה ודאגה שברמקולים יכריזו פעמיים: ההסעה לדרום עוזבת. כמה אורחים קמו בעצלתיים מהשולחנות ונפרדו מהמוזמנים ומהחתן-כלה. עכשיו הולכים? אמרה דליה. אבל הפליטים רקדו סביב אדווה, ואף אחד לא עשה שום תנועה לכיוון היציאה. ההסעה לדרום כבר יצאה והם כאן. חשבה שהגיעו בהסעה מהדרום וככה גם יחזור, באותה הדרך, לדרום. וגם אם לא לבית שלהם, שבכל זאת יעלו עליה, על ההסעה. שייסעו. הרי הם כבר יגיעו לאנשהו. ולא. ואיך שאדווה רקדה שם, עם האקוסטיקה הגרועה והכול, רקדה ורקדה, לא הפסיקה לרקוד.

על הענפים שהיא תקעה באמצע השולחנות אף אחד לא אמר מילה. גם לא על הנר הכבוי. שעות הם אספו, היא ויוחנן, את הענפים האלה מיער ירושלים, שגם ככה לא נשאר ממנו הרבה. רק חורשה. ושמה בחורשה הם ליקטו זרדים בשביל הדקורציה על השולחנות. ודליה אמרה: מהיפים, יוחנן, תביא רק מהיפים. ויוחנן אמר: ענפים, דליה. אין פה יפה ולא יפה. נו מה הוא מחדש? דליה הסתכלה על הענפים, אפורים יבשים, מכוערים. על גופתי, אמרה, אם היא מתעקשת על ענפים אז לפחות שיהיו גם חבצלות לבנות וחגיגיות. ונה. מי שמע? ענפים בצנצנת? ולעשות מזה דבר יפה. מי שמע?

השמלה הצהבהבה של אדווה הבהבה כל החתונה. על רקע החופה הלבנה והשטיח הלבן החגיגי שהוביל אליה, זורי הפרחים הענקיים הלבנים על העמודים הלבנים משני צידי החופה, השמלה הזאת נראתה צהובה ממש. וגם כל החתונה השמלה הזאת. מילא. זכותה, חשבה. וכך גם אמרה לה: זכותך. אבל בעדינות הוסיפה שלפחות לחופה יותר טוב שתבחר שמלה אחרת. ולא הרקמה הזאת, מקדימה. וצריך שתהיה לה צורה. אולי

כיווצים במותן, לסדר קצת את הטליה. ושמלת כלה צריך שתהיה לבנה. אחר כך אפשר להחליף. ככה מקובל היום, אצל הצעירים, שמחליפים. ולריקודים אפשר ללבוש את השמלה הזאת שלה, בצבע שהוא אפילו לא לבן, שקוראים לה שמלת כלה ולוקחים כפול במחיר. אם משלמים לפחות שיהיה על מה, אמרה.

זה אוף וויט, ענתה אדווה. ומחיר – לא כפול ולא משולש. והיא דיברה בקול הזה שלה, אמרה שנסעה לנחלת בנימין ונכנסה לחנות שאף אחד לא שמע עליה וקנתה שם בד צהבהב, ואחר כך נסעה למרכז שלה, של האפריקנים, וביקשה מאחת הפליטות לתפור מהבד הצהבהב הזה שמלת כלה לבנה. אמרה: מחיר סמלי, מה ששילמתי, ממש כלום. אבל בשבילה! והרקמה מקדימה – עבודת יד!

היא, אדווה, עמדה אז בסלון, לבושה בשמלת-השק חסרת הצורה, צהבהבה ומקדימה במקום מחשוף פתח עם איקסים אדומים ומסביבו רקמה של אפריקנים. היא הדגימה לדליה את הטוטל-לוק, כך אמרה בחיוך, טוטל-לוק. ואמה, שישבה גם היא באותו הסלון ועל אותן הספות של דליה, חייכה. איך לא תחייך? בת שלושים וארבע, הבת שלה, ורק עכשיו. שתי ציפורים במכה, אמרה אם-הכלה. גם יפה וגם לא ביוקר וגם להושיט יד לאחרים. ולבן, אמרה אדווה, ממש לבן כמו שאת אומרת, יש תרבויות שלבן כזה זה אבלות. כמו ששחור אצלנו ככה אצלם לבן.

היא הילכה הלךך ושוב בסלון, מנענעת את חמוקיה בתנועות אגן מוגזמות, ראוותניות, חוזרת ומדגישה את מעלותיה של השמלה: יפה, פשוטה ולא מנקרת עיניים, והעיקר זו שתפרה אותה קיבלה תמורה יפה לעבודה. ובכלל רק טוב יוצא ממנה, מהשמלה! אחר כך התיישבה על הברכיים של יאיר ודיברה. מין מניפסט חברתי. פה ושם אומנם השחילה איזו מילה על אהבה אבל ברור לאן הרוחות נושבות. לא טיפוס ביתי, בלשון המעטה, חשבה דליה. ואמונות תפלות לא עושות עליה רושם, על אדווה. שום בעיה אין לה שיאיר יראה אותה ככה בשמלת הכלה. מה לה ולמזל רע? היא, שמסתודדת עם האפריקנים ומתמוגגת מהאמונות התפלות שלהם ומהשיטות התרבותיות שלהם, מסרבת לאמץ אמונה אחת משלנו, חושבת דליה. ליתר ביטחון.

ויאיר. יושב בסלון ותוקע בה, באדווה, מבטים מעריצים, נמס מרוב אהבה. וצעיר. בן עשרים ושבע בסך הכול, שום אמונה הוא לא גיבש לעצמו. שום

אמונה ושום עמדה, מלבד האמירה החד-משמעית: אני אוהב אותה, ועם זה כידוע אי אפשר להתווכח. חבל שכשהיה קטן לא לקחנו אותו יותר לטבע, חשבה. ועכשיו יש לו איזה עניין עם כל מה שנראה לו אקזוטי. מאז שעברו להתגורר יחד הרבה הוא לא אומר. ושתיקות זה דבר כזה שנוטה להתרבות, ומבטים מהסוג הזה שלו – להתמעט. יש לה, לדליה, הרבה מה לומר על גברים שפתאום נעשים שתקנים. פוליטיקה זה לא לחתונות. אמרה דליה.

אדווה ישבה עליו, על הברכיים. ככה עם כל הגודל שלה. במבט מהצד נראתה כמו אביר על סוסון. החזה הכבד מבקש להתפרץ מתוך הרקמה השבטית. שני חוטים אדומים בצורת איקס היו אמורים למנוע את ההתפרצות. כפתור היה עושה את העבודה יותר טוב. בלי תמיכה לחזה, הכול בחוץ. דליה נשכה את שפתה התחתונה. חזייה מתאימה כבר מצאת? שאלה דליה.

חזייה? שאלה אדווה. הפנים שלה האפירו. את יודעת, "אנחנו לא נולדות נשים", אמרה.

את החוכמות האלה כבר שמעתי, אמרה דליה. טוב, העניין הזה, של השמלה, גמור. הרימה דגל לבן. מלחמות צריך לדעת לבחור. בסדר, אמרה, כמדברת אל עצמה. בסדר, אבל שהחתונה תהיה חתונה. ועל דעת עצמה החליטה להלביש בלבן כל מה שאפשר: חופה, שטיח, כיסאות עטופים בלבן, מפות, מפיות, נרות, וכמובן החבצלות. ובכל זאת אמרה ליוחנן: אתה תראה שהכתובת הייתה על הקיר.

יוחנן עדיין על סף הבריכה. המים בתוכה הולכים ומשחירים וריח הכלור סמיק, מחניק. תודה לאל, דליה חושבת שלפחות העניין של המיקום הסתדר. בלי מערה בגליל או מחצלות במעבה היער. גן אירועים בקיבוץ ליד ירושלים, מופרט מאל"ף ועד תי"ו. מעניין שבעניין הזה לא כואב לה הלב, לאדווה. מילא. זה דור אחר עם כאבי לב אחרים.

*

ובעניין הפליטים אפשר להגיד שכמה באמת התלבשו במיוחד: תלבושות מסורתיות, חגיגיות בלבן... והתופים. אבל אחרים באו ככה, כמו שהם. חולצות לבנות, עם כפתורים, מקומטות. לא חגיגיות בשום דרך ומשהו שפל בשפת הגוף. כאילו הסתננו פנימה. בעין עקומה, ככה מרחוק, עמדה

והסתכלה על כל הפליטים שמילאו את החתונה, פנתה ליוחנן ואמרה:
בטוח יש פה כמה כאלה שהסתננו. ראו חתונה ונכנסו. ראית את המאבטח?
יש מאבטח?
בדיוק!

הנה, התחלנו, אמר. תירגע, דליה. אפשר להגיד שהגענו לישורת האחרונה.
החופה עברה בשלום. הוא חיך.

מצא לו זמן להתברך. ועל מה! טוב. אני את שלי אמרתי. זהו! היא גלגלה
את עיניה, ובכל זאת, ולמרות גלגול העיניים שמעיד על דעותיה החבויות,
במוצהר היא מחזיקה בעקשנות בדעה שאין להוריד צלחות מהשולחן
ואין לקפל מפות לפני שאחרון האורחים עוזב. בלי רמזים ובלי השטיקים
האלה של מלצרים. הכול בסדר? והופ, חוטפים מנות מבין הידיים. עניין
של נימוס אלמנטרי.

על זה אני מדברת! פתאום מכבים את הספוטים הירוקים על הדקלים.
ואת כל האורות על הרחבה. חושך! ומי היא שתדבר, אבל התאורה –
צריך שתאיר עד הסוף. אפילו הזוג הטרי עדיין לא יצא החוצה. ומה יעשו
עכשיו? רק הסתיימה החתונה וכבר עליהם לגשש את דרכם בחושך.

*

ושני הטיפוסים עם הכובעים הצבעוניים והצפצפות הנוראות האלה ביד,
שהיו אחראים למשקאות, הביאו שולחנות עם גלגלים קטנים כאלה,
שנוסעים. מאוד פופולרי אצל הצעירים. והם גלגלו אותו בין הרוקדים
וחילקו טקילות ומבחנות עם אלכוהול בצבעים זרחניים. חילקו וצפצפו
בצפצפות, להלהיט את הרוחות. יאיר שתה. לא היה קל לראות את הבן
שלה ככה מתפרק לחתיכות, ועוד בחתונה שלו. כשהגיע השולחנות ראתה
את המסתננים רצים לתוך המעגל. הם התנפלו על המבחנות כאילו דובר
במים.

סליחה אתם מוזמנים? רצתה לשאול. באמת החלה להתקרב, ככה בצעדים
נחושים, אחרי הכול אמרה לעצמה: אני מחתנת כאן את הבן, ואם הסתננו
זרים לחתונה שלו מי אם לא אני... והרי עוד כשהיה קטן ואסתמטי...
התקדמה. שמרה על ארשת רגועה. על ברכות ואיחולים השיבה במילים
חמות ובניד ראש. בלי לעורר מהומה ובלי להלביץ את פניהם, תיגש ותברר.
התקפי היסטריה אף פעם לא מתקבלים בעין יפה. על אישה מבוגרת זה

נראה גרוע עוד יותר.

הצעירים ואלו שמחשיבים את עצמם לצעירים ברוחם, וגם יוחנן, כולם הצטופפו סביב השולחן. כמה פליטים עמדו מהצה, כמתלבטים, פתאום הדת והמצפון מפריעים להם, בסוף הם הריקו מבחנות כאילו כלום. האורחים הקפיצו את הטקילה כמו שמקובל: חבטה חזקה בתחתית הכוס על השולחן, יד אחת מכסה מלמעלה שלא יישפך. כאילו עברו איזה בית ספר. הפליטים הסתכלו ולמדו מהר. וגם יאיר לקח כוסית אחת כזאת עם תחתית עבה, תחתיות עבות יש לכוסיות הטקילה האלו, והוא הנחית אותה במהלומה לא סימטרית על השולחן – ונחתך. הוא היה שיכור מכדי לייחס לזה חשיבות, אבל הדם נזל.

דליה הניחה למסתננים, שינתה כיוון והחלה לחפש את האחראי. סליחה סליחה? שאלה את המלצר, איפה האחראי? הבן שלי נחתך פה מהכוס. אולי יש לו ערכה של עזרה ראשונה. הדם נזל אבל יאיר המשיך לרקוד. ודליה פילסה את דרכה בין הרוקדים והקופצים והמרקדים, נכנסה עד למטבח דרך שוטפי הכלים והטבחים והמנגים, הריח! אוי הריח! מה זה, מהפטריות? הלכה עד למשרד הבעל בית, ומשם חזרה עם חבילה של פלסטרים ומשחת פולידין. והיא עברה בין הרוקדים עם הפלסטרים האלה ביד, ככה כמו שתמיד עשתה. מהילדות שלו.

ויאיר כבר הספיק ללכלך את השמלה הלא-כל-כך-לבנה של הכלה, חיבק אותה ככה, עם הדם. וככה, עם הדם, הכול נזל לו, ממש טפטף על השמלה, והיא המשיכה לרקוד. לא הפריע לה. והיו שם בדיחות על הדם ועל הכלה, ועל שמלת הכלה הלא-כל-כך-לבנה. ואדווה המשיכה לרקוד כאילו כלום. החזיקה את היד של יאיר, וחיבקה אותו, אין להקל בזה את הראש, שהיא חיבקה אותו ככה. והדם שלו טפטף על שמלת הכלה. כנראה חתך עמוק. ודליה עם הפלסטרים עמדה בצד וחשבה: כלה אחרת כבר הייתה דואגת לשמלה, אבל מה יש לדאוג לסמרטוט הזה? סמרטוט צהוב עם הרקמה הזאת והאיקסים מקדימה.

אחר כך הלכה והתיישבה ליד השולחן וכבר לא קמה ממנו. יאיר היה שיכור כולו, והיא ישבה והסתכלה על הבן השיכור שלה, איך שהוא הולך ככה ורוקד ככה עם היד שלו, שכולה דם. והיא ישבה ולא זזה, ובאו אליה ואמרו לה בואי, תרקדי קצת. אבל אפשר לומר שנגמרו לה הכוחות. לא, לא בשבילי הריקודים האלה. תרקדי, אמרו לה, הבן שלך מתחתן. כאילו

שלא ידעה. ויוחנן דווקא קיפץ עם הרוקדים.
חתונה שמחה, העירה מי שהעירה. ורדה מהעבודה. והאוכל!
כן, אמרה דליה.
כולם רוקדים, אמרה ורדה.
רוקדים. הנה, זה בעלי שמה, אמרה דליה.
ותראי את האפריקנים, אמרה ורדה. זה לא נורמלי בכלל, האפריקנים
האלה, איזה אנרגיה יש להם.
העיניים של דליה עברו מהפליטים לאדווה, ונתקעו בה, באדווה,
שרקדה עם כל הדם עליה. ומה, זה כן נורמלי? אמרה דליה והצביעה על
השולחנן שגלגלו ברחבה, כולם שיכורים. ותראי את יאיר... והדם... את
יודעת, חבל מאוד שכשהיה קטן לא לקחתי אותו הרבה לטבע. ילד שגדל
בטבע... הייתה לו אסתמה, בילדות. והרופא אמר: הילד הזה צריך טבע.
אז הלכנו איתו לים. דליה נאחזה בפלסטרים ולא עזבה.
הם היו באמצע, כמו ריקוד, צמודים, דבוקים, פה בתוך פה, דליה לא
רצתה לראות. איזה מזל הוא? ורדה שאלה.
יושבת ליד השולחן, חבילת הפלסטרים הישנה מוטלת לפניו, הם ישנים,
והפולידין, עכשיו היא רואה שתוקפו פג. זה מה שנתן לה המנוול, אלא
מה? והנר כבוי. כל הנרות. יצא שאי אפשר להדליק אותם, מטעמי בטיחות.
נועצת עיניים בזר החבצלות הגדול, הלבן, המונח על שולחנה, זר גדול
שעשתה מכל החבצלות הבודדות. זר יפה היא תיקח הביתה. הנה, יצא
משהו יפה מכל האירוע. והיא מסתכלת על הזר ואחר כך על הפליטים.
נעשו לחלק מהמקום, הפליטים. כבר חצות והם עוד כאן, ליד הבריכה.
יושבים בכורסאות סביב המים השחורים. ממש היאחזות. הבגדים הלבנים
שלהם בוהקים על רקע החושך. את הפנים שלהם אי אפשר לראות. והמים
מדיפים ריח של כלור. והם שותים מבקבוקי האלכוהול שחילצו ברגע
האחרון מהברמן. הם. אחד מהם, מהפליטים, פושט את החולצה, קופץ
לתוך עיסת הכלור ונעלם. ואחריו עוד כמה, ככה כמו שהם, מתפשטים,
ממש מורידים הכול וקופצים לתוך המים. אחד-אחד קופצים פנימה
ונעלמים בתוך בור המים השחורים.

לארה גבריאלי, עבודות במוזיאון, צילום דיגיטלי

כרוניקה של ביצה ותרנגול

בסוף מצאתי את עצמי בחדר ישיבות עם אור חלבי וארוך, שאליו נכנסים לאט-לאט שנים-עשר גברים לבושים חולצות מכופתרות בלבן. שבע שנים שאנשים עברו כגולים בארצם לפי התפשטות אזורי הלחימה. שבע שנים שמדינות כמעט לא פעלו. למעט מפעלי שעת חירום, חברות פסקו מפעילותן באיסורי הלחימה. אנשים לא עבדו, ילדים לא למדו, רצף החיים נקטע. מפעם לפעם היו הפוגות, ואז הגברים והנשים היו חוזרים מהחזית הביתה. והם היו בעיקר שותקים. או שותים ועושים ילדים. כל אחד למקום שלו. הישן חדש. מפת העולם נפרסה כמו לחם שחילקו לעניים. לסמן לכולם מי זכה לגדול עם הצד המרוח של הלחם ולמי נשאר כל הקשה של הסחורה מאתמול.

העולם החופשי לוהט. התעשיות מתחזקות, הייצור עולה, גם הרווח ממיסים מטפס עם הורדת מחירי השינוע, מה שמוביל לחגיגת צריכה עולמית זעירה. אנשים לא קונים בתים אלא חוויות קטנות של ריגושים שאפשר לקרוע, להפשיל ולפחוס, עטיפות פצפצים, שקיקי נייר מונעי לחות וספוגים דקיקים מונעי שריטות ושבר.

הגברים בחולצות הלבנות הזיעו, ניכר שחם להם. אחד היושבים הרים שלט לבן כדי להפעיל את המזגן הלבן, ונורה צהובה החלה להבהב. אחרי מלחמות מישוהו צריך לנקות את החלב. את הדם האדמה בדרך כלל סופגת. אבל מה זאת האדמה הזאת ששורות של מצבות פזורות עליה. כמה קדושה יכולה להיות על אדמה שהיא חלק מהמלחמה שעברה. האנושות עם הפנים להתפשט, כמו מים, אחרי שפל מנסה לזקוף קומתה ולהתרחב. אחרי שצעדו בייאוש מציעה האנושות לחבריה להתאגד סביב מטרה גדולה שתמיד ריגשה בנוכחותה – מעבר לכוכבי לכת נוספים מלבד כדור הארץ.

יוני יוד התעבו במהירות מעל שולחן הישיבות, ענני נוצה החלו להמטיר קילוחי טל צוננים. פרסום ראשוני באחד מכתבי העת המובילים בעולם בתחום הביוטק הציג מחקר פורץ דרך של צוות חוקרים מהטכניון, שהצליח לראשונה להקים מחולל קודי חלבון עצמאי שמסוגל להנפיק

אלפי קורדים גנטיים בדקה, שהם החתימה או הסיסמה למערכת ההפעלה שהופכת אותנו למה שאנחנו.

ספלים לבנים פוזרו בסמוך לכל יושב. מזכירה בחלוק לבן מזגה משקה חלבי סמיך לתוכם, כשתצא מחדר הישיבות האורות יעומעמו וענני הנוצה יתפזרו מול עיניהם המשתאות של הנסיינים שהתגודדו בשקט מופתי וכדופק מואץ סביב שולחן חדר הישיבות.

שנים-עשר גברים ישובים בדממה על כיסאות משרד עטורי עור לבן מהודק. ללא ספק, זהו צעד גדול לאדם – פחות לחווה.

הסכם הפסקת האש של מלחמת העולם השלישית נחתם לאחר ששניים וחצי אחוזים מהאנושות נהרגו במהלך הקרבות. ערי מטרופולין שלמות נמחקו. התשתיות הצבאיות והאזרחיות נהרסו. צריך היה להתחיל לשקם את רוב העולם. זה שנשאר. הראשונים להימחק כליל היו העניים. תושבי פאבלות, פחונים, כפרים וערי רפאים שפשטו את הרגל בזמן המיתון. כל מי שיצליח להשתקם וכל מי שיהיה בצד המשקם ירוויחו מחדש את החיים.

שנים-עשר הגברים יפתחו יחד איתי בתנועת משיכה את אבזמי חגורותיהם, יפשילו מעליהם את מכנסיהם ההדוקים, ובתנועת הנפה יניח כל אחד מאיתנו זוג ביצים לבנות ענקיות על השולחן הארוך. אשכים יוטלו על מצעי רשת ספוגיים שהונחו על שולחן חדר הישיבות כמספר האנשים. שנים-עשר אנשי מקצוע, רופאים, מדענים, מומחי הפריה ומהנדסי גנטיקה ותולדה יעברו בין האחד לאחר, ילחשו, יתשאלו, יסתודדו, יצלמו, ישקלו, ולבסוף יצאו כלהקת ארנבים משוכפלים צמאי חלבוני. הבקע הראשון שיישמע כבר יכריע לאן יתפתח הסדק.

האם סביב השולחן הזה תתרחש הלידה הראשונה של תינוק שיבקע מביצת אדם? אם בעוד תשעה חודשים יצליחו תינוקות אדם להיבקע מביצי הגברים הנמצאים פה, זאת תהיה פריצת דרך אמיתית.

האשך, זה שמגיל קטן למדתי לגרוב בו, שנהגתי לאחוז בו ולראות כיצד הוא מתנפח כשקצת לוחצים עליו. שניסיתי לשווא בגיל תמים וצעיר בכוונה אמיתית להחליף מקומות בין הימני לשמאלי. האשך הזה הפך בין ידי, בלי ששמתי לב, ליחידת אקוסיסטם שמכילה את כל התנאים הדרושים להפחת חיים. מראהו לבן מתכת, ומבפנים הוא כמו חלל קציפתי גרוש שמנים ומינרלים, ליקוודי. אנשי החלוקים הלבנים נעו

לאורך השולחן ועל המסך הוקרנו תמונות מתחלפות ראשונות של אשכי שנים-עשר הגברים הישובים. המראה מזכיר מנורת לבה המלווה בשטיפה של אורות חכמים המעניקים חוויה חושית עוטפת. יתרון האשך, בניגוד לרחם המיושן, בכך שהוא פועל ללא טבור. הוא נֵוירלס. הוא מגיע גם עם מערכת הפעלה ואפשרות להרחבה אם רוצים תאומים. יש לו שתי יציאות ישירות לאודיו ולווידאו, וכל המעקב נעשה כבר בתוך האשך עצמו. אם יהיה צורך, במקרה חירום, האשך ידע להזעיק עזרה רפואית יזומה. כשהגיע תורי, הישרתי מבט ללכך של המסך, ותכף שטפו והציפו אותי תחושות חדשות ורגשות ראשוניים. מזל טוב, אני אבא ואימא.

חלב

טנק ענק עומד במרכז הרפת. זה הטנק היחיד שהילדה מכירה. היא יושבת על השרפרף הקטן במגפיים שחורים שגדולים עליה בכמה מידות, וצופה באבא ובחנק'ה מצמידים תמנון מתכת עם ארבע זרועות לעטין העצום של מספר 312 ואחר כך למספר 313, אחת לכל פטמה. אבא אומר שקוראים לזה "אשכול חליבה", אבל היא יודעת שזה תמנון רעבתן שמוציץ את החלב ומעביר אותו אל הטנק. קודם השפריצה חנק'ה בזרם חזק על העטינים כדי לנקות אותם מהזבל שבו עומדות הפרות. אבא מחכה בסבלנות שתגמור, גם הפרות מחכות, פחות בסבלנות. לפעמים הן בוכות. אבא אומר שפרות לא בוכות, הן גועות. הן רוצות שיחלבו אותן כבר כי החלב לוחץ להן. חנק'ה גומרת להשפריץ ומלטפת את מספר 312 על האף. 312 רוקעת ברגל שמאל בעצבנות. הילדה מהופנטת אל השערה הלבנה שמבצבצת מהשומה של האישה הזקנה שגבה כפוף והמגפיים שלה מגיעים עד לברך. אבא מספר לילדה בקול רם, כדי לגבור על הבכי של הפרות והשפריץ של המים, איך נסעה חנק'ה בעצמה, כשהייתה חלוצה צעירה, לגרמניה והביאה מהרפת של אבא שלה, שהיה עשיר גדול, ארבע פרות. חנק'ה מאשרת את דבריו בניד ראש וממשיכה להתיז מים. הילדה מדמיינת את 312 ו-313 עומדות על הסיפון של ספינה ענקית.

למחרת אחר הצהריים, כשהילדה עוברת ליד הרפת בדרך לחדר ההורים, היא שומעת עגל חדש בוכה. היא מתקרבת לראות אותו. הוא קטן כל כך, האוזניים שלו שחורות וגופו לבן לגמרי. היא שולחת יד מבעד לסורגי הכלוב הקטן ורואה אותו עומד על מצע קש. הרגליים שלו רועדות וגם האף הקטן והרטוב שלו. היא מלטפת אותו והוא מביט בה וממשיך לבכות. לגעות, היא מייד מתקנת את עצמה. הוא רעב, היא מבינה. הבקבוק של האכלת הבוקר מוטל לרגליו, בקבוק שנראה כמו העתק ענק של בקבוק התינוקות של אחיה. "אל תבכה", היא לוחשת לו, "רגע חמוד, אני כבר מביאה לך חלב." היא מניחה ליד את המטרייה השקופה והעגולה שלה, שולחת יד, מרימה את הבקבוק והולכת אל הטנק. לאט ובוזהירות היא

מטפסת בסולם הקבוע על גופו הגלילי הכסוף של מכל החלב. רגל אחר רגל היא אוחת חזק בשלבים. מאחוריה בוכה העגל ולפניה משתרע הסולם כמעט עד לשמיים.

סוף-סוף היא מגיעה עד למעלה, ולעיניה נגלית בריכה לבנה ועצומה. צינור גדול מוביל את החלב ממכון החליבה אל הטנק, וסמוך לפתחו מבעבע הנוזל ומתפשט. הילדה מביטה סביב, היא לבד, רק עוד כמה שעות יגיעו הרפתנים לחליבת הערב. היא מתכופפת אל שפת המכל, כדי למלא את הבקבוק של העגל החדש.

קרן שמש שפוגעת במשטח הלבן מסנוורת אותה בדיוק כשהשרוך של הנעל האדומה שלה נתפס בזיז הסולם. הילדה שולחת במהירות את יד שמאל, שאינה אוחת בבקבוקו של העגל, כדי לשחרר את הנעל. במשך זמן שנדמה ארוך כמו מנוחת הצהריים בבית הילדים היא מתנדנדת, מאבדת שיווי משקל ונופלת, ראשה פנימה, לתוך הטנק. העיניים, האוזניים, הכיסים של המכנסיים, הכול נעטף בלבן. כשהיא מבקשת לצעוק מתמלא פיה בחלב. הטנק מלא לגמרי היום והרגליים שלה אינן מגיעות לקרקעית. הילדה מצמידה את שתי כפות ידיה זו לזו, שולחת אותן כמו חץ קדימה ופותחת לצדדים כמציירת עיגול גדול, ושוב מצמידה כפות ידיים. קיץ שלם לימדה אותה אימא, בסבלנות, יום אחרי יום, לשחות, ובסופו עברה את מבחן השחייה. כבר מותר לה ללכת לבד לבריכה. אבל הנוזל הלבן מבלבל ומסמא, הידיים שלה מתעייפות, הבריכה עמוקה כל כך, הקירות אפורים, קרים וגבוהים, ובתוכה מרחבים לבנים עצומים. עיניה כבדות ועצומות, הנעליים מושכות אותה אל הקרקעית, ומלמעלה היא שומעת את העגל בוכה.

הצביטה מלודז'

לו הייתי נזיר או שליחה, לו הייתי, אבל הקיץ היה חם, ס'איז געווען זייער הייס, בהקה צ'נסטוחובה. יצאתי מדרך הרים לשפלת החיטה וקראה לי העיר, הקדושה. כורעֵי זהב הצטלכו ונסוגו, לא קל המחנק בחצרות יאסנה גורה, מניפות נמכרו בשני זלוטי, לבנות בשלושה, קניתי מניפה וצלמית, סוככת. לו הייתה לי סיבה, צ'נסטוחובה, לא הייתה.

עמדתי להמשיך בדרך, לצאת ולחפש נערה, טוות חוטים מלודז', כ'האָב געוואלט זען לארזש. אך עוד פעם אחת, אחרונה, התבוננתי בגבירת הגבעה, עיניה שקויות, עורה אדמה, עייפה המדונה. יבשה התרזה, חץ פגע בלחיה, וסוסים נעצרו, פרסות נקשו, דם בעיניה. נרות בערו על עור הבתולה, אש שרפה, דָמעה המדונה, השחירה. פניתי מאם המנזר, הצחה, צעדתי בכביש, צר עליי האספלט, מניפת הלובן הזיעה, לו הייתה לי שעה, לו הייתה, לא נותרה.

יצאתי מצ'נסטוחובה בדרך ללודז', כ'בין געפאָרן פון טשענסטאָכאָו קיין לאָרזש. פעם פנתה השמש לשקוע ופעם עלה הירח. לילה לנתי במלון חדש וליילה בפונדק ריק, באחד היו רחובות רחבים, חשמלית החליפה כבלים, בשני היה הרחוב צרדי, איש לא עבר, נעלמה צ'נסטוחובה.

הלכתי לחפש נערה, טוות החוטים. נכנסתי לעיר עתיקה, לרובע באלוטי, וכובע של גבר נשמט מחלון, אישה יצאה מחדר מדרגות, שיכורה, מתנודדת, עגומה לודז'. לרחוב הישן קראו בשמות אחדים, פעם תם ב'הוף', פעם ב'רה', עכשיו נסגר ב'סקיגו'. חיפשתי את בית הטווה, פעם גרה בכניין 22, עכשיו חנתה מכונית בחצר, הקירות התקלפו. מעליי התייבשה כביסת נשים, טפטפה קצה חוט, נעה ברוח. לו הייתי צייד או בלש, לו ידעתי לאן הולכים חוטי לודז', טאק טאק, מה כתבה נערה על חלון נאטם, מה סיפרה, לו ידעתי.

עברתי מבית לבית, מחוברים הבניינים ברובע, חוסמים זה את זה, צפופים וריקים. לא הבנתי חום קיץ, לא פירשתי קצוות, אך בחצרות היו בתי גמדים, מחסנים קטנים. חשבתי על איש שסיפר על ליל פסח ולודז' נעולה, דמיינתי אותו נכנס למחסן קטן, סוגר דלת זעירה ונדהק לחזה של

אמו, כפנינה לבשר צדפה.

שמש ירדה, התרוקנה התנועה, בא הערב בזווית נמוכה, מאוחרת, ס'איו געווען זייער שפעט, וחיפשתי פת. עזבתי חורשות דיקות, נעתי עם פסי הטראם. ראיתי אבני חלודה, כנסייה, אחרת לגמרי הייתה, לו ידעה צ'נסטוחובה. ראיתי אישה כפופה, ליקטה עלים מיער וערמה אותם בעגלה קטנה, עלה מעל עלה, כמו מפיות דיקות, כיסתה בכך, ישבה. מה תעשה בעלים, חשבתי, אבל קרונית עברה והחרישה, אחריה עוד קרונית, נעלמה האישה.

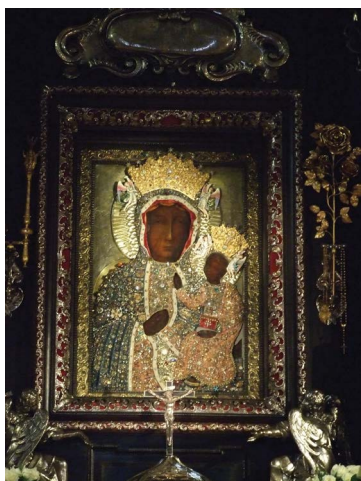
ירדתי בעיר החדשה, מגרש חניה גדול נפתח לשמיים. גדולים שמי לודו'. שמשיות לבנות רגשו נורות זהב, תורים ארוכים המתינו בשורת מסעדות, פעם היו בתי מפעל. נחה דעתי והתהלכתי ברחבת הקניון, כ'האב געוואָלט שפאָצירן, התרחקתי לרחובות צדדיים. בקרן רחוב עמדה אישה קטנה, זקנה, מכרה פירות. לקחתי תפוח מיד קמוטה, שני אגסים, תחבה לי ריבה, זלוטי זלוטי. התפוח קמח, האגסים התאבנו, ריבת הפטל שרקחה – הכתימה. שבתי ועמדתי בתור למסעדה, רחב התור, משפחות, משפחות. מלצריות עטו סינרי ארגמן, הורו להמתין, מלאו השולחנות, פועלי לודו' רעבו, צפדה הבטן. כ'בין געוואָרן הונגעריק, דימיתי בצק ממולא: אַ קרעפל. שוטה הזמן, די צייט איז געלאָפן, אבל טרם נשבר התור, צמאה לודו'. לו הייתי נזירה, צ'נסטוחובה, לא הייתי.

עוד אחד בתור, ואוכל. טוות החוטים עוד אווזת בפלך, חשבתי, כלות ידיה. איש עמד לפניי, שתקן, אפור ונערות עימו, שתיים, אחת תמירה ואחת קטנה. עמדנו בתור, שעה עשירית בערב קיץ, מים עלו בקצב אחיד, מזרקה הרטיבה כס מלך או ליצן חצר, לא הכרעתי. הנערה הגבוהה הלבנה, טוותה סוד ורעב, התריסה. אביה רגז, לפתע, רער טאַטע איז געוואָרן בייז, שינה האב את עינו וצבט בידה, צביטה שקטה כקרח, צביטה ארוכה כפלך. פני הבת התעוותו, החוויר הלובן, צבט את פרק ידה, כופף את זרועה, בשקט, בשקט. הצביטה נמשכה, נאבקה הנערה בבכי, בשקט, בשקט, השחירה.

אוי, לאַדזש, וואָס האָסטו געטאַן, מה לך?

סינר הארגמן נע בלי קול, קראה המלצרית לאב, קראה גם לי. הושיבה אותנו זה ליד זה, שולחן לו ולבנותי, אחת יפה, אחת קודרת, שולחן לי. לעס האב בשקט, בלע הקרעפל, טוות החוטים נאלמה, אחותה פטטה ועיניה קפלו. לא הייתי נזיר, כ'בין געוואָרן שטום, לא שליחה. דמעוה

הטווה, נרות השולחן בערו בלחייה, זהב שיערה, חנית בעינה. לא רחוקת, צ'נסטוחובה, נמצאה יאסנה גורה.

המדונה השחורה (יאסנה גורה) מצ'נסטוחובה וחלון ברחוב לימאנוסקייגו 22, לודג' (צילום: רחלי דור רפפורט)

בלוז למטאטא

"קח, שים על עצמך את זה!" איך שמלבישים ככה כמו הוא שוב קטן קטן כי נ' שכח מתי היה לו סמרטוט נקי חוץ ממה שמוציא מהמכולה של הבגדים – פה ליד הפח בקבוקים, נו באמצע איפה שעוברים כל יום, בבניינים של העשירים, והוא הביט על החולצה ועל קירות המחסן המקולפים ועל הגרוטאות מסביב ועל הספה שהיא גם עם חורים ושריטות של חתולים וגם מאוד נוחה, בכלל אין ויכוח, שאיך הוא יודע אם לא בגלל ששכב עליה כבר לילה שלם וגם את הלילה שלפני, וזה כמעט לא גירד כלום והוא אמר לעצמו שיכול כבר למה לא להתרגל ככה, לחיים כמו פה, עם ארון חדש, ואם לא תספרו אפשר לגלות שמרגע שהוא כאן הוא רק לעצמו, בלי לעשות דברים של עבודה וזה הכי טוב שהיה לו מאז שהוא בבית של הקליטה לפני הרבה שנים, איפה שזרקו את כל האתיופים ועזבו אותם איך-שהם-ככה מול הכיכר בעירייה בלי להסביר כלום והארון שכאן מטפל ודואג ונותן הכול ועוד מעט מנגב את האף כמו אימא שמתגעגעים אליה ולא חס ושלום כועס וצועק כמו הארון הישן – מנהל עבודה פנחס עם הלב השחור שבחיים לא מדבר יפה כמו מילה טובה מלכלכת לו את הפה ופעם חשב שאם רק לשים לו ביד מקל בטח שהוא ייתן גם מכה בגב, למה לא, ככה בשביל הצחוק מרוב כל הרוע אצלו, שהוא יורק ברצפה במקום להראות באצבע איפה צריך להרים משהו ולא מקשיב לבן אדם בחיים, גם אם מראים לו בפרצוף – הנה רק עכשיו עברתי וזה הילדים שם זרקו ולכד לא מתכופף בחיים שלו, אולי בחלום בלילה, תמשיך לחכות.

הנה איתן מושיט לנ' תלבושת חדשה כמו למסיבה של פורים: חולצה צהובה בדוגמה משובצת, כובע רחב שוליים של מדריכי טיולים זקנים ונעלי עבודה סגורות שמשיגים בטמבור, אז מה כבר חסר פה במחסן אם יש אפילו אוכל בשעה טובה בלי לרוץ למכולת להחזיר לפרצוף קמצן של ארון יעקב כל פעם מה שהוא כותב במחברת שלו. וזה שהארון החדש אוהב דיבורים, למה לא, מה אכפת, אבל – פתאום עוד הפתעה – הוא מוציא פה קרש עם חור ושש חוטים כמו קראר אבל לא ואומר "קח, זה

הכלי שלך מהיום, תן לו שם, ונ' מחליף צבע למרות שלא רואים עליו כמו על הלבנים שמייד הם ורודים, ומה שזוכר עכשיו זה דוד אחד מצד האישה זיכרונה לשלום שסגרו במקום מיוחד בבאר יעקב, שמותר לבקר שמה רק שעה וחצי ביום, אבל אם זה משהו שמדבק אפשר להיות רגוע כי הדוד הוא בכלל בדם אחר איתו ואיך יקרה שזה עשה קפיצה לצד שלו במשפחה ואם האדון החדש הוא גם דוקטור וחושב אותו לאחד כזה עם ראש מסתובב, למה עושה עבודות וטיפולים עליו פה במחסן בחושך בלי בדיקה וזריקה או כדור שכולעים.

הכי טוב, אומר נ', שאני חוזר עכשיו בשקט-בשקט למקום שלי, שבטח אדון פנחס יושב לבד עם הרבה זבל עד בת ים, שינשק לי בידיים אם בא לעזור לו. אז תודה על הכול והיה נעים מאוד... אבל האדון אומר לי תחזיק רק כאן, אצבע ועוד אצבע, ותיתן מכה חלשה ביד שנייה בשביל הצליל, ונ' יפה מאוד מביין כבר שדברים מתחילים לזוז לא כל כך לטובתו. "תסתכל איך אני", אומר האדון החדש: "צריך עם האצבעות של שמאל לתפוס חזק-חזק", אבל נ' חלש עם הלחיצות והאדון לא שומע ורק נותן שרפרף ואומר, "ככה, תראה רגל למעלה ומחזיקים את הקרש, בוא תקשיב איך הוא מנגן." ועוד פעם מדליק בפעם מאה כמו עונש את כל הרעש בקופסה שלו, אבל לך תסביר מה, הנה כבר משהו מזה נשבר ונכנס לתוך הגולגולת ונ' אפילו אוהב קצת ומזהה את הקצב מפעם קודמת, כי אם יש דבר שנ' יודע, אז קצב הוא יודע, והאדון אומר, "אתה שומע, ככה, שומע איך הוא ככה, אני רוצה שאתה בדיוק ככה, עם הקרש והחוטים ברזל שמתוחים חזק-חזק." וכואב באצבעות עד שכמעט דם ונ' מצמיד את האצבע רק שהחוטים עושים רעש כזה והקול בפה שלו דומה לקול בקופסה כמו הבניין שלוש קומות המסריח דומה לווילה של העשירים הפרנג'ים. ורחמנות על אוזניים של האדון שתכף מפסיק ולוקח ומראה איך תופסים צליל יותר יפה עם האצבע ואיך ביד השנייה עושים טו, טו, טו. על החוטים וגם במילים צריך לעשות, הוא מסביר לו, איך שבא לך בכבי או בכעס או בשמחה זה לא אכפת, "החשוב-" הוא אומר, "שצריך לעשות באמת, שהכול יהיה באמת ולא בשקר." רק שנ' מכיר אולי שלוש ואולי שתיים מילים בשפה של השירים כמו "אוקיי" ו"גוד" והאדון אומר שהמילים זה חרטא, הכי חשוב תלמד את האצבעות, ואז יהיה דבר שקוראים לו אקורד, "וכשיש כבר אמת אז היא פה, הכול זה פה בבטן,"

אומר האדון החדש, שיש לו בטן שיהיה בריא, ומצביע על הכפתורים שלו שפתוחים מעל החגורה איפה שנכנס עכשיו הפלאפל עם חמוצים וטחינה שהם חיסלו ביחד.

*

ואיתן חושב מה יש בראש האטום הזה שלא רוצה להבין, מה יש פה לא לקלוט, הלוא הסביר לו הכול מהכול והשמיע לו מה שיש לשמוע, והוא עדיין מהנהן כמו ילד קטן שלא יודע מה רוצים ממנו. ואני אומר לו שאתן לו הכול: הכוונה מקצועית, שיעורי אנגלית ומה לא? אני בעצמי, בעצמי בלי שום עזרה הייתי יכול, אבל מה לעשות שחיוור כמו סיד ומה לעשות שיש מקום שלא משקרים ובלוז זה בלוז, אחרת אי אפשר, אז מצאתי אחד שמתאים פיקס; גם זקן וגם הקול שלו ככה רציני-עמוק, בלי להבין מה הוא מברבר שם ואם רק יתאמן על הפריטה ויטכסם לשיר כמו שצריך – ישר מאמינים לו כמעט כמו לסקיפ ג'יימס, או אולי אפילו לייטנינג הופקינס, מי יודע. אבל ההוא כלום הוא לא קולט ומה הוא מבקש בסך הכול: שני אקורדים ואולי לרקוע ברגל ככה בקצב הנכון.

*

עייף ומרוגז שוכב עכשיו איתן על גבו ושני בעלי כנף – שנשלחו ודאי על ידי איזה שד משחית כדי לגנוב את דעתו מלהכין את הנאום – חגים סביב ראשו. הוא שומע את הכנפיים הנתעבות שלהם מציירות עיגולים כהים על החרוזים הלבנים שניסה לטוות בשארית כוחות היום המתיש. איך הם חודרים בקלות לקליפת הריכוז שבנה בעמל לא יתואר. הוא חוזר ומשנן לעצמו כי מוכרחים להחזיק את המתח; לשוות כמה שיותר מהאותנטיות למעמד, לשלהב את הקהל. אי אפשר להסתפק ב"גברותיי ורבותי, הרשו לי להציג את זה שעבורו אנחנו כאן..." איזה קשקוש, ... הוא הגיע אלינו כל הדרך מאזור הדלתא של המיססיפי, לא פחות מאשר מקלרקסדייל עצמה..." יש להיות רגיש לנוכחים, לתפוס את ריכוזו של אחד מבולבל בשורות הראשונות ולתת לו לחוש שהוא חווה עתה דבר היסטורי שלא יחזור שנית. אבל שייקה אותם האופל, את זוג הפרזיטים שבוחרים לנחות בכל פעם בפניה אחרת על הסדין הלבן שמכסה בקושי עד הברכיים את רגליו הצנומות, המוורידות מזקנה עקשנית. "נצר...

לשושלת מוזיקאים מחוננים, אין צורך להוסיף... אתם עומדים לחזות ב... " שם במה, ללא שהות, ראשית יש לדאוג לשם במה! זה חייב להיות מין שם מופרע וחד-פעמי, שהלוא הוא ודאי נושא את אחד מאותם שמות שהלכנים המשעבדים העניקו לו. ושוב איתן ניסה להיזכר בנ' – אותו השאיר לבד תלוש ומבולבל, להתאמן במחסן ההוא ולצייר מול עיניו את דמותו המוכנה כבר לעמוד על במה ולתת לנוכחים את חוויית הבלוז האותנטית ביותר, אך כמה שלא ניסה לא הצליח בזמן שהקציב לעצמו לאיפיון במשהו את אותו אזרח עצוב וחסר כל תודעה מעמדית. לו רק היה עיוור או לכל הפחות פיסח, מה שהיה מוסיף נופך רומנטי ואצילי... שייקח אותם השד, את שני הנוכלים המזוממים, כי נדמה שעונת הקרה כבר הגיעה לפני כך וכך זמן, אז מניין ולמה צצו שני אלו. הוא נשף אוויר בסלחנות גרומה וניסה בשארית כוחותיו להטיח בהם עיתון ישן.

*

בידיעה הקצרה שהופיעה במקומון צוין רק שם מתחת לתמונת אדם שגילו נע בין ארבעים לשישים וחמש ומי חשב בכלל על צבע? למה שלא נניח כי הסיבה להיעלמות הייתה למשל כובע הקסקט המתריס שחבש, כמו ארטיסט בוהמי מזדקן מפריז, או שמא איחור קבוע בתשלומי הארנונה ואולי החוב ליעקב הקמצן מהמכולת. אך לעת עתה אין לטרוח לעמוד על הסיבה, רק ידוע שהיה כזה מין אזרח, היה – והופס פרח לו. ולא הייתם מאמינים על איתן שלנו, איש משפחה ומשלם מיסים, אחד שיודע להתמקח על מחיר חבילות הביטוח הפנסיוני ולקנות לאשתו זר יפה אחרי חוסר נעימות בבית או סתם מאיזו גדלות נפש רגעית. ושהוא ירקח ביום בהיר אחד מין כזאת מזימה – לקחת לעצמו איש בניגוד לרצונו ועוד אחד שעובד בעבודה ממשית, לא מאותם מחממי כיסאות ומנפחי כיסים במשרדים ממוזגים. והנה כך בדיוק קרה: בבוקר דצמבר קריה, לאחר שיצא עם הכלבה הזקנה ואסף את העיתון, הודיע איתן במשרד כי הוא חש ברע והחל נוסע חרישית על הילוך נמוך בסמטאות השכונה המרוחקת כמה רגעים מביתו ומשבחר בטרפו והבחין בו נע בעצלתיים אל תוך מבוי סתום, עצר לא הרחק משם כשואל שאלה ובן רגע רץ החוצה והבהיל אותו אל הרכב כשזה מותיר מאחוריו פח חצי מלא על גלגלים, מטאטא ושקית עם בקבוקים למחזור.

ועכשיו הם נוסעים זוג היונים שלנו בטנדר החבוט שאיתן לקח מאיזה מגרש בתמורה לקיה המשפחתית שלו, נוסעים להופעת הבכורה, ונ' שואל את האדון לאן בדיוק והאדון עונה שמצא מקום שתפור בשבילו ובשביל הפרמיירה – כמו נייר כסף לקרמבו, אי שם בדרך לירוחם, רחוק מכל מה שמכירים, איפה שלא יודעים מניין אתה בא ולאן אתה הולך והאוויר שם מלא כזה מין אבק וחום קסום כמו שוודי גאת'רי שר עליו בשירים שלו על סופות האבק בתקופת השפל, ונ' שואל איך פתאום יהיה חם שם עכשיו בחורף ולמה זה עושים השפלה ושפל דווקא בדרום לאנשים מסכנים שלא יודעים לטאטא כמו שצריך, ואיתן אומר שבדיבור עדיף להשאיר את המושכות בידי ואם ישאלו אותם שאלות נ' רק יהנהן כמו מתוך עצב גדול והאדון יגיד בשמו מה שנחוץ וככה כולם יצאו מרוצים. אבל למרות שמבקשים ככה יפה להיות עצוב – עכשיו פחות עצוב לנו כי כבר חודשיים יש לו אדון בסדר, וזה טוב פי אלף מאחד כמו אדון פנחס שלא נותן לזוז. וגם הקרש שלו – זו הגיטרה, הנה ככה-ככה כבר נוחה לו ביד, כמו מרגיש שתמיד הייתה לו במקום המטאטא, "אז למה האדון צריך שיהיה עצוב?" שואל נ' ואיתן משפשף את הראש ואומר לעצמו שמה שלא הצליח ללמד את הזקן עד עכשיו כבר עדיף לא לנסות ומנסה בכל זאת, "משהו פעם כאב לך מאוד פה בפנים עד שהכול הפך שחור? יש אדם שעשה לך רע ממש? הייתה אישה שהיית צריך כמו, כמו למשל מים, והיא עזבה אותך?" ונ' חושב עד איפה שהוא נזכר ורוצה להגיד "כן, כן, כן" על כל השלוש אבל רק מביט באדון החדש בעיניים שואלות וחושב שאם קמים ועושים דבר בבוקר והגוף עוד יודע מה שהוא צריך, מה שעצוב נוסע לבד עם המשאית ובל, לא כמו שאדון מרדכי משאיר לו כל יום בקבוקים של גולדסטאר ובקבוק של ערק והוא עובר בסופר לקבל החזר ואז אפשר למלא שוב במפעל עם מים מסריחים. והשכן, זה אדון מרדכי, שותה ונותן שוב אותם בקבוקים מחוץ לדלת והם עוד פעם בחנות ואז שוב במפעל וככה חוזרים כל יום אליו בחזרה עם העצבות. ולמה פתאום קפצו לו לראש עכשיו הבקבוקים? כי תראו שהאדון מעביר לו גם אחד מסריח ואומר שמי שהוא בכלוז חייב לחזק את הלב עם משקה טוב לפני הופעות. אבל נ' כמעט עשה הקאה על כל הריפורים וחשב שבטח רק אחד שכל הזמן בתוך הרע של עצמו חייב להוציא בקבוקים ולשתות ככה מגעיל כמו אדון איתן ואדון מרדכי השכן ונ' הרגיש עצוב עכשיו

בשביל שניהם.

והנה כשנ' תודה לאל מבין ואומר כן, אני יודע מה זה עצוב ומביט בארון כשואל "ומה הלאה?" ואיתן שמחזיק בפלאסק הברנדי שלו פותח את החלון רחב-רחב, מחיך ומרגיש איך האבק של הנגב ממלא אותו בנעימות והוא מתחיל להיות מרוצה מכן טיפוחיו, שכמו שהוא ככה, מתקרב קצת לעניין ואולי אפילו מצליח לתפוס משהו ממהות הנסיעה והדרך. "כולנו", הוא אומר, "כולנו נעבור עוד רגע, עוד רגע קט, לצד השני של נהר הירדן כמו שהם שרים, ואנחנו, כלומר אתה בעצמך, עוד לא מבין אבל יש לך תפקיד, כי שם ישנם אנשים שאינם יודעים עד כמה הם עיוורים ללא הגיטרה שלך, יושבים כמו חרקים עלובים, מתעסקים בקטנות, רבים עם האישה, מחכים בעיניים עצומות למבול... ועם האוזן שלי וה-, נו – כלומר ההופעה שלך – עצמך, נוכל לעשות משהו..." וכמו שמדברים לא מרגישים כמעט, איך שמגיעים למקום אחד שנקרא מזכירות.

והנה הרגליים של איתן כבר כבדות קצת מהברנדי ועל נ' נופלת מין עליצות של תיכונסיט שובב בטיול שנתי והוא מקפץ לו בקלילות מהטנדר, נהנה ומשועשע לעצמו מכל הדיבורים על המסע ומהמשחקים שהאדון מבקש ממנו להשתתף בהם וקשה לו להאמין שהאדון סחב אותו עד לכאן רק בשביל העניין עם הבלוז, כי זה נשמע מה שהכי חשוב לו, איך לא אם בכל משפט ומילה שלישיית אומר רק בלוז ורק בלוז, ומה שווה לדבר כל כך בגלל כמה כאלו שסך הכול דופקים על הגיטרה ויותר בוכים מאשר שרים, ככה האדון אומר, ונ' לא האמין שיהיו באמת אנשים אחרים, כי אנשים עם ראש בכיוון כל כך עקום כמו של אדון איתן צריך לחפש רחוק יותר מירוחם, אז יש סיכוי של אפס אולי שעוד אחד יצא עכשיו מהמיטה שלו החמה ויבוא לפה איפה שאמרו לו שיהיה אבק וחס ובמקום זה יש טפטוף מהשמיים ורוח חזקה-חזקה.

*

איתן נותן הוראה לחזור לרכב ולהישאר בזמן שהוא מסדר את העניין ונ' רואה אותו נכנס ויוצא מהמזכירות עם שלוש נשים לא צעירות שלבושות כאילו הגיעו לטיול של בית גיל הזהב וביניהן מסתובב אדון שמנמן שמזכיר לו כלבלב שמחפש איפה לעשות קקי ותוך כדי כך מנסה לכסות את ראשיהן במטרייה חצי שבורה, כזו שמחלקים בחנויות נוחות, והן

מתקדמות ברטינה לכיוון מבנה חדר האוכל ונכנסות אל המקלט הקטן שמרוססת עליו הכתובת "חדר חזרות", ואיתן שב אל הטנדר להוביל את נ' עם הגיטרה בזהירות כמוציא אוצר יקר ערך מתיבה ואומר בשקט שיש לומר בעיקר "ת'נ'ק יו" ואף מילה בעברית, "שיהיה לך ברור, אחרת... אבל לא לדאוג, אנחנו ניתן להם להרגיש... איפה היינו, שמעת פעם מה מתכוונים ב'דרום העמוק', מה שמתכוונים ולא יודעים ומה שחשוב הוא הקול, קול אחד סדוק וקרוע של צאצא עבדים כמוך ואותו קצב קמאי שבא מבטן האדמה. אדמה – הנה כאן, תראה," הוא מצביע על רגבי הבוץ ומרים אבן מטונפת, מסניף אותה ומקרב אל פניו של נ' – "קח, תריח את האמת, את המוצא, את הלעפר תשוב, רק איך יקראו לך, ייקח אותי השם, הנה אתה עולה ועוד אין אפילו שם אחד מתאים".

או אז נשמע רעם מהשמיים וכמו יד שהושטה אליו באה לאיתן ההצלה והוא הביט על הבוץ ועל המטר העיקש ונזכר לפתע בלא אחר ממאדי ווטס שעבד בניקיון אולפן ההקלטות של הלבנים ואז לפתע נאסף פנימה אל האור הגדול והפך למלך הבלוז של עיר הרוחות – שיקגו, וכאן נ', כלומר המושיע שלו, חולק ממש את אותו משלח יד. 'נקרא לך: Blind Sweeping Noah', או בקיצור 'Blind Noah', יש פה הכוּל: שם תנ"כי, ארוך, חידתי, הנה קח," הוא הוציא משקפי שמש מתא הכפפות והושיט לנ', "מהיום מי שישאל אתה לא רואה ולא ראת דבר מעולם, ככה עדיף, תאמין לי" ונ' קיבל את הכלל החדש בחיוך, אחז בכתפו של איתן והתקדם במתינות אל אותו מקלט, שם התמקמו שלוש הנשים עם המלווה. ואפשר כבר לגלות שסבלנות הקהל החלה להתרופף וללא הגשם ודאי היו כבר חומקים להם החוצה, אך בינתיים בכל זאת ישבו מול מה שנראה כמו במת ארגזים מוגבהת ואיתן עלה על אותה במה והחל מכחכח בגרונו כמשחיז את תחילת הנאום ששינן זה מכבר ונ' העיוור עמד מאחוריו במקום שהשאירו אותו וחשב לעצמו איך לא לפשל ולעשות ככה כפי שלמד בשביל להמשיך ולבלות עם האדון החדש, למרות שמה שכאן אותו קהל שהאדון קרה להם "גבירותיי ורבותיי" לא רצו לשמוע כלום והזקנות כמעט ועצמו עיניים בחושך עד שלפתע האדון נדלק כמו פגע בו ברק או מגהץ חם והתחיל להגיד כאלה דברים מתוך הלב, כמו כל החיים שלו נפתחו מחדש עכשיו, אבל לא היה לו כמעט כלום של זמן לבעור

ככה, כי רק התחיל להציג את נ' וכבר הכלכלב השמנמן, זה המלווה, אומר לו, "ששש... שש... לא צריך לצעוק כל כך... המכשיר עוד בסדר, תודה לאל, אמרו שיתנו הרצאה תרבותית..." אבל האדון, זה משנה לו כמו זכוב באוזן והוא מתוך כמה שמתלהב וקצת כועס שמפריעים נתן מכה כזו בכיסא לידו שהוא כמעט נשבר.

*

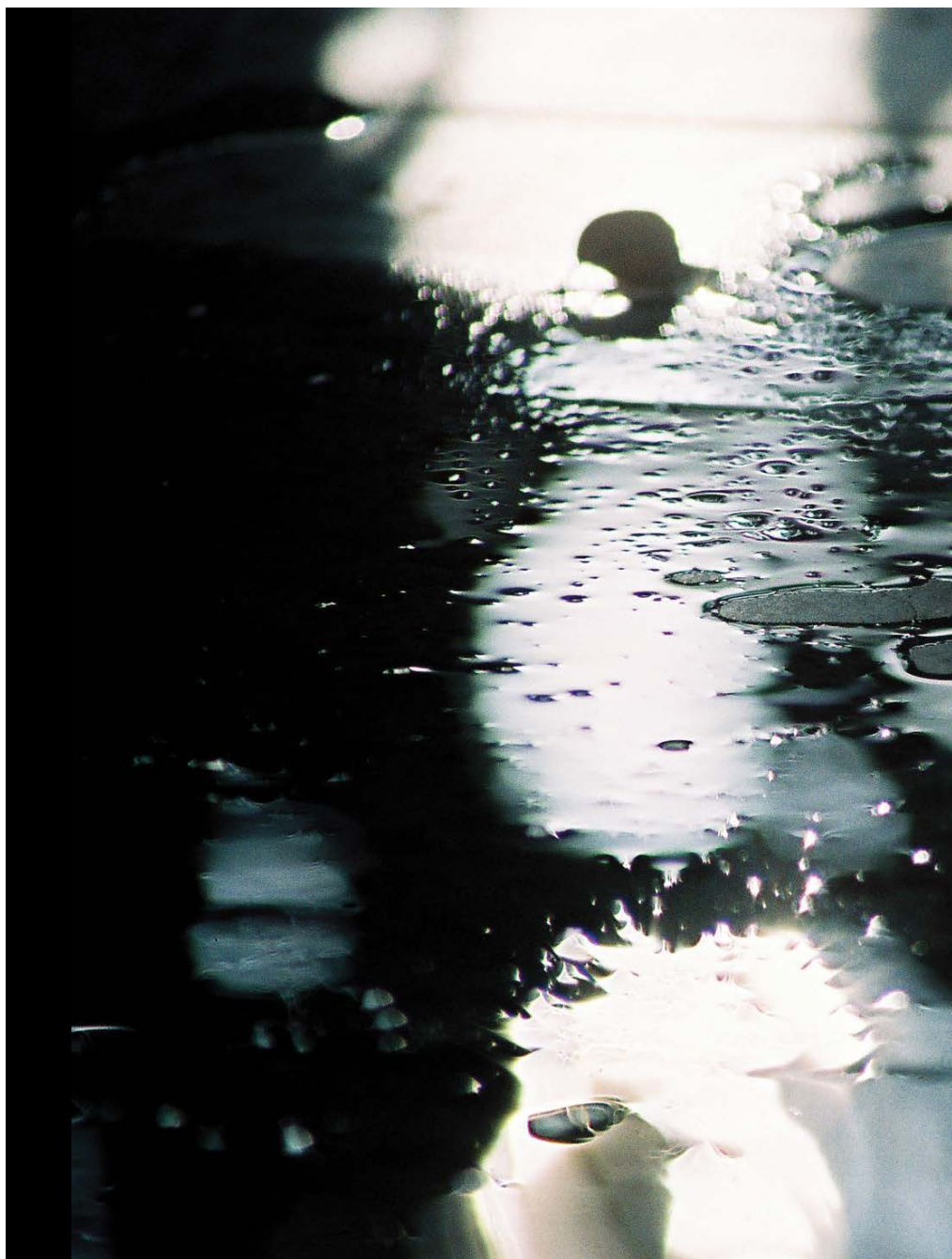
ונ' בעצמו לא ידע עדיין איך הוא פתאום יקום וישיר בשפה המוזרה הזאת, אבל אולי דווקא עצוב שבסוף הדיבור באו שניים כאלו חשובים בחולצות כחולות ושמו על האדון ברזלים ולקחו למקום שנ' לא ידע איפה הוא יותר ולא פגש אותו עד היום. ואחרי שהאדון כבר לא היה הסבתות הורידו לו את המשקפיים בשביל שהוא לא נופל על כל דבר בחושך ונתנו לו תה חם לשתות בחדר אוכל עם עוגיות וגם ריבה ואחר כך שאלו אם הוא יכול בכל זאת קצת לפרוט ונח לא זכר כבר את המילים המשונות שלמד ורק עשה ככה עם האצבעות בקצב חדש שבא לו פתאום והן חייכו כי זה היה נעים באוזן ואז ביקשו עוד ועוד ואפילו שרו משהו ביחד.

עמית מאוטנר

תובנות השם

“תה לא ממין! תה לא מזהה אותה!” אוממהר
לבצע ולדחף מבעד לזקן צריף חלה
בלבן תנוכה
חמשה אחוז, נצול
ש”רק בגלל הקצקוע
בכתף מלמטה נקדת חן אז הבנו שזו היא” דוחף
חלקם מקטף בשחורותיו אל הגביע הלבן, לוחץ
ללע צר את המשיב חיים, נועל
את משפטי הבלקה בנקדות גרוגרת.
בוחר בזית ומוצה אותו עיניו יוצאות,
חולץ את הגלעין כשנזכר שלא צלצל לאחותו
לפני שטסה אל מותה

רעות וגנר, קרן אייכר (SKETCHLIGHT), Watermark, צילום ציור באור,

60/90 ס"מ

על "צבע החלב" דמויות שקופות, מתרגמות שקופות

זה הספר שלי ואני כותבת אותו עם היד שלי. בשנה הזו אלף שמונה מאות שלושים ואחת למושיענו אני הגעתי לגיל חמש עשרה ואני יושבת על יד החלון ואני רואה הרבה דברים. אני רואה את הציפורים והם ממלאים את השמים עם הקולות שלהם. אני רואה את העצים ואני רואה את העלים.

ולכל עלה יש עורקים שהולכים עליו.

ועל הקליפה של כל עץ יש סדקים.

אני לא מאוד גבוהה והשיער שלי בצבע חלב.

השם שלי זה מרי ולמדתי איך לכתוב אותו:

מ - ר - ?

ככה כותבים אותו.

אני רוצה לספר לכם את מה שקרה אבל אני צריכה להיזהר לא למהר את עצמי מדי כמו שממהרים את העגלים בשער כי אם אני ימהר את עצמי אני אולי יחליק ויפול ומה שלא יהיה אתם בטח רוצים שאני יתחיל איפה שצריך להתחיל. וזה אומר בהתחלה.

כך נפתח סיפורה של מרי, גיבורת "צבע החלב" מאת נל ליישון, שראה אור בתרגום לעברית בהוצאת תשע נשמות. שני דברים בולטים בפתיחה זו; השפה הקלוקלת והבהילות שבה מתחיל הסיפור. כבר במשפט הראשון הקוראים צפויים להרים גבה ולחשוד בקיומה של טעות הקלדה או שגיאה; של המתרגמת, של העורכת או של בית ההוצאה. עד סוף העמוד ייתכן שחלק מהקוראים אף יסגרו את הספר במורת רוח. הקוראים הסקרנים ימשיכו לקרוא ויבינו בהמשך שזו שפתה הייחודית של מרי, נערה פשוטה, חסרת השכלה, החיה בכפר באנגליה במחצית הראשונה

של המאה התשע-עשרה ומספרת את סיפורה בגוף ראשון. הבהילות של מרי לספר את סיפורה, תוך הדגשת העובדה שהיא עושה זאת בעצמה, בולטת כבר בפתיחה זו. מרי מכריזה בעלות על הסיפור שלה מהרגע הראשון. היא לא מתנצלת על דבה, לא על השפה ולא על הסיפור, והיא לא מפקפקת בנחיצות שלנו לשמוע את מה שיש לה לומר. שתי הנקודות הללו עומדות בבסיס היצירה; הן שהופכות את מרי לדמות כובשת לב והן האתגר המרכזי שניצב בפניי בתרגום הספר מאנגלית: כיצד להעביר את שפתה הייחודית של הדמות לעברית וכיצד לשמור על אמינותה כמספרת.

מרי היא דמות "שקופה", במובן החברתי של המילה. ליישון עושה מעשה כתיבה חתרני בעצם נתינת קול לדמות שלא הייתה לה אפשרות להשמיע קול בתקופתה. היא נותנת לה את הכלי שנשלל מנשים, ודאי מנשים שאינן משכילות – מילים, שפה כתובה – ומאפשרת לה לכתוב בשפתה שלה את המציאות שהיא חיה בה, מציאות מדכאת שהייתה משותפת לנשים רבות אחרות בזמנה. רק מעשה הכתיבה של אישה אחרת במאה אחרת יכול לאפשר לקול שלה להישמע ולהפוך אותה לנראית. ליישון נתנה למרי קול, ולי ניתנה ההזדמנות לתרגם קול זה לעברית ולהפוך את מרי לנראית גם בעבור קהל הקוראים בישראל.

השפה של מרי איננה שפה "נמוכה" במובן השיפוטי של המונח. היא איננה תקנית, היא דיבורית, היא שפה של נערה חכמה שגדלה בלי סיכוי לרכוש השכלה אך לומדת במהירות ומלמדת את עצמה בנחישות קרוא וכתוב. למרות נתונה הפיזיים המגבילים (אחת מרגליה אינה מתפקדת בשל מום מלידה) ומעמדה הנמוך, מרי מתגלה עוד בתחילת הספר כדמות שמחה ואופטימית שמתכוננת בעולם בעין מפוכחת, עם מעט מאוד תיווך, וכך היא גם מתארת אותו. המילים של מרי משקפות במדויק את האופן שבו היא רואה את הדברים שסובבים אותה. היא לא יודעת לעדן או למתוח את המילים כך שיתאימו לקוראים, והקוראים מוכרחים להתאים את עצמם אליה ולהתמסר לסיפור שלה באמונה שלמה.

יחסה של מרי לשפה מזכיר סופרים וסופרות מהגרים כמו ג'מייקה קינקייד וג'ון קוטזי, שכותבים בשפה של הכובש הקולוניאליסטי. אצל סופרים אלו ישנו קונפליקט מובנה בעצם השימוש בשפה, אשר מצד אחד מתארת את סיפורם הפרטי ומהצד האחר מייצגת ומנציחה את האויב ואת

מציאות הכיבוש.

גם עבור מרי השפה היא ברזמנית אזיקים ומפתח. השפה מייצגת את הכנסייה, את הדת, את השכבה הגבוהה של החברה שמנציחה אותה כנחותה. מרי ניגשת למילים ולתנ"ך (ממנו היא לומדת קרוא וכתוב) ללא מורא, ללא רגשי נחיתות, היא משתמשת בספר זה כמו בכל דבר שסובב אותה – באופן ישיר ופשוט ולתכלית ברורה. כמוכן זה, "צבע החלב" משתייך לז'אנר הספרות המינורית, המייצגת מיעוט, תוך שימוש בשפה השולטת, המז'ורית, כפי שהגדירו זאת ז'יל דלז ופליקס גואטרי בספרם קפקא – לקראת ספרות מינורית (הוצאת רסלינג): ספרות המייצגת מיעוט ומאתגרת את הקול הספרותי האחד.

העמדה הזאת מול השפה גרמה לי לחשוב לעומק על המושג "שקיפות", הן במובן החברתי – המעמדי והמגדרי והן בהקשר של תרגום. התחושה שליוותה אותי במהלך עבודת התרגום הייתה שהמילים אכן משחררות את מרי ושגם לי יש חלק בשחרור הזה, דרך התרגום.

שקיפות היא תכונה שנוטים לא פעם לייחס למעשה התרגום (למשל בספרו של לורנס ונוטי, שקיפותו של המתרגם *The Translator's Invisibility*). כך מעשה תרגום טוב ואיכותי מכונה לא פעם פעולה "שקופה", ומתרגמת טובה היא מתרגמת "שקופה", כלומר מתרגמת שהנוכחות שלה אינה מורגשת ושטקסט התרגום שלה נקרא כאילו היה מקור בעצמו. גישה זו מבוססת על תפיסה תיאולוגית שלפיה טקסט הוא קדוש, משמעותו קבועה ונצחית, ועל המתרגם לייצר פעולה שמשמעותה ביטול עצמי (ראו למשל בספרה של רחל ויסברוה, לא על המילה לברדה). יחסי הכוח המובנים בעצם החלוקה הבינארית הזו מורגשים היטב: תפקידו של טקסט המקור להיות נוכח במלוא עוצמתו, לתפוס מקום בעולם; ואילו תפקידו של התרגום הוא לשמר את מעמד המקור, לתת לו את הכבוד הראוי בצורה שמשמעותה היעלמות מוחלטת, הנתפסת לרוב כדבר חיובי. בהתאם להגדרות בינאריות, צד אחד, במקרה זה טקסט המקור, תמיד ייתפס כחיובי, בעוד שהשני, בלית ברירה, יהיה השלילי, החלש, הנחות. כך תפיסה זו משמרת ראייה של טקסט מתורגם כ"צל" או "הד" של יצירת המקור, ולא כיצירת ספרות עצמאית העומדת בפני עצמה.

במילה "שקוף" במקרה זה הכוונה האינטואיטיבית היא לקריאה חסרת מהמורות, נטולת כשלים לשוניים, מעשה קריאה רציף שאינו מופרע

על ידי רעשי רקע של שפת המקור המהדהדת. חלק זה של המשוואה נכון ומהווה חלק נכבד מעבודת המתרגמים והמתרגמות – ניסיון ליצור את המוזיקה של המילים מחדש כך שתשמע הרמונית לאוזני הקוראים בעברית. עם זאת, השימוש בטרמינולוגיה מתחום השקיפות הוא כשל אתי, משום שהוא מבטל את הערך של העבודה הכרוכה ביצירה מסוג זה: והרי ככל שהתרגום קריא יותר, רציף והרמוני יותר, כך ניכרת עבודת המתרגם ביתר שאת, ואינה שקופה כלל וכלל.

תפיסה זו עדיין רווחת, אף על פי שהיא מיושנת מעט, וחוקרי תרגום כמו לורנס ונוטי כבר ערערו עליה ובחנו את היחסים בין מקור ותרגום, בין שפת מקור ושפת יעד, בין סופרת ומתרגמת, כיחסים מורכבים שיכולים להגיע עד שוויון ערך מוחלט. ביטוי פעוט לכך הוא היחס למתרגמים בביקורת הספרות. ביקורת הספרות נוטה להתעלם ממעשה התרגום, לרבות מהותו הפרשנית והשפעתו על השפה (אפילו בביקורת על ספרי שירה מתורגמים, שבהם הלשון מקבלת דגש רב יותר, מתרגמים נשכחים לעיתים). ואולם תרגום עשוי לזכות ליחס המבקר או המבקרת כאשר אינו די "שקוף" לדעתם, ולזכות לקרדיט כלשהו, גם אם מפוקפק.

כמתרגמת, אני נמשכת דווקא לספרים שברור לי שמעשה התרגום יהיה נוכח בהם בצורה מהותית. כלומר, לספרים שיש בהם מבע חדש שטרם נתקלתי בו בספרות ושיש לי רצון לנסות לתרגם אותו לעברית. השפה של מרי ודמותה אחזו בי מהרגע הראשון של הקריאה. היה לי ברור שמעשה התרגום של ספר כזה לא יכול להיות שקוף במובן הכי פשוט: לקוראים הישראלים ברור מראש שמרי אינה דוברת עברית. בתוך כך, תרגום השפה שלה לעברית מצריך עבודה בשני מישורים: מצד אחד עליו לתת לה קול אמין בעברית ומצד שני עליו להשאיר אותה באנגליה הכפרית ובמאה התשע-עשרה.

על מנת לעשות זאת התייחסתי הן לפן הדקדוקי של השפה של מרי והן לאפקט הספרותי של השפה בספר. מבחינת בניית השפה, ניסיתי לטעת בה טעויות דקדוק האופייניות לשפה עברית מדוברת (י' במקום א' בפעלי עתיד, הימנעות מ'ה' היידוע בצורתה התקנית, חוסר התאם במין ועוד) ונמנעתי משגיאות דקדוק המזוהות עם אוכלוסייה מסוימת, מקום יישוב מסוים או סלנג מקומי, גם כדי להישמר ממבע ישראלי מדי של הדמות וגם משום שסלנג הוא משלב שמתיישן מהר מאוד. יש לציין שבמקור

מרי אינה כותבת בשגיאות כתיב (למעט אי שימוש באותיות רישיות), ולכן אין לה שגיאות כתיב גם בעברית, אף על פי שבאופן טבעי היינו מצפים מנערה כמותה להחליף בין א', ע' ו-ה' או בין ק' ר-כ' וכיוצא באלה. ליישון, שחוזקה כמחזאת בולט בספר זה, התמקדה בפן הדיבורי של השפה, וכך גם אני.

הרובד השני מתייחס לאופי השפה של מרי והשפעתו על הקוראים. כדי לתרגם את מרי לא הייתי צריכה רק לתת לה מילים, אלא לשוחח איתה. וכאן אני מזדהה עם חוקרי שפה כמו פול ריקר (למשל בספרו על התרגום), הרואים בתרגום מעשה של דר-שיח, זאת בניגוד למושג השקיפות, שבבסיסו ניצבת תפיסה בינארית המציבה את המקור במעין מלחמה או תחרות מול התרגום.

בדומה לעבודה של שחקן על דמות, גם אני מחפשת לעיתים דמויות מציאותיות ונאחזת בהן כדי ליצור שפה אמינה. במקרה של מרי חיפשתי סביבי נערות שהיה בהן משהו מהישירות והחוצפה של מרי, והן היו לי השראה להתחיל לדמיין את מרי בעברית ולדבר איתה. במקביל לתרגום הספר הכרתי שתי נערות כאלה באופן קרוב, וגם סיפורי החיים שלהן היו מורכבים והן עברו התמודדויות שביגרו אותן מהר מדי. שמת לי לב שהשפה שלהן, שהרבה פעמים נתפסת כחצופה על שום ישירותה, דומה לשפתה של מרי מבחינת המשלב וטיב ה"שיבושים" שבה. גם הן, למודות הניסיון, הפנימו בשפתן שמוטב לומר את האמת כפי שהיא ולדרוש את שמגיע להן מבלי להתנצל על דבר, גם כדי לקבל תשומת לב מהסביבה אבל גם כדרך התמודדות עם המציאות רווית הסילופים שהכירו. עיקר הדמיון היה באומץ שאפיין את כולן ובנדיבות והרגישות הרבה שמסתתרות מאחורי הלשון המושחזת.

בשיבושי השפה של מרי יש משהו כובש. מבט מדוקדק יותר בשפה מבהיר שזו שפה שעולה ממנה נאיביות ילדית, אך היא אינה ילדותית. למרי יש אוצר מילים בסיסי, אך זה לא מונע ממנה לתאר את העולם בפיוטיות רבה. דווקא דרך הביטוי הדלה שלה, על שגיאותיה החינניות, מוסיפה פואטיות ויופי לשגרת המציאות הקשה שהיא חיה בה:

השמים התחילו להיות בהירים והמשכתי ללכת אפילו
שנהייתי קצת עייפה בגלל שהלכתי הכי מהר שאני יכולה.

האחיות שלי שלושתם כבר היו בראש של הגבעה ואני עמדתי על ידם. הסתכלנו על כל הארץ מסביב. ולאן שלא הסתכלת ראית את הנוף כי אין עצים בכלל ואין משהו שמפריע בדרך ואת יכולה לראות את כל העולם. ובזמן שעמדתי בראש של הגבעה וגם האחיות שלי עמדו בראש של הגבעה השמים התחילו להתרומם מעל לראש שלנו והעננים נהיו קטנים ונעלמו והשמים נהיו בהירים והכוכבים נחלשו.

אחר כך השמש עלתה מעל לאדמה והיום החדש הגיע. הסתובבתי והסתובבתי והסתכלתי על כל הנוף. מקדימה. ומאחורה. מכל הכיוונים. וכמה ציפורים עפו על יד ואחר כך הסתובבו מעל לראש שלנו. הם עשו ביניהם תורות וכל פעם ציפור אחרת משכה את הקבוצה ואחר כך זזה אחורה עד שמצאה את המקום שלה.

וילט היתה הראשונה שישבה עם הפנים למזרח לשמש החדשה. השאר ישבו על ידה וגם אני ישבתי. אז אם הייתם יכולות לחלום היום משהו ושהוא יתגשם, וילט אמרה, על מה הייתם חולמות? אני שכבתי חזרה ושמתי את הראש שלי על העשב והקור עבר דרך הצוואר שלי ודרך השיער.

*

הישירות של השפה הופכת את מרי לעדה אמינה מהרגע הראשון; כפי שלה אין מניע נסתר מלבד לספר את הסיפור כמו שהוא, כך הקורא הופך למאזין שבוי שמחויב קודם כול, כתנאי בסיסי, להאמין לה. המהלך הזה, שליישון מובילה בכישרון של מחזאית שידועת לייצר דמויות אמינות, מזכיר מאוד, ולא בכדי, את התנועה הנוכחית של נשות ה-MeToo ואת המוטיבציה שלהן לספר את סיפורן ולדרוש שיאמינו להן. עצם הסיפור (ה-Telling) הוא המעשה החשוב, ומכאן הרחיפות לסיים אותו. ההנכחה של הסיפור בעולם, האמונה שהוא חשוב ושיש מי שישמע ויאמין לו, חשובה יותר מההשלכות ומהמחיר שמרי תשלם. נל ליישון הפכה את מרי השקופה לנראית. היא נתנה לה במה להשמיע

מעליה את הסיפור שלה, שהוא סיפור של נשים רבות שלא ניתן להן קול. מרי חוזרת פעמים רבות על העובדה שהיא כותבת את הספר בעצמה, "עם היד שלה". חשוב לה גם לציין בכל פעם את השם שלה ואת העובדה שיש לה שיער בצבע חלב. כמו עדה בבית משפט או נחקרת בתחנת משטרה, היא מזהה את עצמה בכל פעם שהיא חוזרת לסיפור, כמעין הצהרה לפני מתן עדות שבה העד עולה על הדוכן ומצהיר בפני בית המשפט שזהו שמו ושהוא נשבע לומר את האמת ורק את האמת, מה שמאפשר לה להמשיך למרות הקושי, או מעניק לקורא אישור לכך שהיא עדיין עדה אמינה.

כשם שמעשה העדות של מרי מתנגד לשקיפות, נאבק בה, כך גם מעשה התרגום זועק את סיפורה של מרי זעקה נוספת, בשפה אחרת. כל מתרגמת הייתה נותנת למרי מילים שונות, טון אחר, אך כל אחת מהן הייתה נוטלת חלק במעשה שהוא במהותו ההפך משקוף – יציאה מהצל אל האור.

יעל הניג, ללא כותרת, מתוך סדרת "בתים מרחפים", אקריליק ועיפרון
על קובס, 25/30 ס"מ

טוֹבְרִמּוֹרִי

מאנגלית: דינה עזריאל

היה זה אחר צהריים צונן ושטוף גשם בשלהי אוגוסט, אותה עונה לא מוגדרת שבה חוגלות עדיין מוגנות מפני סכנה או נתונות כבר בהקפאה, ולא מתקיים כלל ציד – אלא בקרב הדרים מדרום לתעלת בריסטול; הללו יוכלו לשעוט בדבקות אחר איילים אדמוניים שמנים.

המסיבה בבית הכפר של הליידי בְּלִמְלִי התקיימה מצפון לתעלת בריסטול, על כן נכחו כל אורחיה הקבועים סביב שולחן התה העגול באחר צהריים מסוים זה. ועל אף ריקנותה של העונה ושיממונו של האירוע, לא ניכרו בחבורה סימניו של אותו חוסר מנוחה לאה אשר מקורו בחשש מפני נגינת הפיאנולה וכמיהה שקטה למשחק ברידג'. תשומת ליבה הגלויה, פעורת הפה, של החבורה כולה הייתה נתונה לאישיותו חסרת הברק של מר קורנליוס אֶפִּין. מכל אורחיה של הליידי בלמלי הוא היה בעל המוניטין המעורפל ביותר. מישוהו טען שהיה "שנון", כך שהוזמן מתוך ציפיה מסוימת, מצד המארחת שלו, שיתרום לפחות משהו משנינותו לטובת שעשוע הכלל. עד לשעת התה של אותו יום לא הצליחה לגלות באיזה אופן, אם בכלל, התבטאה שנינותו. הוא לא היה חד לשון ולא אלוף בקרוקט, לא בעל כוחות היפנוטיים ולא מייסדו של תיאטרון חובבים. גם מראהו לא הצביע על היותו מסוג הגברים שנשים מוכנות לסלוח להם על היעדר ניכר של יכולת שכלית. הוא ירד לדרגת מר אפין ותו לא, ואילו השם "קורנליוס" נשמע כאילו חמד לו מישהו לצון בטקס הטבילה שלו. ועתה הוא טוען כי הצליח לשגר לאוויר העולם תגלית שבהשוואה אליה המצאות כמו אבק השריפה, הדפוס ומנוע הקיטור אינן אלא זוטות חסרות משמעות. המדע אומנם התקדם בצעדים עוצרי-נשימה בכיוונים רבים בעשורים האחרונים, אבל דומה כי תגלית זו שייכת לתחום הניסי יותר מאשר לתחום המדעי.

"ואתה באמת מצפה שנאמין", אמר סר וילפרד, "שגילית דרך להדריך חיות באומנות הדיבור האנושי, ושטוברמורי היקר הוא ההצלחה החינוכית הראשונה שלך?"

"מדובר בבעיה שעסקתי בה במהלך שבע-עשרה השנים האחרונות," אמר מר אפיין, "אך רק בשמונה או תשעה החודשים האחרונים זכיתי לניצוצות של הצלחה. ערכתי כמובן ניסויים באלפי בעלי חיים, אבל לאחרונה רק בחתולים, היצורים הקסומים הללו אשר נטמעו בתרבותנו בצורה כה מופלאה, בעודם משמרים את כל דחפיהם הפראיים המפותחים כל כך. פה ושם מתבלט בין החתולים יצור בעל יכולת שכלית עילאית, ממש כפי שקורה בין בני האדם, וכאשר ערכתי היכרות עם טוברמורי לפני שבוע, זיהיתי בו מייד 'חתול-על' בעל תבונה יוצאת דופן. בניסויי האחרונים כבר עברתי כברת דרך בנתיב ההצלחה; אך עם טוברמורי, כפי שאתם מכנים אותו, הגעתי למטרה."

מר אפיין סיכם את הצהרתו המרשימה בעודו מתאמץ לרסן את נימת הניצחון בקולו. איש לא אמר: "עכברושים במיץ" אף ששפתיו של קלוביס התעקלו, באופן שעשוי היה להעלות על הדעת את הכרסום באמינותו של הדובר.

"האם בכוונתך לומר" תהתה העלמה רסקר לאחר הפוגה קלה, "שלימדת את טוברמורי לבטא ולהבין משפטים קצרים בני הברה אחת?" "העלמה רסקר היקרה," אמר עושה הנפלאות בסבלנות, "לימוד במינונים קטנים כאלו מתאים לילדים קטנים, לפראים ולמבוגרים מוגבלים בשכלם. מרגע שנפרצה הדרך ונוצרה תקשורת ראשונית עם חיה בעלת תבונה מפותחת לעילא אין צורך באותן שיטות מוגבלות. טוברמורי יכול לדבר בשפתנו בדיוק מושלם."

הפעם אמר קלוביס במפורש: "עכברושים במיץ עגבניות!" סר וילפרד הגיב ביתר נימוס אך באותה מידה של פקפוק.

"האם לא כדאי שנזמן את החתול ונשפוט בעצמנו?" הציעה לידי בלמל. סר וילפרד הלך לחפש אחר החיה, והחבורה התרווחה לה בעצלתיים והתכוונה לחזות בסוג של מופע פיתום מקצועי פחות או יותר, כראוי לחדר הסבה הגון.

בתוך דקה חזר סר וילפרד לחדר, פניו חיוורות מתחת לשיוזוף ועיניו פעורות מהתרגשות.

"לכל השדים, זה נכון!"

סערת הנפש שהיה נתון בה הייתה בלי ספק אמיתית, ושומעיו רכנו לפנים ברטט של עניין מחודש.

הוא קרס אל תוך כורסה והמשיך חסר נשימה:

"מצאתי אותו מנמנם בחדר העישון וקראתי לו לבוא לשתות את התה שלו. הוא מצמץ אליי כהרגלו, ואמרת, 'בוא, טובי; אל תיתן לנו לחכות', ואלוהים עדי, הוא ענה לי בנחת, בקול טבעי להחריה, שהוא יבוא כשיתחשק לו! כמעט קפצתי מתוך עור!"

דרשתו של אפין נפלה על אוזניים ערלות; אך הצהרתו של סר וילפרד עוררה אמון מייד. בליל קריאות בהולות נעור במקלה, ובתוך ישב דומם המדען ונהנה מהפרי הראשון של תגליתו המרעיש.

בעיצומה של ההמולה נכנס לחדר טוברמורי וחלף על פני הקבוצה שישבה סביב שולחן התה העגול בטפחות קטיפה וחוסר עניין מופגן.

דממה פתאומית של אי שקט מתוח נפלה על החבורה. איכשהו נראה כי פנייה בגובה העיניים אל חתול בית בעל יכולות לשוניות מוכחות כרוכה במידה מסוימת של מבוכה.

"שמא תרצה מעט חלב, טוברמורי?" שאלה לידי בלמלי בקול חנוק למדי. "לא אתנגד," באה התשובה, שנאמרה בקול אדיש ומדוד. רטט של התרגשות כבושה עבר במאזינים, וניתן לסלוח לליידי בלמלי על כי החטיאה את צלוחית החלב בהיותה שרויה בחוסר יציבות מסוים.

"חוששתני ששפכתי די הרבה," אמרה בקול מתנצל.

"זה לא שטיח האקסמינסטר שלי ככלות הכול," השיב טוברמורי.

שתיקה נוספת נפלה על הקבוצה, ואז שאלה העלמה רסקה, במיטב גינוני המתנדבת בקהילה שלה, אם היה קשה ללמוד את שפת בני האדם. טוברמורי הישיר אליה לרגע את מבטו, ואז הפנה את ראשו בשלווה לנקודה אחרת במרכז החדר. ניכר ששאלות משעממות הן מחוץ לתחום עבורו.

"מה דעתך על האינטליגנציה האנושית?" שאלה מייביס פלינגטון בנימה מהוססת.

"על האינטליגנציה של מי בדיוק?" שאל טוברמורי בקרירות.

"אה, ובכן, שלי למשל," אמרה מייביס בצחוק חלוש.

"את מעמידה אותי במצב מביך," אמר טוברמורי, שדבר בנימת קולו או התנהגותו לא הצביע ולו על שמץ של מבוכה. "כששמך עלה במניין המוזמנים למסיבה הביתית הזו, מחזה סר וילפרד על כך שמכל מכריו את האישה הטיפשה ביותר ושיש הבדל גדול בין הכנסת אורחים לבין

טיפול ברפי השכל. לידי בלמלי ענתה שחוסר הבינה שלך הוא בדיוק התכונה שהקנתה לך את ההזמנה, מכיוון שאת היחידה שעלתה ברעתה כמי שעשויה להיות די טיפשה לקנות את המכונית הישנה שלהם. את יודעת, זו שהם מכנים 'קנאתו של סזיפוס' מפני שהיא מטפסת יפה מאוד במעלה הגבעה אם דוחפים אותה."

מחאותיה של לידי בלמלי היו עשויות להיות משכנעות יותר אלמלא העלתה במקרה באוזני מייביס כברוך אגב, ממש באותו בוקר, הצעה שלפיה המכונית שבנדון עשויה להיות בדיוק מה שנחוץ למייביס בביתה שבדבונשייר.

הסרן ברפילד התפרץ לשיחה בניסיון מגושם להסיטה ממסלולה. "מה בנוגע לעסקיך המפוקפקים עם אותה חתלתולת ארווה מנומרת?" ברגע שיצאו המילים מפיו חשו הכול כי זו הייתה טעות גסה.

"אין זה מן הראוי לדון בדברים כגון אלו בפרהסיה," אמר טוברמורי בקור. "מצפייה קלה במנהגיך מאז שהגעת לבית הזה לראשונה עליי להניח שלא תחוש בנוח אם נסיט את הדיון לפרשיות האהבים הקטנות שלך."

הבהלה שקמה בהמשך לא הייתה נחלתו הבלעדית של הסרן. "שמא תרצה ללכת ולברוק אם הטבח סיים להכין את ארוחת הערב שלך?" הציעה לידי בלמלי חפוזות, והצליחה להתעלם מן העובדה שחסרו שעתיים לפחות עד זמן ארוחת הערב של טוברמורי.

"תודה," סח טוברמורי, "לא מייד אחרי התה, אינני רוצה למות מבעיות עיכול."

"לחתולים יש תשע נשמות, כידוע לך," אמר סר וילפרד בלבכיות.

"ייתכן," ענה טוברמורי; "אבל רק כבר אחה."

"אדלייד!" אמרה הגברת קורנט, "האם בכוונתך לעודד את החתול הזה ללכת ולרכל עלינו באגף המשרתים?"

הבהלה אכן הייתה לנחלת הכלל. מרפסת צרה השתרעה לאורך רוב חלונות אגף חדרי השינה והכול נזכרו במורת רוח שהמעקה המעוטר שבה הפך לטיילת המועדפת על טוברמורי בכל שעות היממה, משם יכול היה להשקיף על היונים – ורק אלוהים יודע על מה עוד. אם בדעתו להעלות זיכרונות מימים עברו, בגילוי הלב שבו הוא שרוי כעת, התוצאה עשויה להיות יותר ממטרידה. הגברת קורנט, אשר בילתה זמן רב לפני שולחן האיפור ואשר עורה היה מפורסם בגוון האקזוטי אך אחיד שלו, נראתה

נרעשת לא פחות מן הסרן. העלמה סקראָן, שכתבה שירה חושנית בועטת אך קיימה אורח חיים ללא רבב, נראתה סתם נרגזת; אם אתה מאורגן ומוסרי בחדרי חדרים, אתה לא בהכרח מעוניין שהכול ידעו זאת. צבע פניו של ברטי ואן-טאן, שבגיל שבע-עשרה היה מושחת כל כך עד שוויתר זה מכבר על השאיפה להיות גרוע יותר, החוויר לכדי לבן-גרדניה, אך הוא לא נכשל ביציאה בהולה מן החדר כמו אודו פינסכרי, אדון צעיר שהיה מיועד להקריא מכתבי הקודש בכנסייה והוטרד ודאי מהמחשבה כי הוא עלול להיחשף לשערוריות הנוגעות לאחרים.

קלובים הצליח להישאר קר רוח במידה שאפשרה לו לשמר חזות שלוה; בינו לבינו חישוב כמה זמן יידרש לו להשיג קופסה של עכברים משובחים דרך מחלקת חיות המחמד של אקסצ'יינג' אנד מארט, כסוג של שוחד. אפילו במצבים עדינים כמו זה הנוכחי היה זה למעלה מיכולתה של אגנס רסקר להישאר לאורך זמן בשולי ההתרחשות. "לשם מה הגעתי הנה בכלל?" שאלה בדרמטיות.

טוברמורי נענה לאתגר מייד.

"אם לשפוט על פי מה שאמרת לגברת קורנט במגרש הקרוקט אתמול, נגמר לך האוכל. תיארת את הזוג בלמלי כמארחים המשעממים ביותר שהכרת, אבל טענת שהיו די חכמים להעסיק טבח מעולה; שאם לא כן קשה להניח שמישהו היה שב לבקר אצלם."

"שקר וכזב! אני פונה לגברת קורנט-" קראה אגנס בעלבון.

"הגברת קורנט חזרה על דבריך מאוחר יותר באוזני ברטי ואן-טאן, המשיך טוברמורי, "ואמרה, 'האישה הזו היא פשוט מקבצת נדבות; היא תלך לכל מקום בעבור ארבע ארוחות הגונות ביום, וברטי ואן-טאן אמר-" למרבה המזל, הסיפור נפסק בנקודה זו. טוברמורי קלט במבטו את החתול הצהוב הגדול מבית הכומר מתגנב בין השיחים לכיוון האורווה. הוא נעלם כהרף עין דרך החלון הצרפתי הפתוח.

עם היעלמות תלמידו המבריק מדי מצא עצמו קורניליוס אפין תחת מתקפה סוערת של תוכחות מרירות, חקירות נוקבות והפצרות נפחדות. האחריות מוטלת על כתפיו והוא חייב למנוע הידרדרות נוספת במצב. השאלה הראשונה שהתבקש לענות עליה הייתה, האם ביכולתו של טוברמורי להפיץ את מתנתו המסוכנת לחתולים אחרים? בהחלט ייתכן, ענה, שהוא עשוי היה להכניס את חברתו הקרובה חתלתולת האורווה בסוד יכולתו

החדשה, אבל לא סביר שהידע התפשט מעבר לכך לפי שעה.
"אם כך," אמרה הגברת קורנט, "טוברמורי הוא אולי חתול בעל ערך רב
וחיית מחמד נהדרת; אבל אני משוכנעת שתסכימי, אדלייד, שיש להיפטר
גם ממנו וגם מחתולת האורווה ללא דיחוי."

"את ודאי לא חושבת שהפקתי עונג מרבע השעה האחרונה, נכון?"
אמרה לידי בלמלי במרירות. "אישי ואני מחבבים מאוד את טוברמורי
- לפחות נהגנו לחבבו עד שהיכולת הנוראה הזו השתרשה בתוכו; אלא
שעתה, כמובן, הדבר היחיד שאפשר לעשות הוא לחסל אותו במהירות
האפשרית."

"נוכל לשים מעט סטריכנין בשאריות שהוא מקבל לארוחת הערב," אמר
סר וילפרד, "ואילו את חתולת האורווה אלך ואטביע בעצמי. הרפב יכאב
מאוד את אוכדן חיית המחמד שלו, אבל אומר לו שסוג מידבק במיוחד
של שחין התפרץ בשני החתולים ואנו חוששים מהתפשטותו לכלבייה."
"אבל התגלית הגדולה שלי!" מחה מר אפיין; "אחרי כל שנות המחקר
והניסוי-"

"תוכל ללכת ולערוך ניסויים על הבהמות בחווה, אלה נמצאות תחת
פיקוח נאות," אמרה מרת קורנט, "או על הפילים בגן החיות. אומרים
שהם נבונים להפליא, והם מומלצים ביותר משום שאינם נוהגים להתגנב
אל חדרי השינה שלנו ותחת כיסאות, וכן הלאה."

מלאך המבשר בהתלהבות על בואו של יום הדין ומגלה שהאירוע מתנגש
באופן בלתי נסלח עם המשט השנתי על התמזה ועל כן נדחה למועד
בלתי ידוע היה מתקשה לחוש אכזבה גדולה יותר מזו שחש קורניליוס
אפיין נוכח קבלת הפנים שזכה לה הישגו המופלא. על כל פנים, דעת
הקהל הייתה נגדו. למעשה, אילו ערכו הצבעה בנושא יש להניח שמיעוט
לא מבוטל היה מצביע לטובת הכללתו בדיאטת הסטריכנין.

סידורי תחבורה לקויים ותשוקה עצבנית לראות את העניינים מגיעים
לידי מיצוי מנעו את התפזרותה המיידית של החבורה, אך הסעודה באותו
ערב לא הייתה אירוע חברתי מוצלח במיוחד.

סר וילפרד התנסה בחוויה מאתגרת למדי עם חתולת האורווה ומייד
לאחר מכן עם הרפב. אגנס רסקר הגבילה את סעודתה בהפגנתיות לפיסה
יבשה של לחם קלוי ונגסה בה משל הייתה אויבתה בנפש, ואילו מייביס
פלינגטון שמרה על שתיקה חורשת נקם לכל אורך הארוחה. לידי בלמלי

התמידה בשטף מילים שקיוותה שניתן להגדיר כשיחה, אך תשומת ליבה הייתה נתונה לסף הדלת. צלחת מלאה במינזון נכון של שאריות דג עמדה הכן על המזנון, אך מיני המתיקה והמעדנים והקינוח כבר נאכלו, ולא היה זכר לטוברמורי. לא בחדר האוכל ואף לא במטבח.

הסעודה הקודרת הייתה עליזה בהשוואה לליל השימורים שהתארך בעקבותיה בחדר העישון. אכילה וסביאה סיפקו לפחות הסחת דעת והשוואה למבוכה הגוברת. ברידג' לא בא בחשבון לנוכח אווירת הדריכות הכללית והעצבים הרופפים, ולאחר שאודו פינסברי פצח בביצוע עגמומי של "מליסנדה ביער" בפני קהל צונן שררה הסכמה שבשתיקה להימנע ממוזיקה. באחת-עשרה פרשו המשרתים לשנת הלילה, בהודיעם שהחלון הקטן במזווה נשאר פתוח, כרגיל, לשימושו הפרטי של טוברמורי. האורחים קראו בזה אחר זה את מצבור כתבי העת ונסוגו בהדרגה לסדרה "ספריית בדמינטון לספורט ופנאי" ולגיליונות המגזין הסאטירי "פאנץ'". לידי בלמלי ערכה גיחות חוזרות ונשנות למזווה ושבה בכל פעם בהבעת כדוך שמנעה כל שאלה.

בשעה שתיים הפר קלוביס את השתיקה הכבדה. "הוא לא יגיע הלילה. הוא נמצא כנראה ברגעים אלו ממש במשרדי המקומון, מכתוב את הפרק הראשון של זיכרונותיו. הספר של לידי מה שמה לא יופיע בו. זה יהיה המאורע המרכזי של היום." לאחר שתרים תרומה זו לעליצות הכללית פרש קלוביס למיטתו. משתתפי המסיבה למיניהם הלכו בעקבותיו בזה אחר זה. המשרתים שערכו סבב תה מוקדם השיבו במשפט אחד במענה לשאלה אחת. טוברמורי לא שב.

ארוחת הבוקר הייתה, אם בכלל, בבחינת אירוע נעים עוד פחות מארוחת הערב, אבל לפני סיומה חלה הקלה במצב. גופתו של טוברמורי הובאה מבינות לשיחים, שם נתגלתה זה עתה על ידי גנן. הנשיכות שעל צווארו והפרווה הצהובה שכיסתה את טפריו הצביעו על כך שנקלע לקרב לא שוויוני עם החתול הגדול מבית הכומר.

עד שעת הצהריים עזבו רוב האורחים את המקום, ולאחר ארוחת הצהריים חזרה לידי בלמלי לעשתונותיה במידה מספקת כדי לכתוב מכתב נבזי עד מאוד לבית הכומר בנוגע לאובדן חיית המחמד יקרת הערך שלה.

טוברמורי היה תלמידו המוצלח האחד של אפיין, ורצה הגורל שלא יהיה

לו יורש. כמה שבועות לאחר מכן ברח מגן החיות בדרזדן פיל שלא הראה כל סימנים מקדימים לרגזנות, והרג גבר אנגלי שככל הנראה התגרה בו. שמו של הקורבן פורסם בגרסאות שונות בעיתונים כאופין או אייפלין, אבל שמו הפרטי נמסר באופן מהימן כקורניליוס. "אם ניסה על החיה האומללה פעלים חריגים בשפה הגרמנית," אמר קלוביס, "הרי שקיבל את המגיע לו."

*

סאקי הוא שמו הספרותי של הקטור הוגו מונרו (1870–1916), סופר ומחזאי בריטי. הסיפור פורסם בספרו קורותיו של קלוביס, 1911.

ההווה שלי הוא פאטה מורגנה

1.

כשהאורח היה אצלנו, הוא אמר בתגובה על משהו שאמרתי: "לעולם לא!"

ברצינות קשה הוא אמר. נפתחו לו העיניים ויצא מהן ברק אפל. אפילו החלק הלבן שבעיניו קיבל גוון אפור. איני זוכרת על מה דיברנו וגם לא את ההקשר. אני רק זוכרת שהוא אמר באנגלית Never, למרות שהשיחה התנהלה בגרמנית.

והביטוי "לעולם לא" נעץ סף בדיאלוג בינינו שרק התחיל. הבנתי את משמעות הביטוי באופן חדש. מתוך החלל הגאוגרפי שנפער בפתאומיות ובקיציזניות כזו, מתוך הבור שפתאום עמדנו מולו. כשהלך האורח, שאלתי את עצמי איך קרה שהבנתי את הביטוי בצורה כה דרסטית. ואיך קרה שעסקתי בו ימים שלמים אחר כך? האם מכיוון שהאורח החזיק את הביטוי בין שיניו זמן רב, כמו כלב שמחזיק בפיו חתול מת, מנערו ומשליכו על הכביש? האם ה"לעולם לא" היה הדבר שדובר בין האורח וביני? הדבר שלא דובר? האם הדברים שאנחנו לעולם לא אומרים זה לזה יתנפלו עלינו בסוף כל הימים? יקברו אותנו ואת האורח בתכריכים לבנים?

2.

כל הלילה הן ישבו ודיברו. זה היה הלילה הלבן הראשון שלהן. ערב לפני כן הן צעדו ביער ושוחחו על כתיבת דברים שנחו בגוף ראשון ועל כתיבת דברים מתוך עמדת העד, המתבונן. מריה אמרה שלדעתה רק מי שחוה את הדברים על בשרו יכול לכתוב אותם כמו שהם, מהמקום האמיתי. כמו בסדנה לשחרור הכעס, כשהיא עמדה מול שורת כיסאות לבנים ריקים, והייתה צריכה לדמיין שבכיסא הריק הזה יושב אבא ובזה סבתא וכאן מ. ואז לצעוק עליהם ולומר להם מה היא באמת חושבת. אווה לעומת זאת אמרה שאין בה שום צורך לחוות את הגועל הפסיכולוגי על בשרה. מספיק לה החיים שחייתה עד כה. לפעמים היא נכנסת לסרטי

וידויאו קצרים וצופה בסדנאות מהסוג הזה. רואה איך אנשים מסתובבים בין כיסאות לבנים ריקים, מתמוטטים נפשית על אבא, אימא, אחים ואחיות ומה לא. זה מספיק לה כדי לכתוב על עניינים מהסוג הזה ולא לרצות לחצות את מפתן דלת חדרה, אל המציאות. וכך הן הלכו ביער והתווכחו על סוגיית גוף ראשון.

.3

אף פעם, במשך שמונה-עשרה שנות שהותי פה בקיל, לא היה קיץ כה חם כמו בשנה הזו. הימים היו מלווים ברוח יבשה, חמה וארוכה ומבחינה רגשית נכנסתי למצב של פאטה מורגנה מתמשך, ומשהו מקביל הדומה לשיתוק מילולי עטף אותי כמו תכריך. בקושי דיברתי ואפילו השיח הפנימי הפך לגרגירי חול תודעתיים. אני הסתדרתי עם המצב החדש, בן זוגי פחות. הוא אמר: "הפסקת לדבר!" עניתי: "כן!" הוא רצה לדבר על כך שהפסקתי לדבר. רצה לדבר על מה שנהוג לכנות "סיבות". ההווה שלי הוא פאטה מורגנה, שקעתי בחול החם של הזמנים. אתה לא רואה? לא. הוא לא. ייתכן שהדיבור נפסק מתוך התנגדות אקולוגית לשפה הגרמנית. בימים חשבתי בעברית. בלילות בקושי חלמתי ואם הופיע חלום הוא היה עקור שפה, ללא לשון (האיבר הפיזי שמתגלגל בחלל הפה). כנראה כאלו הם החלומות של ערוב זמנים בארץ הפאטה מורגנה.

אחר כך בן זוגי ואני ירדנו אל חוף הים שנמצא למרגלות המוזאון. החשיך כבר ורוח קלה הגיעה. שתינו בירה וראיתי את הסירנות רוקדות על פני המים, מתרגמות את העולם הזה לעולמות מקבילים. היו כמה שנכנסו למים בחשכה, אנשים צעירים. פחדתי עליהם שלא יטבעו עם כל הבריות ששתו. ראיתי את הסירנות שרוצות לקחת את כולם למעמקים, לחול הביצתי שנמצא מתחת למים. כשישבנו מול הים אמר בן זוגי שוב: "את לא מדברת איתי יותר. הפסקת לדבר!" "כן", עניתי והמשכתי לשתוק.

.4

בזמן שהמתנתי למריה שתסיים את ענייניה נשענתי ברחוב על מעקה ליד חנות. ממול ניצב עץ, התבוננתי בו והבנתי שכדי לכתוב טוב צריך להתאמן על פרספקטיבות ועל קומפוזיציה. הבנתי שעשרים שנה

התאמתני על קומפוזיציות ויזואליות ורק אחר כך התחלתי לכתוב. ומתוך ההבנה הזו נפתחה נפשי באחת באמצע הרחוב. בעודי ממתינה למריה ראיתי את העץ ממול והנפש שלו נפתחה גם היא ועמדה מולי. הנפש של העץ עמדה מולי. פעם זרקתי אבן על ילד שהכרתי. הוא התעלף ואיבד דם. הגנתי על אחי הקטן. אמרתי לילד: "עצור! עצור, אם לא אני זורקת אבן!" הילד לא עצר ואני זרקתי אבן שפגעה בדיוק במרכז המצח. לא זכרתי כלום מהאירוע. אני מבינה שהארה היא כמו אבן ועילפון. בזמן שהמתנתי למריה, שלושים וחמש שנים ואלפי שעות אחרי שזרקתי את האבן, ראיתי את הרחוב ממול, את שדרת העצים, את הגאומטרייה וההיגיון שבענפיהם. הבטתי בעוברים ושבים וידעתי שאני מכירה את כולם למרות שהם זרים גמורים. הסתכלתי להם בעיניים, חדרתי בחוצפה אל הלבן שבעין, באהבה מחפשת. חלק מהאנשים החזירו מבט מבין, כזה האומר שהם יודעים, וחלקם הסתכלו חזרה בבהלה כמו שאלו: "מה את?" "הכול בסדר אצלך?" וידעתי, שמכל המבטים אפילו הנפש של הרחוב יצאה מחשכת האספלט והסתכלה.

רונה שחר, תפנים, חריטה ושמן על פנל, קוטר 40 ס"מ

סטוין בגן עדן*

(גרסת כיסוי)

אתה היית בגן והדלת היתה סגורה. כבר בהתחלה הסתרת את הסקרנות, שהיתה חזקה. צלצלתי שלוש פעמים ובכל פעם ביקשתי לדחות את בואי. אתה הסכמת לקבל אותי. כשנפתחה הדלת ואתה היית בה, אמרת בקולך שעוד לא שמעתי אותך, בואי. בטלפון זה היה קול אחר. ואני נכנסתי, נדחקת פנימה בפתח, כי לא היה בו מקום מספיק לך, שעוד עמדת, ולי, שכבר נכנסתי. וראיתי מקרוב חלק יפה של גופך. אחר-כך הלכנו בגן. הלכנו למקומות שהכרת היטב וסידרת בהם דברים משלך, שיהיו שם לשרת אותך כשתצטרך. בפניה, בקצה, היתה פרושה מיטה מצופה בכיסוי ארגמן שטווי אורגנת בסין. זה מה שסיפרת.

ישבנו על קצה המיטה. עמד לרשותנו אור שצף על פני חלק גדול שלה, ובחלק החשוך לחש בורדו. ישבנו שם ואתה שרת לי בקולך שירים ארוכים, שרת, והכוכבים שנצצו מעלינו הבינו דבר מתוך דבר והתחילו להתיז גצים קטנים, שכבו כשנגעת בהם באצבעותיך. במקום אחר, סמוך, בכלוב גדול, ישב תוכי. לא ראיתי אותו. אתה אמרת לי, בואי, אני אראה לך ציפור, ושם לידה את תישני. אבל עוד לא הלכנו לישון. אמרת שנטייל לים, שהיה בקצה השני של הגן, בחלק ששמור לשמש. עמד שם אור כהה, שהצית את עומק הים בירוק עז ובכחול, ושמים חומים היו פרושים מעליו. לא הורדתי, רק את החציאת שלי, ונכנסתי עד אזור שכבר לקח אותי מעצמו. אתה התרחקת ממני. צפת במים וחייכת אלי, ואז ביקשתי אותך שנצא. התקרבותי אליך בשביל לבקש, התקרבותי מאוד, גופי דבק בחולצה, שלרגע תפחה סביבו, וגל שבא לקח אותי עד החוף. לבשתי את החציאת וטיפסנו אל מגדל השמירה. השומר התעורר וחייב אותך, ממש שמח לקראתך, והוא גם הכין לנו תה בכוסות זכוכית קטנות. ישבנו על מרפסת המגדל והבטנו בים המואר ופנינו זה אל זה. שאלתי אותך, קודם ששרת לא הזכרת את הים, לכוח כזה ראוי שישירו שירים. ואתה פטרת ביושב

* מתוך: עונת המשוגעים, ספריית הד ארצי/מעריב, עורך: איתן בן-נתן 1996 (הסיפור מובא בכתב שבמקור).

ואמרת, כבר שרו, מספיק שרו. וחזרנו. עברנו שבילים רבים, עלינו לגג אחד. היה דלוק אור, ואשה שאמרה לי שגם היא היתה פעם אשה שלך. הראית לנו את הציורים הרבים שהיא מציירת. באחד מהם היא ציירה את אחיה, שמת בשנתו כשהיה עוד תינוק. לכל ציוריה היא נותנת שמות, ולציור הזה עוד לא מצאה. תן לו שם, אתה שיוודע מלים, אמרה לך וליטפה בגב כפי-ידה את הצדע שהתנחשל בו כחול, וריד עז, מבהיל, שמזכיר שזה דם מתחת לכל. ביקשת ממנה סיגריה והיא שמחה לתת, וגם לי נתנה אחת, ואמרת לה, קראי לה תאומי, לתמונה הזאת. ואולי גם אוסיף לה עיניים? אמרה בשקט ופנתה אלי, וביקשה שאשיב לה על כמה דברים. אתה הסכמת. והיא שאלה, תארי לי את דמותו של הבית שאליו את חוזרת ותארי לי את הכוס שממנה שתית, וסמני באוויר את סימן המזל שלך, ואת זה שצריך היה להיות. אחרי שעניתי על כל השאלות ליטפה את ראשי ואמרה לך, היא טובה, אתם כבר יכולים ללכת. אבל לפני שנלך אמרת לה שתביא את לוח המשחק, והורית לי לשחק נגדך. שיחקנו פעמיים, ובשתיהן ניצחת באלומות גדולה, ככה אמרת, ואני צחקת.

אחרי המשחק היא ליוותה אותנו עד המדרגות ושם לחשה לי – אתה כבר היית יורד – הוא לימד את התוכי שיר, והתוכי ישיר לך. אל תאמיני לו. ירדתי במדרגות אחריו, ועד למיטה. הלכת אתה מלפנים ואני מעט מאחור, ואתה התיישבת על המיטה וחלצת נעליים ואמרת לי בקול מאוד מופלא, שבי, קול שהמיס שוב את כל האבנים בדרך שהלכה; עד הלב שלי הקול הגיע. אכלנו את האוכל שהכנת, והוא היה טעים, וכבר ישנה נכנסתי למיטה הצרה, המוצעת, וחטפה אותי שינה. ובבוקר, זה לא היה בוקר, התעוררתי לקולה של הציפורה. היא שרה מלה מלה, כמו משביעה, מדברת –

עַל פְּרֵעַ

הַמְטָה

נְעֵרָה

מְשֻׁעָה

כְּצִפּוֹרִים

כשגמרה הציפור לשיר שאלתי אותה, הוא כתב את השיר הזה? והיא לא

הכיטה בי ולא הסתובבה. אני יודעת שזה של מישהו, אבל אני לא יודעת של מי, אמרתי לה. אני יודעת שזה של מישהו אחר ואני לא יודעת של מי, היא חזרה. פתחתי את דלת החדר וחייכת אלי. הציפור הזאת שלך? שאלתי אותך. לא, היא של מישהו אחר שגר פה פעם.

אחרי זה לילות רבים לא ישנו. ישנו בימים, באור הגדול, בחדרים מוגפים, אתה מוטל כולך על פני הארגמן המתעבה, ואני מכונסת כמיטת היחיד שפעם שימשה את אחותך, שמעולם לא חדלה מהיות נערה. לקחת אותי אליה ביום השלישי. מהיום השני אני לא זוכרת דבר. אבל לפני ששקעה השמש, כשאור בלתי מוכח היה הולך ונמוג מהעולם, הלכנו אליה, לבית שבו היתה גרה ועובדת.

בתחילה נגלה לי גופה, ארוך איברים ולבן כשיקוי קוקוס מתוק. יפו בעיני מאוד איבריה, צווארה, עיניה ופיה. כשאמרת לה את שמי היא נשקה אותי על שפתי ואמרה לי, אני אוהבת אותך, הלואי שתאהבי אותי גם. אתה כבר נכנסת לחדר, והיא לחשה לי, נכון שהוא מדהים, אחי, נכון? צחקתי וגם היא צחקה ומשכה אותי אחריה מהר לבוא ולראות את שולחן התמרוקים.

יש לי אודם, אני אראה לך אותו, הוא הכי יפה בעולם, ואני בכלל לא משתמשת בו אני אתן לך אותו מתנה, גם את השמלה הכחולה שלי את תאהבי, בואי, והיא פתחה ארון שעמד בפינת החדר וזרקה במהירות הצדה כמה מלבושים, והיא מצאה את השמלה הכחולה והניחה אותה לכל אורך גופה ואמרה לי, תראי, תראי, נו, תורידי כבר את הבגדים; אתה תסתובב, היא אמרה לך, אבל אתה לא שמת לב. שקעת במגזינים של עיצוב שהיו שם, והיא בעטה לך בשוק ואמרה, תסתובב אתה! אתה לא רואה שהיא מתביישת? והיא הפשיטה אותי מבגדיי ושלשלה מעל לראשי את השמלה ומשכה וסידרה ואמרה, רק רגע אחד. היא יצאה מהחדר וחזרה עם נעליים ורודות, גבוהות עקב, ואמרה לי, תמדדי. נעלתי אותן והן היו נוחות.

עמדתי באמצע החדר. אתה הרמת מבט והסתכלת בי ואמרת, זה יפה מאוד. ואז אחותך ביקשה שאשב על שרפרף סגול פרווה, שהיה סמוך לשולחן התמרוקים. בחנתי את פני במראה הגדולה ולא זיהיתי אותן. עכשיו נשים לך את האודם וגם עגילים ורימל. תעצמי את העיניים. כשפקחתי אותן נשקף במראה הלילה שבא לאטו והרגיע מפערת החום. מאיפה את? שאלה אותי, איך פגשת את אחי? את אוהבת אותו? למי את

דומה, לאבא שלך או לאמא? אני לא דומה לאף אחד. את יודעת שאני לא יודעת מי אבא שלי, אני והוא רק מאותה אמא. אחרי שאבא שלו מת אמא שלי הכירה מישהו, והוא בא לגור איתנו, אבל הוא אומר שהוא לא אבא שלי. אמא שלי אומרת שכן, אבל אני לא מאמינה לה. ספרי לי גם את הדברים. ואחרי שסיפרתי לה שתקנו כולנו. מחר אני אבוא אליכם ותבואי איתי לים. אנחנו נלך ככה, אמרת, וקמת. קמתי גם אני, ואחותך החורגת, ליוותה אותנו לדלת ואמרה לך, תשמור עליה, ואותי היא נישקה ואמרה, את אל תמותי מאהבה, טוב?

כשחזרנו אמרת לי, נלך למקום יפה בגן. הלכנו זמן רב, הדרך אליו התפתלה ועצים גדולים הצטופפו ובאו לסוכך עליו. עמדו בו גשרים גבוהים, ספסלים ובִּכְּה. במים הכבויים צפו שושנים לבנות. טיפסת על מרכבה גדולה ומוכספת, שעמדה ליד הבִּכְּה. לא ביקשת שאעלה. אמרת לי, לכי לנדנדות, אני גם אבוא.

הנדנדה שבחרתי היתה אדומה. היו בה שני דרגשים, זה אל מול זה, וביניהם היה מוט ברזל. משכתי אותו, התנופפה הנדנדה וזינקה מעל העצים. אתה עלית וישבת מולי. אני זוכרת, שלאט, בכל כפותיך, אספת את פני מאחור, וגם שם היו לי פנים, ועדיין נאספת אליך הייתי כשגהרת כולך אלי ונישקת אותי על פי, והנדנדה חלפה ועפה מעל צמרות שהרטיטו. תגידי לי שוב את שמך, לחשת בצווארי, ואני אמרתי לך, נגעתי בידי בפניך, ליטפתי אותך, עורך החם החזיר אלי אור עמוק של ירח קרב והיינו אחד נושם באחד, אחד נולד מאחד עצום עיניים, גלוי.

כבוקר שרה הציפור. שמעתי אותך מתהפך בשנתך וביקשתי אותה, אל תעירי אותי. הוא לא יתעורר, צרחה הציפור וחבטה בכנפיה. שלוש נוצות הסתחררו באוויר ואני אספתי אותן לפני שנגעו במיטה. הרמתי פני וראיתי אדם שעד אז לא ראיתי. מי אתה? שאלתי. הוא קרב במהירות אל הציפור הרוטנת וסינן, עכשיו שקט. היא, מעמידה פני תוכי, שתקה. יש לך שלוש נוצות ששייכות לי, אני מוכן לפדות אותן, חייך האיש. תשאלי ואני אמלא, שלוש משאלות. מה אני אבקש, אמרתי לו, כלום לא חסר לי. אם כך תני לי אותן בעד כלום. אני לא רוצה, אמרתי. הוא צחק רגע ארוך, פניו התרחבו והתכווצו, עיניו האפילו, ובלי לעזוב את החדר הוא נעלם.

ישבתי בשקט, ערה, וחיכיתי לך. הערב ירד ואתה עוד ישנת, פתחתי את הדלת ועמדתי בחלל הזוהר משקיעה, שהיה תלוי בין החדרים, ורצייתי

מאוד לבוא אל שפת המיטה, לשבת לידך. החתול הלבן, שהיה בא והולך, נח על עורפך, עולה ויורד עם נשימתך. נגעתי בפרוותו, פרווה קרה. הסתובבת, החתול הסתלק. את ערה, מלמלת, העיניים שלך נפקחו אלי ואני הסתכלתי ולא יכולתי לחדול. בואי שכבי לידי. לא עירומה הייתי, לבושה מזמן. לאט משכת מעל לראשי את החולצה ופשטת לי באותה התנועה את החצאית ונשארתי עם תחתונים לגופי. זה הגוף, והוא שאף להיות אחר, נעלם בחום, מתנועע, ואמרת לי, עכשיו תוריד, ועבר זמן צורב, מהיר, ושאלתי, הכל? הכל, אמרת. הורדת אותם והשלכתי, קרבת אלי, אמרת, אל תפחד.

מילאתי מים בשתי כוסות ארוכות והבאתי איתי לחדר. הלילה תבוא אלינו אורחת, אמרת. הנחתי את הכוסות על שולחן נמוך ליד המיטה. ושאלתי, מה שמה? ניחשתי שהיא רוצה אותך, או רצתה. כשצלצל הפעמון קמת, כיבית את האור מעלינו ורק מנורה קטנה המשיכה לדלוק. נכנסתם, היא באה והתיישבה לרגלי המיטה, ריווחה את רגליה והעיפה בי מבט, אבל לא אל עיני היא הביטה. מה זה, מים? שאלה, והרימה את אחת הכוסות. אחר-כך לגמה. תביא משקה אחר, אמרה אליך, נחגוג. הבאת בקבוק שקוף מלא עד מחציתו משקה בצבע ענבר ומזגת לשלושה גביעים. הנחת תקליט וצילילים דקים עלו, החדר התמלא מנגינה. האשה קמה לרקוד ומשכה אותך אחריה. גופה התפתל, בטנה החשופה נצצה, החולצה שלבשה היתה עשויה בד חלק, שנשמט סביב כתפיה המגולפות. היא חוללה סביבך ואתה לא הבטת בי אפילו פעם אחת. שתיתי את המשקה והיא חגה אלי ומשכה אותי בידיים. קומי, אמרה, תרקדי. ואז שמעתי את הציפור צוחקת, צחוקה התגלגל והדהד והאשה פרחה מהחדר.

יצאת אחריה. שמעתי אותה מחקה את צחוקה של הציפור. התוכי שתק ורק הקול עוד היה צוחק וגם הוא השתתק, שמעתי לחשים שנרמו, ואנחה. אחרי זה נרדמתי ואתה הערת אותי ואמרת לי לבוא איתך ללנות את האורחת לביתה. נעלתי את סנדלי ויצאתי אחריכם. הלכנו בעלטה. אתה תמכת אותה בעלטה כל הדרך. כשהגענו אל ביתה היא הוציאה גביע מתוך החולצה ואמרה, גנבתי ממך, ונבלעה צוחקת בחדר המדרגות. אני זוכרת שלבי מת באותו לילה. כלילה הזה גם ישנתי איתך על מיטת הארגמן, וביום המחרת העירה אותנו צעקתה של הציפור, מזוני, כסותי, עונתי, צווחה. אמרת לי, כלבים אוכלים עצמות שבני-אדם זורקים; לתוכי

הזה אני תמיד אצטרך לדאוג לגרגרי קפה מיוחדים. לפעמים זה מעייף.
בידך השמאלית שהושטת פיזרת את שער ראשי השחור ואמרת אל
תאספי אותו ואל תסתפרי אף פעם, ואמרת שאמצא לי מקום אחר, ועד אז
נאהב. כמו שנקצב.

רונה שחר, מנוף, חריטה ושמן על פנל, קוטר 37 ס"מ

חושך שאין לו מרפא ושפה שמסרבת להיקצב

שיחה עם שבא סלהוב וקריאה בסיפור "סטוץ בגן עדן"

בקובץ הסיפורים עונת המשוגעים של שבא סלהוב העברית היא אחותי הגדולה, הקרובה, הרחוקה. קרובה לנפש, לילדות שנמוגה ובאותה עת היא נושאת איתה הד נוכרי. אני מנסה לעקוב אחריה. צעדיה גדולים מצעדיי. אני מתאמצת. היא מנגינה שהמלודיה הצפויה בה השתבשה, ועדיין אני יודעת ומכירה בה את דרכי. אני מכירה את השבילים שנעים לעברי במראה מעוקמת, מגדילה ומקטינה. "מאירה ומקדירה", כמו שכתבה לי שבא סלהוב טרם נפגשנו.

אני מתעכבת על הסיפור "סטוץ בגן עדן (גרסת כיסוי)". יש בו משהו בשבילי. בכתבתה של שבא סלהוב יש מתנה עבורי, אני מרגישה. אני צריכה להסיר בעדינות את הכיסויים או לפחות לראות אותם, לקרוא להם בשמות. אני מתקשה. עוצמת הסיפור גדולה, או כמו שאומרת הנערה בתחילתו, "כבר בהתחלה הסתרתי את הסקרנות, שהייתה חזקה." השפה מסחררת, פוגשת את איברי הגוף ולא מרפה. אני מתנגדת, הקריאה מצריכה איפוק, אני אומרת לעצמי. הסיפור הלוא בנוי שכבות, שכבות. גילוי וכיסוי. אני קוראת בו שוב ושוב. הוא מהלך עליי קסם. נאחזו בי. האם זו היצריות שטמונה בשפה ואני מנסה לקלף? או אולי אלה הקריאות של חבלי המוות הבוקעות מקרקעיתו, סמוכות כל כך ליצר ואינן מניחות לי.

כשאנו נפגשות בכיתה ביפו, זו כבר תחילתו של חודש אפריל, אבל מזג האוויר עדיין קודר. הים קרוב אפור וגועש, הרחובות הקטנים שאני מחפשת בהם חנייה חלקים מהגשם. היא פותחת את הדלת, גבוהה וזקופה. עטופה מאוד. יופייה כסוף, שביר ועז.

אני נזכרת בגביע שנגנב בסיפור ובתאומו המקראי, גביע הכסף שהטמין יוסף, שכולו כיסופים למשפחה שקרעה אותו מעליה. כל מי שנקרע ממשפחתו מסומן, אני יודעת. מסומן בכותונת, בצבעים עזים, בשאיפה ליופי, למרחבים אחרים, בבדידותו שאין לה מנחם. גם שבא. אני רואה זאת מייד. מכירה בעל פה את הסימנים.

היא מספרת לי עליה ועל חברה הקרוב משה אליאס: "אנחנו נושאים את החותם של מה שאז קראו לו גלות. הייתה בזה גאולה מעולם החרמות, לכל אחר הייתה העקיצה הזאת ואנחנו הופכים לבני אותה נשמה, זה היה פלאי, פלאי ממש, נשמת אפינו היא הקריאה והכתיבה. הוא מחלק איתי את הרצון שלו ללכת. מגיל שלוש-עשרה זה פיעם בו. זה פיעם בשנינו. זאת התמודדות עם קריאתו של המוות. זאת תשוקה. משאלה. זאת אי הידיעה איך מתברגים בעולם. כשכתבתי את הפרק הראשון בנובלה 'עונת המשוגעים', סר מעליי מר מוות, כתבתי משהו שהוא שלם."

שבא מפגישה את כפות ידיה. אצבעותיה ארוכות. "את שומעת את האוושה הזאת?" היא אומרת, "את החום של כף היד, יש שם אוושה שאני שומעת בזמן שאבא מקדש בשבת, בזמן שקוראים הגדה של פסח, את שומעת את זה כשמדברים על חכמים בעולם של מעלה ההופכים את הדפים, לא חדלים מללמוד, והנהר, אותו נהר אין-סופי שהוא נהר החוכמה היוצא מעדן, נשפך מספרת הבינה אל תוך העולמות ומקופל אל תוך השיח הכי שגור כמו נטילת ידיים. זאת מסירה חמה, חיה, היא דובכת, לוחשת. הדפים של כל ספר קדוש אוצרים את החום של מגע כף היד, של שלום לסבא, של נשיקה על כף היד. החום של המגע, חום כף היד. החום שהסתלק ממני כשנענשתי בעונש שאין קשה ממנו, לגלות מבית הוריי, מחום הבית."

שתינו יודעות על אוברנו של חום הבית, על הקריעה מהילדות אל מיטות ברזל חורקות. כמעט מראשית השיחה בינינו אנחנו שם. מציגות את עצמנו זו לזו דרך ילדותנו. מתוודעות. חושפות צלקות. שבא שנקרעה מחום הבית אל בויאר, אל אלו שנבחרו ממשפחותיהם, נשלחים כחץ אל פסגת הפוליס הציונית, ואני שנקרעתי מינקותי אל איזה חזון תעתועים שיתופי. משלמות בילדותנו. מגורשות ממנה ולעולם לא יכולות לחזור. נדחקנו אל מיטות ברזל, אל אותם שולחנות ללא מגירות, כמו ששבא מתארת. שולחנות שאי אפשר לשמור בהם דבר, שאין בהם מקום מסתור. "זה העונש הנצחי של הגלות מהבית," שבא אומרת. "מהטוב של הבית, מהחום של הבית. זה חושך שאינו מחלים. את יכולה להבין את זה, כי ילד שלא עונים לו כשהוא קורא הוא ילד אחר, הוא כבר לא בכרית של הילדות."

"אני הייתי 'מתנגד' מיום לידתי. אלוהים נתן לי מתת לשון משלי. כי

הצינור לחרוזות של ביאליק נחרב באותו אוגוסט בירושלים. לא לכתוב מכתב הביתה. לשבת מול הדף והוא ריק. לא כותבת מילה ואז מתעורר הכוח השירי ממש כמו מטפורה של להקים שכונה מעפרה. לכתובה יש כוח משלה, שפונה אליי. הילדה שהייתי כתבה לאבא שלה כי השיחה לא קלחה. 'השירה היא דיבור במקום שלעולם אין חיבור', שבא מצטטת את יאיר הורביץ. "המתת הזאת פונה אליך. לא אתה אליה. הכתיבה נהפכת למקום שבו אני חיה. זה המקום שבו יש קול לייסוריו של הגעגוע ואיסוריו. לא נתנו לי לחזור הביתה, אני הייתי במשימה. אלו היו ייסורים של ממש ולא היה מי שיקשיב."

*

היא מציעה לי תה ועוגה. אני שואלת אם אפתה את העוגה ואומרת לעצמי שאם כן, אטעם. אולי אבין יותר אם אבצע מתוך מעשה ידיה, כמו שאני מנסה לבצוע מתוך מעשה כתיבתה, להפוך אותו לשלי. להפוך את ישותה המילולית, המופשטת כל כך, לחומר. ללכוד את האוויר שמסביבה. לטעום. כמו טקס היכרות סודי. העוגה קנויה.

היה לה מטבח גדול, בנוי מעץ מלא ושיש איטלקי. "מטבח שאפשר להיקבר בו", היא אומרת. במטבחה החדש היא חסמה את הפתח שיועד לתנור. ביקשה זאת מהנגר ברגע האחרון. את פתח התנור מכסה עכשיו לוח פורמייקה שמנסה להירמות לשאר המטבח אבל נותר זה. "אוכל זה הכול", אני אומרת לה, "זאת ההיטמעות המוחלטת, אין שם סדקים. לפחות לא ברגע עצמו." שבא אומרת, "בן חורין בארמית, אבל בן חורים בעברית. החירות היא חורים, היא סדקים."

אני נעה עם הסיפור מהתשוקה אל ההיטמעות, ושוב אל הבדידות ואומרת, "אבל זה הלב שמת, לב הנערה שמת בסיפור, החורים הם האכזבה, הקריעה מגן העדן, גם אם הוא מדומה. זה הגירוש. רגע האכזבה. הריק. כשקראתי את הסיפור בפעם הראשונה חשבתי שההתבגרות של הנערה היא הכישלון להיות אחת, שההתבגרות היא מוות," אני אומרת ומסגירה את הסימנים שטבעו בי הרמן הסה ופנחס שדה של נעוריי ולא מרפים, למרות הכזב מלא ההוד שלהם.

שבא חדה, לרגע היא ארצית מאוד. אפילו מעשית, מעירה אותי משרעפיי. "זה כלום," היא אומרת, "זו לא טרגדיה ולא מלנכוליה. זה כלום. הרגע

הנכזב של היצר שפועם, זאת העוצמה שלו שהוא נתן לי כאישה. ההתרוקנות. זה מה שאני חבה לשפה האדירה שמפעמת בי. אני לא רוצה לאבד את רגע האכזבה. נכזב זה עולם ומלואו. הוא מונח לפנייהם, לפני אדם והנערה שהיא עוד לא חוה אם כל חי, רק נערה, עולם ומלואו. זה תעצומות אדירות שיש באהבת השם, אהבת הקודש.

"אבל בסוף זאת רק גרסת כיסוי, קצת עלובה. כיסוי. כסות שאפילו לא מכסה על איברי הבושה, לא הכסות שלה מייחלים, לא החיבוק הזה, לא האחדות עם האלוהות, עם האיך-סוף, אלא רק סטוץ, שהיה ונגמרה. לא אהבה, זיון."

"כן, זיון, מסכימה איתי שבא, "שנמשך כמה שנמשך ובסוף הבערה מסתלקת וקמים מהמיטה."

"הנערה בסיפור אומרת, 'והיינו אחד נושם באחד, אחד נולד מאחד עצום עיניים, גלוי' הלב שלה מת באותו הלילה. הכיסוי מושל," אני אומרת וחושפת שוב יותר משהתכוונתי. אי אפשר להיות אחד.

"הקאבר הוא גם קבר," אומרת שבא, "והקבר אוגר בתוכו דברים שיש להם משמעות. גם אם הם מתים, גם אם הם בני ברית למוות. רגע האחדות אמיתי כמו השבר. בקבר אנחנו שמים את מה שהוא למשמרת עולם." "והאדם הזה," אני אומרת לה, "הוא קצת אל, אל עלוב אבל מושך מאוד, עם איזו אדנות גברית, גנדרנית..." אני מצטטת את דבריה של הנערה בסיפור: "קודם ששרת לא הזכרת את הים, לכוח כזה ראוי שישירו שירים. ואתה פטרת ביובש ואמרת, כבר שרו, מספיק שרו."

"הוא לא אל," אומרת שבא, "הוא יותר דמון. הלוא כולנו היינו בדמדומי ההתאהבות, שהדמון הוא אל ושהמרחב הקטן, ים, גן, נדנדה, חדר הוא היקום כולו. אבל הוא קטן, הוא אפשרי. והאדנות הזאת ששמת לב אליה היא אדנות המשורר, הוא לא צריך לקרוא את שירת ספרד האדירה. זאת היהדות של אותה שעה. כשמשורר מקיא כשהוא רואה ים. מה, הוא יחזור לשירת ספרד האדירה? המופתים הגדולים כבר היו ואנחנו רק גרסת הכיסוי. באותה תקופה שנכתב הסיפור הופיעו הקאברים. גרסאות הכיסוי, מוזיקליות, טקסטואליות, שהן השילוב בין הנמוך לגבוה. ואני בקבר. אני במקום שיש רוחות רפאים. הקאבר הזה מצטמצם. זה לצמצם את מעשה המרכבה לכרי הנדנדה הזאת שמתרוממת מעל צמרות העצים והפנים מכל הצדדים כמו של חיות הקודש. עד כדי כך הצטמצם אותו חזון. זאת

לא המרכבה של יחזקאל, זאת הנדנדה שלי. ביום-יום שלי כילדה הלכתי עם אבא שלי לבית הכנסת בשבועות ובהושענא רבה, הכול נפתח, מעשה המרכבה וכל אותה לבנת ספיר. חוט חיי הוא לא של תלמיד ישיבה או רבעצן שהרב חוזר ומספר לה על עולמות של מעלה. את יוצאת לדרך, את בלי נעליים, וההתגלות ולשון ההתגלות, זה הדבר שאני הכי נאמנה לו. אלוהים בדמות אדם יושב על הכיסא ומולו את, וככה זה בעולמי. מבית הכנסת ונהרות השמיים. פתאום יש רגע של מפגש שנח סביב אותם ניצוצות. פעימת היצר היא שהתפתלה בינו לבין האורחת, לא ברית עולם."

שוב עולה בדירה הריקה האוושה ששבא דיברה עליה בתחילת השיחה כשחככה ידיים, מקיפה את שולחן המטבח שאליו אנו ישובות. אני חושבת על כל מה שרוחש, על חום הבית, חום של שפת הקודש, על אנרגיה, על גלגוליה בעולם. הרי קריאה בעונת המשוגעים היא האזנה לזמזום בלתי פוסק. מה שמחייה עבורי את השירה, את המילה הכתובה, הוא החשמל הזה שהדגימה שבא בכפות ידיה היפות. לא מופעי הזיקוקים המילוליים של וולך שהיו נחוצים לי כל כך פעם, אלא האוושה היומיומית, שמקיפה את המטבח ומטמירה את חום כפות הידיים, ההופך לאור שפושט בכול. "אז בעצם זה סיפור על לידה," אני אומרת. "לידה מהשבר. או לידה מהקבר. לא כמו שחשבת בקריאה ראשונה שההתבגרות פירושה מוות, אלא לידה. לידה נוספת מתוך הכיסופים והגעגועים לאחד. לידה ללא אם ואב. לידה בודדה."

"נולדתי שוב ושוב," שבא אומרת. "היה מקום שהייתי הולכת אליו יום, יום, מקום בעין כָּרָם (שמתקנים אותי תמיד לשמה העברי, עין כָּרָם, כמו שאני אומרת עקיר ולא קרית עקרון, תמיד יש איזה ערבי שנדחק). מערה שהייתי מתכנסת לתוכה וכל העולם מתכנס לתוכי. לתוך רחם האבן. פתאום היה משהו שרציתי לכתוב אותו, ותחשבי ששלחו אותי מבוואר לסדנאות לכתביה יוצרת, אללה יסתור. הבנתי שלידה היא חופן, שכל מה שאני צריכה להיכנס זה את החופן של המערה הזאת. ופתאום היה משהו שרציתי לכתוב. נולדתי מתוך אותה מערת אבן ואני לא יכולה לקרוא לה אימא, אבל אני קוראת לה. זה השיר שרציתי לכתוב ויכולתי לכתוב. כתבתי אותו רק בגיל 28, בעיר ונשיה. היוולדות שהיא מן היתמות שאין לה שם, שהיא צריכה להיאסף אל מערה שבתוכה."

”נִפְּשֵׁי חוֹסֵה בְּרִיק

פִּעַם מְצַאֲתִי גְּמָחָה עֵמְקָה
בְּסִלְעַ בְּוַאדֵי עֵיךְ-כָּרָם
הַנְּחָתִי אֶת כָּל הָעוֹלָם בְּתוֹכִי
וְהֵינּוּ מְנַחִים בְּתוֹכָהּ
אֲסוּפִים מְאֹד”

(מתוך: עיר ונשיה, הוצאת כתר, 2003)

”זאת לידה אל השפה?” אני שואלת.

”כל מילה בעברית עיתונאית שכתבתי הרעיבה אותי לאלוהים. לאלוהים והשפה שלו. היהדות היא הלשון שמוצאים נביאו ופרשניו של האל. הלשון שלו אינה מפסיקה להפעים ולהוליד מפגש איתו. זה המדרש כולו. המקום שבו אני כן קשובה לנגיעה, ולכן אני קודם כול משוררת, הוא המפגש הקריטי שלי עם השפה של גולדברג. בלשון של אבא שלי, של סבא שלי, הלשון שלהם היא לשון עכשיו. כעת. זמן ההווה. שכשאבא שלי מדבר הוא לא ירמיהו. הוא לשון חיה. השירה היא העברית. עברית היא לשון שמדברת שירה. אין בה אות יתרה. היא הצמצום המוחלט אל הנאמר. כל אות, מילה, פסוק, רווי במשמעות. כל עודפות, כל טעות, היא שעתו היפה של הדרשן. הייתי בתוך הרעב הזה שלי לעברית, לשפת האל, רעב שהולך ומכביד כשאני לומדת קולנוע בבית צבי. קולנוע לא היה התכלית שלי. הכתיבה היא התכלית. וחסבתי שהאש הרעה של התשוקה לשיר מושלם תניח לי. מי שמכיר את הייסורים של האדם, שקרוב אל היצירה שלו, שאינו שלם עם הדבר אשר הוא כותב, יודע שאין צורה מענה יותר שהאדם יכול להעניש בה את עצמו. אני גדלתי בבית שבו הנוכחות האלוהית רוויה בכול ואני צריכה למצוא את הדרך שלי אל השפה. כשאני כותבת בבית הוריי את סיפורי עונת המשוגעים אני יודעת שמצאתי את המפתח. זה קול שחיכתי לו. אני יודעת שיש קול אלוהי שמדבר אליי חרישית כשאני קוראת משנה ברכות, שמואל א', בראשית. ידעתי שאני מחזרת אחרי הדת וזה נפתח כשהתגלה לי אלוהים מהסופה. כשהלכתי אבודה. נסעתי לאירופה בעקבות הזמנת עבודה. כתבה גדולה על הסרט ”מלאכים בשמי

ברלין" ("Der Himmel über Berlin") והנה אחרי שכל המורים שלי מדברים על האינדיבידואל, ומה את רוצה בכלל מהיהדות הזאת, החזרה בתשובה של וים ונדרס מורידה את השמיים חזרה על ברלין. שיבה של רוח הקודש, של הצבע, של האינקרנציה. פתאום נפתח מנעול כבה. הפעימה של הנואשות הרבה יותר חזקה מכל מסה מלומדת שניתן לכתוב על שובה של רוח הקודש הנוצרית.

"הפעימה הזאת היא השפה. המלחמה שלי היא הלשון שלי. אם נכנסת לתוך הספר נכנסת לתוך יקום לשוני, ועונת המשוגעים זה כתב ההשבעה שלי. כוונתי לכך שכל סיפור שנבע ממני יאפשר לי חדר בעולם שמי שקורא בו מקשיב מחדש רוב קשב לעברית, שואל את עצמו אם זאת שירה או פרוזה. עונת המשוגעים נכתב שורה אחר שורה, כמו כתיבת שירה. הספר נכתב חטיבה, חטיבה. בשני הפרקים הראשונים של הנובלה 'עונת המשוגעים' אין פסיק ואין נקודה. עריכת הספר הייתה עריכה מוזיקלית לגמרי. סשן מוזיקלי שבו איתן בן נתן (עורך הספר) קורא ואני אומרת פסיק או נקודה. הוא נתן את סדר הסיפורים. שבועיים ישנתי וקמתי עם זה. רציתי להיות קרובה לליבי.

"הסיפור 'סטוץ בגן עדן' הוא המקום שבו אני לא רוצה לשקר. המקום שבו אני עוד לא בת עשרים, עומדת על סף דלתו של אדם, שמוליד בי מחדש יצר שהיה מת הרבה שנים. להאמין בצורה של משהו. הגוף זוכר חוץ מאת חורבנו. לסגת מהמקום המעז אל החופש, לזה דנה אותי הכתיבה שלי בגיל צעיר. לא יכולתי לחזור לנורמטיביות האורתודוקסית. כתיבה היא מהפכנית. האמונה היא כוח מהפכני שמערער הכול והאמונה שלי בעצמי נולדה מחדש דרך הכתיבה. ממצב שבו למילה שלך אין כוח ופתאום על הדף יש לה כוח, בארבע הפאות של הדף, אני נלחמת על העולם הזה."

"והנערה בסיפור, אני שואלת, "היא עוד איננה משוררת? האם קולה הוא קול הציפור שלעיתים היא תוכי? מבולבל ומושאל? האם קולה של הנערה הוא שמתריע על השיגעון, שזועק את מה שהיא נזקקת לו? מזונה, כסותה, עונתה?"

"עוד אין לה קול", פוסקת שבא. "שירה של הציפור הוא שירו של דילן תומס, לא שלה."

אולי, אני חושבת יום אחרי השיחה שלנו, אחרי שהנערה 'המשוגעה

כציפורים' תיוולד אל הריק, אולי אז היא תשורה. לא היה צורך בכ' הדימוי. היא תהיה. תהיה לה שפה.

אני שואלת על הזמן בסיפור, שכולו דמדומים של יקיצה, חלום, שינה, ערות.

"סטוץ", שבא אומרת, "ביידיש זה סיפור. פעם לא היו אומרים 'היה להם סטוץ', אלא 'היה להם סיפור'. סיפור עם התחלה, אמצע וסוף". בספר שהעניקה לי שבא במתנה "מסות על אומנות ויהדות" היא כותבת כך:

כשאמר לי המורה יצחק שהיסטוריה היא עובדות, ותאריכים, ידעתי שמת הזמן של הסיפורים. שהגיע זמן אחר קצוב נורא, שחמק ועבר את מחסום היקום שבו הותר לפנים, לשמות, לחלומות, לשער הים, לחזור ולהתרחש. מבלי לחדול. רק להתעצם ולאסוף חיים, חיים שהמרחק מהם איננו זמן, הוא רגע אשר נובע ונאצל מזוהר החתך שבו הם עצורים.

דומה שזמן הסיפורים, כמו זמן האהבה, חוזר ומתרחש, חוזר ונובע מתוך החיים ואליהם. סטוץ עשוי מזמן אחר. כמו ששבא אומרת, סטוץ הוא זיון, אין התחלה, אמצע וסוף. זה רק זיון. לפעמים זה סוער ונמשך כמה חודשים. אבל זו לא האהבה. הוא קצוב. גופני וחד.

בשהות של הנערה בגן נרמה שהזמן חסר צורה, נע במקצבים משתנים, חלומיים, פנימיים. בסופו של הסיפור שבו אומר האדם או הדמון לנערה, "ועד אז נאהב. כמו שנקצב" הוא קוצב את הזמן. חותך בחיתוך חד את עננת המשי של זמן הסיפור, זמן האהבה. ואולי בעצם זה סיפור על לשון השירה, על זמן הסיפורים שעומד אל מול השבר הנורא של המודרניזם? שמותיר ללשון השירה לאהוב רק כמו שנקצב, שדן אותה אל הגופני והחומרי ומנתק אותה מהזמן האלוהי, מזמן הבריאה?

"הזמן האלוהי של הבריאה אלו פעימות אחרות, של נצחים אחרים. כשמתכנסים ללשון אנוש, הרי התורה דיברה בלשון בני אדם ולכן נכתבה במפתחות, ימים שהם שנים, שנים שנדמות כימים, 'וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרָחֵל שְׁבַע שָׁנִים וַיְהִיו בְּעֵינָיו פְּיָמִים אַחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ אֶתָּה' (בראשית כ"ט, כ").

גם הזמן שלי עם שבא מתעגל ונפרס עד שנקצב. השעות מתארכות בדירה הריקה-למחצה. הגעתי לבית של שבא כשעוד אור רך של שעת אחרי צהריים חורפית בקע מהחלון הגדול הפונה לרחוב. לא הבחנתי בשעות שחלפו והערב כבר כאן, כהה וכבד. אוטובוסים נעים, אורות פנסיהם חוצים את רחוב סלמה לאורכו ולרוחבו. צפיפותם של הנוסעים, צפירת מכוניות, הדרך, ההתכנסות הצפויה של הנוסעים פנימה, חזרה אל בתיהם, ואני חושבת על ירידת החושך והקור הירושלמי על חלונות פנימיית בויאר, על שבא הילדה. על הילדה החכמה והגאה שבוודאי הייתה. "חושך שאין לו מרפא", כך אמרה לי. חושך שאין לו מרפא ושפה שמסרבת להיקצב. היה לה חשוב לדעת עוד בראשית שיחתנו אם שומרי הלילה בבית הילדים שגדלתי בו היו דמויות קבועות ומוכרות. סיפרתי לה שלא תמיד ידענו מי הם או לא הכרנו את מראה פניהם, והיינו קוראים אליהם, מכוונים את פנינו אל האינטרקום שנתלה בגובה הקיר במסדרון הריק של בית הילדים. עווית של כאב חלפה בפניה היפות כל כך, הלבושות מלכות. "לא אכלת בכלל מהעוגה", היא אומרת לפני שאנו נפרדות.

רוני סומק

שורות שכתבתי לכריכה האחורית של מדריך ציפורים עתידי

בסמטה מויל ביתי
 בשלט המצמד לקיר גן ילדים
 כתוב, שאפשר לשמע ציוצי נחליאלי לבן,
 שחרור,
 נקר,
 אדם-חזה
 או
 חוחית.

במדף הספרים מעל ראשי
 העורב של אדגר אלן פו
 מתגרה בשלושה בני עורב מבלדה סקוטית
 ובאחיהם האנגלי, שעל אדמת שירו של טד יוז
 עדין מנקר פח אשפה חלוד.

לפעמים, קוראות וקוראים יקרים,
 אני מסתפק בהם
 וסוגר את החלון.

רוני סומק, הומאז' לאברהם חלפי, הדפס, 29.7/21 ס"מ

טליה הלני גולדשמידט

אודות נפתוליה של מרת חיה-לאה לוינ

וְאִיכָכָה אוֹכֵל וְרֵאִיתִי, בְּאֶבְדֵּן מוֹלְדֵתִי (אסתר ח, ו)

א. השכמה

”בְּקֹר טוֹב לָךְ, חִיה-לָאָה!”
כֶּךְ הַכְרִיזוּ הַשָּׁמַיִם, וְהִנִּיחוּ פְעָמִים
עַל כְּתָפֶיהָ זֶר שֶׁל אֶבֶל:
חִבְצָלֹת, וְגַם וָרֵד
מְרַקְדִים עַל צוּאָרָה
מְלַחֲשִׁים לָהּ עֲלִילָה.

מִתְהַדְרִקִים עַל צוּאָרָה קֶצֶת:
”רַק עוֹד רִגַע, חִיה-לָאָה,
לֹא סִימְנוּ! הַמְּלֹאכָה עוֹד
מְרַבָּה, אֲךָ לָנוּ יֵשׁ אֶת
כֹּל הַזְּמַן שֶׁבְעוֹלָם.”

אֶת רֵאשָׁה חִבְשׁוֹ בְּכֶתֶר
וּמְשֹׁחוֹ אֶת חִיה-לָאָה
אוֹתוֹ שָׁמֵן, בּוֹ נִמְשַׁח
דָּוִד הַמֶּלֶךְ.
חִילֵיהָ עֲמְדוֹ דָם, הֵם
מִחֲכִים לְהוֹרְאוֹת.

*

עוד זריה מטפסים בה
 בוגגוילאות שוו לה
 אור ורד על לחייה
 הסמוקות או הסגלות.
 הו! קו החנק כבר מגיע:
 חיה-לאה סגלית!

*

זוהי ונוס מתקצפת באמבטיית מלחים
 מפליגה במלא תפארת על כתלי האריחים.

ב. זה תהליך

עם תנופת הרוח נשאתי לכרסא
 תמיד כמו משתנגת, קורצת בקריסה.
 באצבע מנתקת שפשפתי את עיני
 קול פריצ'ר מהברונקס קורא מתחנוני:

הו, חיה-לאה, לא ידעת שכבר עמדנו
 ברב המחזה?

עוד קצת, ותכף שכנו!

כי תכף נפגש, אז יתגברו עינים,

כי עוד תהי חיה, עוד קצת, מקץ שנתים
 של טרף דעתך בחיק שדים רעים משחת,

בקזן גיעתך, בעלפון המנצחת,

הכריזי:

הן פְּקוּחוֹת!
כי לא לְרִיק הָיָה זֶה.

*

זֶה סוּף הַמַּחֲזָה
אם כֵּן, נִשְׂאָ בְּרָכוֹת:
גְּבִירוֹתַי וְרִבּוֹתַי, בְּנֵי כָּל לְאָם וְגִיל,
עִנְפֵי מֵהַסֶּבֶל בְּתוֹר עֲנִין רְגִיל!

*

"יש לך עוד הרבה זמן ואת עוד צעירה
לָאן אַתְּ מִמֶּהֱרַת?"

עֲנִיתִי, אֲרוּרָה:

"קָץ שָׁתַי שָׁנִים שֶׁל קוֹמָה,
וְעוֹד חֲצֵי שָׁנָה,
לִי לְעֲצָמֵי נְגִלְתִי, צְנוּמָה וְעִכּוּרָה.
מִתְנַקֵּזֶת בְּאִמְבִּטָּה אֵלַי חוֹר שָׁחַר בְּזִמְן
מִיֵּן טְעוּת – יָדֵי אוֹחֲזוֹת בְּזִנְבוֹ שֶׁל הַשֶּׁטֶן
וְזֵהִיתִי אֶת עֲצָמֵי, כְּלוּמָה, זֶה מִסְפּוּרָנוּ,
נוֹ, "חֲזֵה" הֵיִיא,
שׁוֹמְעִים?
"חֲזֵה-לָאָה"
אוּ "הֶלְנִי"
אוּ בְּכָלֵל "מֵרַת לְוִיִּן"

לא!

"חִיָּה!"

אָז בִּי נִשְׁבַּעְתִּי:

זוֹ עֵת שֶׁהִיא תִּחְזֹר

אֶת נִשְׁמָתִי קָרַעְתִּי "וְהִתְלַתִּי בּוֹ לֵאמֹר"

הִיא תִּחְזֹר וְתִהְרָס וְתִקְרָקֵר:

"אֵל עַד-אֵיךְ-דּוֹר!"

כִּי עֲכָשׁוּ יֵשׁ כְּמוֹ חִלּוֹן,

נֹו, "חֹזֵר תּוֹלַעַת?" אֵיךְ אוֹמְרִים...

כְּרִטִּים "צֵא מֵהַחִלּוֹם" אֵלַי בֵּית-מִשְׁגָּעִים.

*

זֶה חֲדָשִׁים יִדְעָתִי:

הַנְּנִי מְגַלֶּיֶדָה,

עוֹד רִגַע וּבְקָעָתִי

בְּמִשׁוֹךְ חֶבְלֵי-לָדָה.

לְכֵן הַכֵּל שׁוֹרֵף לִי,

דִּינָה שֶׁל עֲקוּדָה.

*

בְּנִשּׁוּם עֲרֵפִי אֶת הַכֵּל סְרַחוֹן זְהוּם מְצַמִּית,

שְׁנֵי קָרְעוּ הַחֶבֶל בְּחִשְׁבּוֹת עֲצָמִית:

אֵינְנִי הַזְהוּם, יֵהָא קְנִידָה אוֹ סְרָטוֹן,

אֲנִי חִיָּה הַהֶלְנִי־סִטִּית!

חֹזְרָתִי, אֲנִי כֵּאֵן.

*

מְקַזֵּן תִּקְנָה בַּת שְׁנוֹת אֶלְפִים, וְעוֹד חֲצֵי מֵאָה,

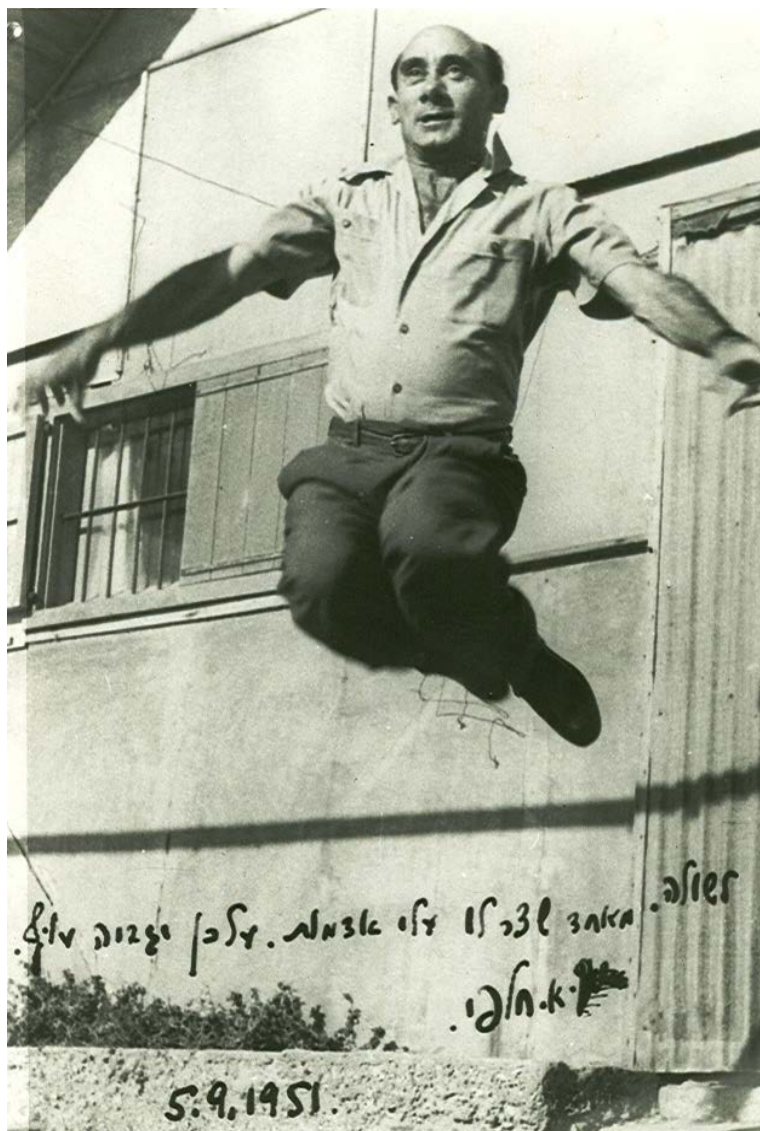
צִלְפוּ בִּי פְּרָשֵׁי-וָנוֹס, צְרוּ עֵינֵי רָעָה.
 אֲךָ אֵין אֲנִי שֶׁל וָנוֹס. הֲלֹא אֲנִי תִיקֹן:
 שְׂרַדְתִּי רַב כְּאוֹס שֶׁל כָּל תּוֹלְדוֹת הַזְּמַן.
 שְׂרַדְתִּי צִלְמוֹת, לָכֵן הִנְנִי כָּאֵן.

הַכּוֹכָבִים כָּתְבוּ לִי חַיֵּי נִמְפִית-חֶרֶשׁ,
 פֶּרֶפֶר שֶׁל אֶפְרוֹדִיטִי, דְּאִיתִי דוֹרוֹתָיו.
 עֵיפְתִי שׁוֹט בְּאַרְץ, דְּדִיתִי, אֲבוּדָה
 נִדְרָתִי מִנְדוּד עַד
 קִצְרָה יָד מִגְדִידָה.

*

אֲנִי בְּתָה שֶׁל וָנוֹס, אֲתוֹנָה נְאוּה.
 שְׂרַדְתִּי אוֹדִיסֵאָה
 שֶׁל חֲטָא הַגְּאוּה.

*

התצלום באדיבותה של רחל חלפי, מתוך אלבומה הפרטי.

רחל חלפני©

חדרי, חדרי – יצור קרוע

עוד פרק על שירתו של אברהם חלפני

באחת הפעמים בהן רואיינתי על אברהם חלפני, דודי, נשאלתי אם היה איש בודד. השבתי – פי הוא היה איש בודד-לא-בודד. פי אכן, כפי שכל מי שהכירו ידע היטב, הוא היה איש ערירי, אבל הוא לא היה ממש בודד. והוא אהב אדם ואנשים.

קִשָּׁה בְּלִילָה בְּלִי אָדָם.
לֹא טוֹב בַּיּוֹם עִם אֲנָשִׁים.

(א, 88)

אך גם היה לו צורך להתכנס אל תוך עצמו. כשהיה בא לביקוריו התכופים, החמים, לביתנו או לביתה של דודתי, פנינה (קונסטנטינר-גלעד), אחותם של אברהם ושל שמשון, אבי, הוא היה נוהג לשבת ולשקוע מדי פעם בשתיקות מהורהרות. ואז היה עובר לפתע לשיחה נרגשת. על ענייני היום. על פוליטיקה. על אנשים. על תופעות אנושיות. ושוב – היה יושב, שוקע אל תוך עצמו, מהרהר. לפעמים גם שורק קצת לעצמו (הוא שרק נפלא). ושוב היה מחדש איתנו את הדו-שיח הערני, החכם, הנרגש.

לפעמים אני חושבת שאולי בגלל הצורך הפנימי העז, הבווער שלו בדו-שיח – הוא היה הראשון בשירה העברית, כפי שאומר דן מירון, אשר פרץ וְשָׁבַר את החרוז והמקצב, את השיר עם המצלול המלוטש – שכל בני דורו (אלתרמן, שלונסקי, לאה גולדברג והאחרים) המשיכו להיאחז בו. מירון, בהקדמתו המרתקת לְשֵׁנִי פְּרָכִי השירה של אברהם חלפני, מדגים כיצד ניתץ המשורר הצעיר כבר בספרו השני את המבנים האלה בשירתו – ועבר לְלִשׁוֹן-דיבור פשוטה, אינטימית. ומירון ממשיך ומתאר את המהפכה הזאת בשירה העברית שחולל אברהם חלפני הרבה לפני הדור של עמיחי, אבידן והאחרים – אשר להם היא מיוחסת בטעות. ואכן, החל מספרו השני, פונה אברהם חלפני אל הזולת ומדבר בְּלִשׁוֹן כה פשוטה:

אָךְ מָה אַכְפֶּת וּלְמִי
אִם הָיָה וְאִם לֹא הָיָה
אֵיזֶשְׁהוּ מְלֶךְ שְׁמֵלְכוּת לֹא הָיְתָה לוֹ

(“הָיָה הָיָה”, ב', 290)

“מָה אַכְפֶּת וּלְמִי.” “אִם הָיָה וְאִם לֹא הָיָה.” “אֵיזֶשְׁהוּ מְלֶךְ.” אַכּוּן,
לְשׁוֹן פְּשוּטָה שֶׁבְּפְּשוּטָה – כִּבְר לְפָנַי כְּשִׁמוּנִים שָׁנָה.

וּבְשֵׁל הַנִּיתוּץ הַזֶּה שֶׁל הַדִּיבּוּר הַמְּלוּטֵשׁ – מִכְנָה אוֹתוֹ מִירוֹן “מֵהַפְּכוֹן”.
וְ”סוּלָל דֶּרֶךְ רַחֲבָה, חֲשׂוּבָה”.

וְלִי נִדְמָה שֶׁהַשְּׁחֵרֹר הַמּוֹקֵדִים שֶׁלוֹ מִן הַמְּקַצֵּב וְהַחֲרוּז קָרָה גַם בְּגַלְל
הַצּוּרֶךְ הַפְּנִימִי, הַבּוֹעֵר שֶׁל אַבְרָהָם בְּדוּ-שִׁית. בְּדִיבּוּר יִשִּׁיר עִם בְּנֵי אָדָם,
וְגַם עִם אֱלֹהִים.

הֵיוּ לוֹ בְּנֵי-שִׁיחַ כָּל הַזְּמַן, וּבְשִׁיחֹת הָיָה מִשְׁקִיעַ אֶת כָּל כּוֹלוֹ. קוֹדֵם
כּוֹל עִם אֲנָשִׁים. הוּא הָיָה אִישׁ שִׁיחָה מְקַסִּים וּמֵרַתֵּק. וְאַחַר כֵּךְ עִם
דְּמוּיוֹת הַתִּיאֲטֹרוֹן הַנִּפְלְאוֹת שֶׁגִּילָם. לְמִשְׁלַל, אַקְקִי אַקְקִיבִיץ, בְּמַחֲזָה
”הַאֲדַרְתָּ”, עַל פִּי סִיפּוּרוֹ שֶׁל גּוֹגוּל. וְעַם יִלְדִים. וְחִיּוֹת. אֵךְ עִמוּק מִכּוֹל
– בֶּן-הַשִּׁיחַ בְּשִׁירָתוֹ הַגְּדוּלָה הוּא אֱלֹהִים. וְשׁוֹב אֱלֹהִים, אֲפִילוֹ שׁוֹזָה
הַרְבֵּה פְּעָמִים בְּרִיב גְּדוֹל. אֲפִילוֹ שֶׁתְּפִילוֹתָיו אֵל אֱלֹהִים הֵן “תְּפִילוֹת
כּוֹפֵר”. כֵּךְ כִּינָה פֶּרֶק שְׁלֵם כִּבְר בְּסִפְּר שִׁירֵיו הַשְּׁנִי. כְּאַחַד מִשִּׁירֵי-הַדִּיבּוּר
שֶׁלוֹ עִם אֱלֹהִים הוּא אוֹמֵר: “אֲנִי מְקַבֵּל אֶת דִּינְךָ / בְּקַלְלַת הַדִּיּוֹן” (ב', 55).
בְּשִׁיר אַחֵר הוּא אוֹמֵר:

עֲזַב אוֹתִי לְעַד.
אֲנִי פּוֹנֶה מִמֶּךָ אֵל בְּנֵי-אָדָם.
כְּמוֹךָ אֵין רַחֲוֶק –
יּוֹשֵׁב שְׁמַיִם
בְּנִצְחָיִם.
אֲנִי פּוֹנֶה מִמֶּךָ אֵל בְּנֵי-אָדָם
כִּי הֵם שֶׁל הַעֲפָר הַזֶּה.
אֵל הַנְּדַבֵּר אֵלַי בְּשִׁפְתַי שְׁמִיךָ.
אֲנִי אֶפְרֶ דְקִדּוּק לְשׁוֹן תְּפִלוֹת

הַנְּשֹׂאוֹת אֵלֶיךָ
וְאֶלְעָג.

(ב', 77)

אבל הוא אינו מפסיק לפנות אל אלוהים. אפילו אם אלוהים מתגלה אליו ב"אֵינְפְּנֵי הַהוֹלְכִים לְקִרְאתִי" (ב', 54). גם בהתרסה הבוטה שלו כלפי אלוהים – הוא מדבר איתו. אלוהים הוא עדיין בן-שיח.

אֲדָר בְּצִמְאֵי מְכוּכָב אֶל כּוֹכָב

ועוד בני-שיח יש לו: יצורים, יצורים קטנים, כלב, חתולים, ציפורים, ואפילו עכבר-תינוק. ובני אדם. וילדים, ילדים, ילדים – שהוא אהב עד לשד עצמותיו! ונשים – שאותן אהב אהבות גדולות.

הוא היה קרוב לי מאוד מאז ילדותי הרפה ועד הערב האחרון לחיי. הזיכרון הראשון שלי ממנו היה בחדר השכור שלו ברחוב שפינוזה. (תמיד חדרים שכורים. ולבסוף, באחרית ימיו – דירה שכורה קטנה וצפופה בדמי מפתח.) כמה התאים לו לגור ברחוב קטן על שמו של הפילוסוף היהודי – המאמין-הכופר: שפינוזה! החדר, כמו כל חדריו, היה דל. ובכל חדריו הוא חי ערירי, עם אלפי ספריו. במיטתו הצרה היו מונחות תמיד שתי שורות של ספרים סמוך לקיר. כלומר, הוא בקושי השאיר מקום לעצמו, גם כשישן. ובכן, לכאורה – דלות. בדידות. ממש כמו שאמר טשרניחובסקי: "אני – לי מְשֻׁלֵי אֵין כְּלוּם". אבל אֵילוֹ אוצרות רחשו בתוך הדלות הזאת שלו! כל מרחבי הנפש והעולם כולו, שמיים וארץ.

ואני לא סתם אומרת "שמיים וארץ". הייתה לו קרבה של ממש לשמיים, לכוכבים. את השיר הראשון בספרו הראשון הוא פותח כך:

אֲדָם הָאֵמִין פֶּה לְלַחֵשׁ הָעֶרֶב,
נֶשֶׁק כּוֹכָבִים בְּמִבְטָ מְעֶרְפֵּל.
הֶלֶךְ מִבֵּיתוֹ
וְעַמֵּד בְּדֶרֶךְ
לְרֹאוֹת אִם כּוֹכָב מְרַקֵּעַ נֶפֶל.

(א', 46)

את השיר הרביעי בספרו הראשון, "עֲנָנִים, עֲזְרוֹנִי, מְהֵרָה", הוא פותח כך: "הַשָּׁמַיִם צָנְחוּ עַל כְּתַפֵּי...". והוא מסיים כך:

הַשָּׁמַיִם צָנְחוּ עַל כְּתַפֵּי
וְהָיוּ לְמִשָּׂא עַל הַגּוֹף.
עֲנָנִים, עֲזְרוֹנִי, מְהֵרָה.

(א', 51)

במובן החומרי, באמת, ממלכה לא הייתה לו. אבל ממלכת השמיים הייתה שלו.

אִם אֲדַמָּה לֹא תִתֵּן לִי זָהָב,
אֶלְךָ לְחַפֵּר בְּמִכְרוֹת הַשָּׁמַיִם.
אֲדַד בְּצַמְאֵי מְכוּכָב אֶל כּוֹכַב
וְזָהָב אֲשַׁחַר כְּמִים.

(”כֹּרֶה-הַזָּהָב”, א', 138)

ואכן, הוא צָמָא אל מכרות השמיים. אל הכוכבים. "הקשר" שלו עם השמיים היה אינטימי. שם – הוא היה בן-בית. בעל ממלכה גדולה. אבל הממלכה הזאת לא מספיקה לו והוא רוצה עוד ועוד שמיים. צָמָא לְשָׁמַיִם לֹא נִרְוֶה לְעוֹלָם.

לֹו גִנְבַּ הָיִיתִי
אֲנִי גִנְבַּ הָיִיתִי
מִים הִרְבֵּה –
שָׁיְהִיוּ לִי מִים גְּנוּבִים יִמְתְּקוּ.
וְעוֹד גִּנְבַּ הָיִיתִי
שָׁמַיִם שָׁמַיִם הִרְבֵּה
בְּשִׁבִיל מִיִּשְׁהוּ עַל הָאָרֶץ הַזֹּאת.

(ב', 213)

הייתי "גִּנְבַּ" "שָׁמַיִם הִרְבֵּה" – ב ש ב י ל מ י ש ה ו . לא בשביל עצמו. בשביל אדם. תמיד ותמיד – האדם, הזולת חשוב לו. הזולת הנזקק יותר ממנו – אפילו לְשָׁמַיִם.

אחד שצָר לו עלי אדמות

אחזור אל חדרו ברחוב שפינוזה. אל הזיכרון הראשון שלי של דודי אברהם. אני נמצאת שם עם הוריי, או שמא רק עם אבא. אני אולי בת שלוש או ארבע. ואני צריכה להתרומם על בהונותיי כדי לראות מה קורה על שולחן-הכתיבה שלו. וכשאני רואה – אני נבהלת נורא. איזו בהלה. איזה פחד קר הולך בגופי. ואי-הבנה. מה יש שם, על השולחן הגדול והגבוה הזה בחדר ברחוב שפינוזה? ניירות, ספרים, עטים וגולגולת. רק שנים מאוחר יותר הבנתי שהגולגולת הזאת שימשה לו כמעין תזכורת של המוות. מה שקרוי בלטינית: Memento Mori. ואגב, הוא לא היה זקוק לשום תזכורת בעניין זה: מאז ראשית שירתו, הוא תמיד משלב זרוע עם המוות. ממש כשם שהוא גם קורא, מתוך שכרון-חיים: "שילבתי זרועי בזרוע חיי".

שנים רבות מאוחר יותר שלחה לי אישה נהדרת, שולה גודוביץ', צילומים שלו, שצולמו בימי החדר ברחוב שפינוזה, אותו שכר אברהם אצל אמה של שולה, רגינה רוזנצווייג. שולה גודוביץ' הייתה באותם ימים רקדנית צעירה ויפה שהצטרפה לבעלה בעבודתו כפריס והשתלמה שם במחול. בכיקוריה בתל אביב אצל אמה, הכירה שולה את השחקן והמשורר "המקסים", לדבריה. היא דיברה עליו רבות בריאיון המוקלט שערכתי איתה, כמו עם רבים אחרים, לסדרת תוכניות הרדיו שלי על אברהם בקול ישראל, שהיה מקום-עבודתי. היא תיארה כיצד נקשרה ביניהם ידידות אמיצה והם החלו להתכתב. באחד ממכתביה אליו היא ביקשה שישלח אליה לפריס צילום שלו. והוא שלח צילום שבו הוא קופץ באוויר גבוה נורא, ומקפל את רגליו – כך שהוא נראה תלוי בין שמיים וארץ. על הצילום הזה שהוא שלח לה הוא כתב: "לשולה, מאַחד שְׁצָר לו עלי אדמות, על כן יגביה עוף".

ובכן, בין הגולגולת על שולחנו – תזכורת המוות הזאת, יום-יום-לילה-לילה, לבין קפיצות נחשונות מלאות עוזו והומור וניסיון לגבור על כוח המשיכה – בין שניים אלה אני רואה גם את חיי ובעיקר את שירתו של אברהם חלפי.

מֶלֶךְ שְׁלֵא הֵיְתָה לוֹ מַלְכוּת

ולעומת "הִיָּה הֵיָה מֶלֶךְ / שְׁלֵא הֵיְתָה לוֹ מַלְכוּת" ("הִיָּה הֵיָה", ב', 290) – הוא פונה שוב ושוב אל זה אשר לו – כל המלכות: אל אלוהים. והוא מבקש אצלו עבור כל אלה שאין להם מלכויות, שהם חסרי בית, אומללים, יצורים חסרי ישע:

אָדוֹן חֲלָדְנוּ וּמַלְכוֹ,
מַלְכוּת לָךְ
מַעַל לְעַנְנִים.
וְמָה עַל מַלְכוּת עֲמִיךָ הַקְּטָנִים
יְהִיָּה
אוֹ לֹא יְהִיָּה –
(ב', 239).

ובאמת, כמו אותו "מֶלֶךְ שְׁלֵא הֵיְתָה לוֹ מַלְכוּת" חי בינינו אברהם חלפי.

אברהם חלפי היה תמיד חסר רכוש וממון – ואת המעט שהיה לו נידב לאחרים. בשבעה לאברהם שהתקיימו בבית הוריי סיפרו רבים מאוד מאלה שהכירו אותו שהוא היה אחד מל"ו צדיקים ונתן עזרה בִּסְתֵר לאנשים רבים. מאוחר יותר נתבקשתי בקול ישראל, מקום עבודתי, לערוך סדרת תוכניות עליו, וגם בהקלטות אלה מופיעות עדויות רבות כאלה.

המשורר אמיר גלבע, ידידו הקרוב, העיד: "הוא חי חיים צנועים מאוד, הסתפק במועט. הוא עצמו, אמנם, מעולם לא סיפר על-כך אך אני יודע שהיה תומך תמיכה כספית באנשים, אפילו כאלה שלא הכיר." והעידה הסופרת שושנה שרירא: "אני רוצה לספר משהו על טוב ליבנו. כולנו יודעים שמעולם לא הייתה לו דירה משלו. פעם אחת הוא נרשם בתור לשיכון, סוף-סוף. חבר סיפר לו שאין דירה. וחלפי, בטוב ליבנו, אמר לו: 'אתה יודע מה? אתן לך את הדירה שלי.' והוא נתן לו את זכותו לדירה. היה בו מין רוחב-לב, מין טוב-לב שופע. יתמות הייתה מזעזעת אותו. הוא הלך למצוא את היתום, את היתומה, בייחוד בעודם קטנים, בעודם זקוקים לאדם שישב איתם, שישחק איתם. ראה בילדים

איזה פלא מיוחד:

והמבקרת והעורכת יהודית אוריין העידה: "אפשר לקרוא לו 'צדיק' אם זו המילה להגדרת אדם שבחר מתוך הכרעה ללכת בדרך מוסרית. הענווה שלו עשתה לו הרבה רע. מכל האנרגיה הנפשית שהוא בזבז לתיקון העולם, הוא לא השאיר לעצמו אנרגיה כדי שלו עצמו לא יעשו עוולות."

אך האיש שאֵלָה שהכירוהו מקרוב ידעו כי הוא צדיק נסתר – האיש הזה לא ידע לדאוג אף למלכות קטנה משלו. וכשהוא נושֵׁל, למשל, מזכותו לדירה, זכות שחולקה על ידי התיאטרון הראשון שלו, "האוהל", לראשוני שחקניו – הוא לא ידע כיצד להחזיר לעצמו את זכויותיו. מאז, לא זכה לגג-משלו, וכפי שסיפרתי, נרד כל חייו בחדרים שכורים ולבסוף בדירה שכורה בדמי מפתח.

האיש הזה, הצדיק, מעולם לא נהג כמי שמודע לצדיקותו. עוד בשיר מוקדם, כמו ברבים אחרים, הוא מתבונן בעצמו במבט לא-חומל:

דְלוּתִי כְבָאָר
שְׁלֵבָה שְׁדָרוּ בְדָלִים.
אֶמְרוּ: חֵיִת חַיִּים,
עֲמֵלֵת לְטוֹב וְלָרַע,
וּמָה תַעֲוֶה אֶת פְּנֵיהָ, צְפוֹר שְׁכוּרָה?

צְפוֹר!
שֶׁד מְאֵפֵל וְאוֹר בְּכַנְפָיו
וּכְסוֹת מְדָמָה מְסִתֵּרָה עֲוֹנוֹת כְּפִיו.
אֵלֵמֵת
הַחֹזֵר מְדֵי יוֹם אֶל לֵילוֹ
לְשִׁחַק אֶת מְשַׁחַק הָאוֹלֵי
וְהַכֵּן
וְהֵלֵא.
(ב, 22).

את טוב ליבו ואת התום שלו – היו גם שניצלו לרעה. ואפילו לרעה

מאוד.

גם בשיר מן העיזבון שכתב כמעט שלוש שנים לפני מותו משברון-לב דיבר, כמו בטקסטים רבים אחרים מאותה תקופה, על "שוד":

בְּאוֹ רְאוּ שְׁדָדוֹ
 חָגְגוּ בְּדָם קָר
 נֶעְצְמָה עֵינַי הַשָּׁמַשׁ לְרַגַע קָצֵר
 וְשׁוֹב נִפְקְחָה מֵעֵשָׂה יוֹם-יוֹם
 וְהֵם חָגְגוּ בְּאוֹרָה
 ("באו ראו")

האיש הזה, שנחלץ תמיד לעזרת הזולת – אפילו זולת "שלא הכיר", כדברי אמיר גלבע – נחלץ בכל מאורו לסייע כשנתבקש לכך במקרה מסוים, כמה שנים לפני מותו. כשהתברר לו שבעצם נלכד בקוריה הסבוכים של פרשה שנטוותה סביבו – לא עמדו לו מאמציו להשתחרר מאחיזת הקורים. הוא מת משברון-לב. ההגדרה הרפואית-הקלינית הייתה: "קרע בלב".

הוֹלְכֵי אֵל-לֹא-בַּיִת

החמלה שלו שמורה ליצורים האחרים, הסובלים: שלושה חתולים רעבים. פִּלְבוֹ של איש בודד בלילה, עכבר-תינוק, מלאך חוֹלָה, נמלה. וכמוכן – לילדים. הוא, שהיה איש ערירי, השקיע את כל כולו בילדים לא שלו. אבי, שמשון חלפי, אחיו הצעיר, ואני הוצאנו בין ספרים אחרים שלו – ספר של שירי ילדים, שבעה גמדים ועוד שירי ילדים. בספר זה כתבתי בהרחבה על אהבתו של אברהם לילדים, שרבים מהם היו חסרי-אב. הוא לא ניסה מעולם "להיכנס לנעליים של אב" – כפי שהתבטא בתוכניותי המוקלטות אראל פרדו, אחד הילדים האלה, שאותו עזר אברהם לגדל ואותו ליווה עד מותו. אברהם השקיע את כל כולו בילדים אלה. השחקנית נִירָה רבינוביץ גם היא מעידה על כך בתוכניותי ובדבריה שהבאתי בספר. גם בשירתו הוא מפנה את מבטו אל הסובלים.

הוא רואה את עצמו, ובעצם את המין האנושי כולו, כ-homeless, חסר-בית:

אֲנַחְנוּ עִם אֱלֹהִים שְׂאִין לָהֶם חַג
וְשִׁירִים בְּדַרְכּוֹ אֶל הַשֶּׁמֶשׁ נִמְחַק.
[...]

אֶת אֱלֹהִים כְּאֵלֹהֵינוּ שָׂכַח אֱלֹהִים –
הוֹלְכֵי אֵל-לֹא-בֵית, אוֹרְחִים לֹא-קְרוֹאִים.
אֲנַחְנוּ עִם כָּל אֲרוּרֵי הַבָּשָׂר.
לְחַיִּים, אֱלֹהֵי הָעוֹלָם הָאֲכֻזָּר!
(א', 252)

הוא פונה שוב ושוב אל אלוהים, ומתפלל עבור יצוריו הסובלים: שלוש חתולים רעבים, כלבו של איש בודד בלילה, דג בוכה, נמלה עיוורת, חרסינה נשברת לרסיסים. ובעיקר, בעיקר תינוקות וילדים:

שׂוֹאֵלֶת אָם:
וְתִינוּקֵי בְמָה אֲשִׁם?
כֹּה בּוֹדְדִים הֵתִינוּקוֹת בְּמִלְמוֹלָם הַבְּכִינִי
בְּלִילָה מְלֹא שָׂרֵב
בְּמִלְא תָּבֵל.
(א', 256)

ובשיר הנמצא ממש ממול לתפילתו על תינוקות – הוא מתפלל גם על "עכבר קטן":

הַחֲסִידָה, אִם הָעוֹלָם,
הַבִּיאָה עֲכָבֵר קֶטָן לְעוֹלָם.
תָּמִים וְטָהוֹר הַרְדֵּךְ הַנּוֹלָה.
וּבְנֵי-אָדָם שְׁלַחוּ בּוֹ,
בְּנֵי-אָדָם שְׁלַחוּ
אֶת חַתּוּלֵי חִלּוּם הָרַע.
אֶת כָּל חַתּוּלֵיהֶם שְׁלַחוּ בּוֹ בְּנֵי-אָדָם.
הַשְּׂמִים – כְּמוֹ טוֹוִים תִּינוּקוֹת מִחִלּוּם הַטּוֹב.

(א', 257)

הלב הוא שניים

הלב הוא שניים –

הוא כן ולא.

הוא המגחך בנזר העצבת.

המלך האכזר, הכז במלוא קולו

לדבר עצמו בהפכו לעבד.

(”הלב הוא כן ולא”, א', 130)

תפיסתו היא תפיסה פרדוקסאלית. הדברים אינם כפשוטם. הם

תמיד ”כן ולא”.

הכול אצלו מצוי במאבק איתנים. כבר הזכרתי את הפרק שלו,

”תפילות כופר”, פרק שכולו דו-שיח עם אלוהים. ובשיר נוסף, כשהוא

פונה לאלוהים, הוא קורא:

אתה מצר מעגלי.

מן המצר אתה קורא –

לא לי.

אני עפר האדמה

נושא עיני

אל תכלת מדמה.

אוכל לחמי,

שותק עד דם את שתיקותי,

ועם חפרפרות

גזולות עינים

נוכר באשפתות שמים.

אתה –

כלה בתוך לילי.

בחלומות

שכם אתה צלי.

אתה קורא לא לי

ולא אני לך.

וְנַעֲלֶם לַיְלִי בְּתוֹךְ לַיְלָה.

(ב', 23).

יֵשׁ אָדָם אֲשֶׁר חִדְרוֹ בְּתֵהוּ

יֵשׁ אָדָם אוֹמֵר שִׁירוֹ בְּשִׁקֹּט

בֵּין חֲלוֹן, כְּתָלִים, וְדֹלֵת מְרַבֶּעֶת.

מִצַּר-דָּלִים תַּחֲוֹמָיו

וּמְרַחֵב-יָהּ הַדַּעַת.

השיר נפתח בממדים קטנים: שקט, חדר עם חלון, כתלים, דלת. אך מייד פורץ המשורר את כתליו – אל "מְרַחֵב-יָהּ". ולאחר הפריצה הזאת, הוא עושה בהפתעה תפנית חדה נוספת:

שְׂמֵמִית-קְדוּמִים פְּתָאם אוֹתוֹ לוֹכְדֵת.

שְׁהִי פָּנִים לָהּ: מוֹת עֵז וְלֵיל-שִׁיבָה יִגַּע.

וְהָאִישׁ עֵטוֹף-קוֹרֵיָהּ

אֶת הַכֹּל יוֹדֵעַ.

במחצית השנייה של השיר – במין מבנה סימטרי המהדהד את פתיחת השיר – הוא מכין לנו, בעצם, מין "אֶמְבוּשׁ":

יֵשׁ אָדָם אֲשֶׁר חִדְרוֹ בְּתֵהוּ,

בֵּין גּוֹפּוֹ וְהַרְהוּרָיו וְנִצָּח,

וְדַבָּרִים הַרְבֵּה לְלֹא שְׂמֵחָה וְעֶצֶב.

אך אז, מתוך ה"תהו", מתוך ה"עֶצֶב" – פורץ המשורר שוב את כתליו של הבית הזה ומזנק אל הרקיע:

וְרַקִּיעַ מַעֲלֵיו גְּבֵהָ –

נִהְרָה הַכֹּל-הַכֹּל חוֹבֶקֶת.

יֵשׁ אָדָם אוֹמֵר שִׁירוֹ בְּשִׁקֹּט.

(א', 125)

המבנה סימטרי, מסודר. הרובר מנסה לקיים בתוך החלל הזה דו-

שיח עם ה"שקט" שבו פתח, כשתיאר את האדם ה"אומר שירו". אך כל הסימטריה הזאת מתערערת ונפרצת שוב ושוב על ידי השממית הקדומה, המוות עז-הפנים, התוהו.

והמהפך המערער הזה חוזר שוב אל השורה הפותחת: "יש אדם אומר שירו בשקט". אלא שכאן האמירה הופכת לאירונית. כבר לא דלת מרובעת, לא חלון קטן, לא שקט: "יש אדם אשר חדרו ב'תהו".

נְהָרָה הַכֹּל-הַכֹּל חוֹבֶקֶת

למרות הכאוס, הרעש, האימה – אברהם חלפי, כמו בהרבה שירים אחרים – נוסק משם, מדלג אל על, ומפקיע עצמו מכוח המשיכה של ההרס. והוא מזנק אל כיוון הקוסמוס כולו: "וְרָקִיעַ מְעֵלְיוֹ גְבֹהַּ – / נְהָרָה הַכֹּל-הַכֹּל חוֹבֶקֶת". ולפנינו רגע התחברות רליגיוזית עם הרקיע, עם היקום, עם אלוהים. לשם נוהה נפשו שוב ושוב.

נוהה – אך פעמים רבות מושבת ריקם. ולכן, יחסו לאלוהים, כבר ראינו, הוא יחס של קונפליקט. בתוך כל רגע של שקט בשירתו – חבויה סערה. חבויים סער ופרץ. לאברהם חלפי יש דימוי של משורר אינטימי, משורר השר את ד' האמות של חייו. אבל זהו דימוי כוזב. וצריך להתבונן בשיריו באמת.

תראו מה הוא כותב על החדר שלו:

חֲדָרֵי נְשָׂא בְרוּחַ.
חֲדָרֵי, חֲדָרֵי – יְצוּר קְרוּעַ,
כְּנָפִים בְּלִי צְפוּרָה.
וּלְאֵן יִגְרְשֵׁנִי הַסֵּתוֹ
מֵאֲבִיב שְׁבָאֲרֵץ הַזֹּאת?
מִהִיר מֵאֵשׁ
הַגֶּשֶׁם.
נִפְשִׁי – פְּרוּצָה נוֹאֶשֶׁת:
כֹּל רִגְעַ דָּל הוּא לָהּ זָכָר מִפְקָר,
מִצִּיף אֶת יְצוּעָהּ בְּרֵן הַלְלוּיּוֹת.
הַלְלוּיָהּ, הַלְלוּ

לְכֹל הַהוֹלְכִים אֶתְּהָ יַחַד בְּאֵשׁ.

מְהִיר מְאֹד

הַגֶּשֶׁם,

וּמְהִלְמוֹת הַלֵּב,

וּמְגִסִּיט יוֹנָה שְׂבִין שְׁנֵי זָאב.

הוּא אֲשֶׁר הִדְמַע מְעִינֵי אָמִי.

גֶּשֶׁם, גֶּשֶׁם.

חֲדָרֵי נֶשֶׁא בְרוּחַ –

כְּנַפִּים בְּלֵי צְפוּרָה.

(א', 173)

בואו נראה עוד "אינטימיות", עוד "אינטימיות" של בית:

בֵּית אֵין-גַּג

סוּפָה קוֹרֶעַת מְרַחֵק

יָם פּוֹרֵץ חוֹפְיוֹ כַּחֲטָא

כְּלֵב נוֹבֵחַ מוֹל נֶשֶׁר מוֹרֵד

יֶלֶד בּוֹכָה מִפְּחַד זָאב

סִכִּין נְעוּצָה בְּמִקְדָּשׁ הַלֵּב

ומתמונת הבית הפרוץ, קרוע-הגג בסופה והים הפורץ חופיו – עובר הדובר אל בכיו של ילד מפחד זאב ואל הסכין הננעצת במקדש הלב. ומן הקרשנודו המבעית של אלה, הוא שוב עובר אל אלה המופים שנותרו חסרי בית, פושטי יד, נעים ונדים. מאלה, שהוא פה מזדהה איתם – הוא עובר מייד אל התהום ואז אל מותו האכזרי, הצפוי, של זה "שֶׁאֲחַרֵּי עֲצָמוֹ רָדַף".

נִדְבַת שׁוֹעִים לְפוֹשֵׁט-הַיָּד

לְעַג מִתִּים לְנֶע-וֹנֵד

שְׁקִיעַת חֲמָה יוֹם-יוֹם, יוֹם-יוֹם

מִחֹל תִּקְוָה

עֲבָרֵי פִי-תְהוֹם

וּצְחוֹק אָדָם מְעוּד-הָאֵף

שְׂאֲחֵרֵי עֲצָמוֹ רְדֹף
 וּמֵת פְּתָאִם
 מִיְתָה שֶׁל קוֹף – –
 סוֹף.

(“סופה”, א', 178)

הרבה יותר קל לנו להתחבר לאברהם חלפי של הממדים האינטימיים, הכאילו-שקטים. אבל אברהם חלפי מתרחש הרבה מאוד גם ב"מרחב-זה", במרחבי הקוסמוס. וגם בתהומות מפחידים-ממש, בעוצמות שקשה לקלוט. באקסטזות של מסעות בין כוכבים. ולשם – איזה פחד להסתכל! שירתו האמיתית, העזה, האמיצה, קוראת לנו להסתכל גם לשם.

יהודית אנגלרד, חוף, שמן על בד, 80/70 ס"מ

תומר קהת-שור

מילים שימושיות

אַל-נָא תִרְע לְתַמְיָמִים.
 הֵם אֵינָם יוֹדְעִים מְדוּעַ
 בָּרַק פּוֹגֵעַ בְּעֵץ
 הַנוֹשֵׂא אֶת פְּרִיָו לְתַמוּ.

- אברהם חלפי, מתוך "תפילה", כאלמונים בגשם
 הקיבוץ המאוחד, 1958

וּבְיָמִים חֲרוּת עַל חֵיוֹכְכֶם הַבְּכִי.
 אֲנָשִׁים אַחֲרֵים יִכְנָסוּ וַיֵּצְאוּ מִן הַחֲדָרָה, מְדַבְּרִים
 לוֹגְמִים קֹפֶה נִמְס בְּכוֹסוֹת נִיר.
 עַל קֶצֶה כֶּסֶא הַפְּלִסְטִיק הֵם יִמְשְׁשׁוּ
 אֶת הַיָּקוּם הַמְתַּפּוֹרֵר שְׁעָה-שְׁעָה
 בְּאוֹר הַפְּלוֹרֶסֶנְט נֶקֶל יוֹתֵר לְקַבֵּעַ: אֲבָדְנוּ מְלִים שְׁמוֹשִׁיּוֹת רַבּוֹת.
 בְּלִילָה יִקְשִׁיבוּ לְבְרוּשׁ הָאֵטִי
 יֵאֱמְצוּ סְדוּר מְרוּט אֶל מִפְתַּח הַלֵּב
 כְּשֶׁאֲגֻרֹפִים גְּדוֹלִים יִפִּילוּ אוֹתָם אֶל רֶצְפָה
 בְּכּוֹנֵה רֶבֶה
 יִרִימוּ הֵם עֵינֵימָם תּוֹהוֹת, עֲגָלוֹת מְאֻמּוֹנָה
 בְּרֶךְ שְׂאִין לְהַסְכִּין עִמוֹ,
 הַתְּמִימוֹת הַזֹּאת עוֹד שָׁנָה וְקַלְלוֹתֶיהָ
 וְאִיד דּוֹכְרִים בְּשִׁפְתָם שָׁם, בְּעֵבֶר הַהוּא, הַבְּהִיר.

אומנות תיקון השברים

סבתא: "היה היתה ילדה עניה ולא היה לה אבא ולא היתה לה אמא והכל מת ולא נשאר איש בעולם. הכל מת והיא הלכה הלך ובכה יומם ולילה. ומאחר שלא נשאר איש בעולם רצתה ללכת לשמיים, והירח האיר לה פנים כל כך, וכשהגיעה סוף-סוף לירח, היה הירח גזר עץ רקוב, ואז הלכה לשמש, וכשהגיעה לשמש, היתה השמש חמונית נבולה, וכשהגיעה לכוכבים, היו הכוכבים זבובי זהב קטנים והיו תקועים כזבובים שתקע העייט בסבך, וכשרצתה לחזור לאדמה, היתה האדמה סיר הפוך, והיא היתה לבדה-לבדה, ואז ישבה ובכתה, והיא יושבת עד היום הזה, והיא לבדה לבדה." ("וויצק", גיאורג ביכנר, הוצאת "אור-עם")

*

לסבתא שלי יש אגרטל מהגיהנום. כשהייתי בת חמש, הייתי מסתכלת על פיתולי הזכוכית שלו, משתרגים זה בזה כמו נחשים קפואים, הזנב של אחד הוא הראש של האחר. אם תסתכלו מקרוב, תראו חורי זכוכית קטנטנים בזנב-ראש שלהם, עיניים למחשבות נחשיות מזכוכית. כששאלתי את סבא שלי הדייג אם אלו באמת נחשים, הוא אמר שכן – ושהאגרטל הוא השער לגיהנום. "אם המים שבו יישפכו", הוא אמר, "את תגעי ישירות בשתינה של השטן." מאז – דאגתי לשחק בכדור מספיק רחוק מאגרטל הגיהנום. הפלתי את הטלוויזיה, ריסקתי את החלון ואיבדתי שלושה כדורי ספוג שנחתו על הראשים של השכנים מהקומה השנייה או נדרסו בכביש. אבל סביב האגרטל – שטח מת. שכרתי אותו ביום הולדת שש. הרימו אותי על כיסא ולרגע אחד שכחתי מהגיהנום והעפתי את זר הפרחים מהראש על זר הפרחים ששתה את מי הגיהנום שבתוך האגרטל.

צרחתי. לא רציתי לרדת מהכיסא, לגעת בשתינה של השטן. ראיתי את סבתא מספיגה אותה בסמרטוט, מבטיחה לי שהיא תשרוף אותו (וגם את סבא), אוספת את שאריות האגרטל, מרוקנת את השידה משערים לעולמות אחרים ומשאירה אותי בטוחה היטב בעולמי שלי. שבוע אחר כך סבתא תיקנה את האגרטל. את נחשי הזכוכית חצו פסים פסים של דבק גלוי שקוף-לבן, מזכירים לי שאין עולמות שאינם שבירים.

*

את הסבתא מ"וויצק" פגשתי לראשונה בגיל שש־עשרה. הלכתי עם חוג הבלט מהמתנ"ס לראות את היצירה של להקת המחול הקיבוצית בניהולו של רמי באר, "Upon Reaching The Sun", בסוזן דלל, ראשי אפוף בגרויות ומבחן תיאוריה ומסיבות שכבה, וליבי בוער בשנאה עצמית לדמות הנערה הפצועה המביטה אליה מן המראה ומחביאה את הפצעים תחת שכבות של בגדים, בשר ומילים ריקות; לא מצליחה לנקז אותן ולנשום. הרקדנית הרוקדת את מילותיו של ביכנר ונלחמת בחצאית גדר שלה הפכה לרגע אחד לאדם היחיד בעולם המבין ללב הנשרף בי. המילים נדמו לי כנבואה – קיים עוד אדם בעולם שהתבגרותו שלו הפכה למלכודת מוות; ששאף לירח וגילה שבשבילו הירח והפרחים והכוכבים הם הבטחות שווא; שאינו יכול לעמוד במה שהעולם מציע. הוא כתב את המילים האלו, הן הודפסו על נייר והפכו להצגה והפכו לפס הקול של המופע הזה, שמניע את הרקדנית הזו, שמצאה את הדרך לנוע אותן באופן שיניע אותי. לרגע אחד נדמה היה לי כי הלב של ביכנר והלב שלי הם שני שברים מהאגרטל של סבתא; וכל הדרך שעבר המונולוג הזה הייתה מעין טיסה טרנס אטלנטית שהקיפה את כל העולם ואת כל עשרות השנים שעברו מאז ואת כל התרגומים והגרסאות והעיבודים והשימושים – כדי לפגוש את הלב שלי ולהתחבר אליו על פי קווי השבר של שנינו בדיוק.

*

קינטסוגי, או: איך להיות מושלמים. מספרים על שוגון יפני ששלח קערת תה שבורה לתיקון בסין. הקערה חזרה מחוברת בחיבורי מתכת בולטים ומכוערים, והשוגון המאוכזב שלח אותה בבהילות למומחים מקומיים לתיקון שבירים. התוצאה – המצאת

הקינטסוגי, "חיבור הזהב" היפני, ההופך את השבר ליצירת אומנות שבה אבקת דבק עשויה לכה מעורבבת בפירווי זהב. וכך, קו השבר הופך לצלקת פואטית, ההופכת את החפץ אשר היה נזרק לפח ליצירת אומנות. אומנות השברים נעשתה פופולרית כל כך, עד שהפכה לבהלת שבר של ממש. מספרים היום כי יש אנשים שאף שוברים את מערכות הפורצלן שלהם, את כלי הזכוכית של סבתא, ואת סבתותיהם ואת האנשים בחייהם עצמם, על מנת שיוכלו לתקן אותם באמצעות קינטסוגי; לענוד את פצעייהם באופן הראוי.

*

ריכרד וגנר, המלחין הגרמני הידוע בארץ בכינויו – "זה שאין לנקוב בשמו", טבע את המונח הגרמני גזאמטקונסטוורק ("Gesamtkunstwerk"), "סינתזת האומנויות", כלומר, השתלבות כלל רכיבי היצירה האומנותית – אומנות חזותית, דרמה ומוזיקה – לכדי יצירת אומנות הרמונית ומושלמת אחת.

וגנר הקדיש לגזאמטקונסטוורק את חייו. באולמות האופרה הגרמניים של סוף המאה התשע-עשרה, יכולתם לראותו רץ בין מעברי הקטיפה המרופדים, תסרוקתו הגרמנית האפורה שוכחת לרגע את תפקידה, שעה שהוא דואג כי התאורה תכוון בזווית שהקהל בתא הימני יוכל לראות את ברק שיער הזמרת; שהושבת משפחת האצולה בשורה הראשונה לא תפגע באקוסטיקה; שאנשי העסקים של הממשלה ישבו בצד ההפוך לחלוטין מתאם של בני האצולה המקומיים.

התאורה, הקהל ואקוסטיקת האולם נעשו חלק בלתי נפרד מהיצירה, העשויה דרמה, קהל, תאורה, מוזיקה, תפאורה ואפילו ריח הבושם של הגברות. שילוב כל הרכיבים יצר הרמוניה – וקיומו של כל אחד מהם בנפרד נעשה חסר משמעות.

על פי התיאוריה שפיתח וגנר, המוזיקה והמחול פונים אל תת-הכרתו של האדם, ובאופן הנכון – ידעו להפיק תגובה רגשית. כאשר המילה הדרמטית משתלבת בהרמוניה עם המוזיקה, נוצרת תגובה שוגנר כינה בשם "Melody of verse" ("Versmelodie"), "מנגינת הפסקה". לדבריו, הרמוניה זו נובעת מה"כתובת" שאליה פונה כל רכיב ביצירה – הטקסט פונה אל האינטלקט של הצופה, ואילו המוזיקה הנתמכת

בתנועה, אל הרגש, ובכך ההרמוניה יוצרת את המיזוג המתבקש. וגנר טלטל עולמות. הוא יצר את הבסיס לתיאטרון הטוטאלי, שבו היוצרים החלו להקרינן תאורה על תלבושותיהם, לערבבה עם קצב המוזיקה וכך להכתיב את קצב התנועה. הקהל הציף את האולמות, דומע ופועם ולא יודע להסביר מה בדיוק ראה. מדי פעם זרק עגבניות, מדי פעם זרק פרחים, ותמיד קם לעבודתו למחרת בבוקר כשליבו מוצף בכל אשר אין לנקוב בשמו.

*

אני בת שבע, וסבתא ואני מכינות עוגה במרפסת. ריח השוקולד העולה מן הסיר הרותח מעוור את אפי, והביצים, שקית הקמח ותמצית הווניל נדמות רחוקות שנות אור מלהפוך למשהו. אנחנו מערבבות.

שעה אחר כך המטבח אזור אסון, ואני אוכלת עוגה. אני בוהה בשקית הקמח הריקה של אסם, בקליפות הביצים המנקדות את רצפת המטבח ובבלנדר המלוקק היטב, סך כל החלקים המרכיבים את השלם השורף את לשוני במתיקות.

*

ההזדהות שלנו עם יצירות אומנות נוצרת מתוך זיהוי עצמנו בתוכן. כלומר, מין רגע שבו איננו מרגישים לבד בעולם – כמו אי.טי, חבר מוכבב אחר, שמושיט לנו אצבע כדי שניגע בה בקצה האצבע שלנו ונרגיש שכמונו מרגישים גם יצורים נוספים.

זה לא עובד רק על רגש – אלא גם על מחשבה או רעיון. אך רגש הוא האמצעי החזק ביותר ליצירת הזדהות, ובייחוד רגש כמו כאב, פחד קיומי או זעם. ובאותן השנים, בהן חשתי שאין בעולם עוד אדם בודד בדיוק באופן שבו אני לבד, פגשתי פתאום עוד אדם שחשב שילדה יכולה להרגיש שגם הירח הוא גזר עץ רקוב.

מעולם לא שכחתי את המפגש עם "וויצק", את המפגש עם הרקדנית של רמי באה. ואת הריח שעמד באותו היום באולם. שנים אחר כך פגשתי בו במקרה בצבא, על הקצינה החדשה שלי בחמ"ל, והמילים של ביכנר הציפו

אותי ברגש ישן-חדש וגרמו לקצינה המופתעת לשלוח אותי בדחיפות למפגש עם קב"ן. "אני לא יכולה להסביר את זה," אמרתי לאותו סרן עייף במילואים, "הריח החזיר לי את המילים, שהחזירו את הרגש." והוא הנהן, רשם לי כדורים נגר חרדה ושלח אותה בחזרה לבסיס. וכשחזרתי היה הבסיס סיר הפוך, חמנית נבולה, ועיני הקצינה נדמו כזכוכי זהב קטנים והיו תקועות כזכוכים שתקע העיט בסכך. הכול התערבב, והגבולות בין מילותיו של ביכנר לעצמי בת השש, השש-עשרה והשמונה-עשרה היטשטשו.

רק שנים לאחר מכן פגשתי את וגנר, עם הגזאמטקונסטורק שלו, שהסביר את שעבר עליי יותר מכל קב"ן עייף אחר – סיננתזת האומנויות מתרחשת לא רק בגבולות אולמות התיאטרון, ולא רק במתח שבין שחקנים על במה ובינם לבין קהל; אין לה גבולות. אנו מזהים את עצמנו בתוך היצירה, והרגש אינו מוגבל רק לטווח הזמן שבו היא מתרחשת. אם היא מעורבת היטב, אם קווי השבר ניכרים בה כפי שהוורידים קיימים בלב, היא נספגת בנו ויכולה לצוף או לתקוף או לפעפע בכל רגע שהוא. בעצם.

*

סבא שלי מת בערב כלשהו של ינואר. הייתי בת עשרים ואחת. ערב אחד אכלנו איתו מרק על הספה, וערב אחר כך באותה ספה היה חור. קווי השבר שלי נותרו פתוחים עד היום; פירווי הזהב פשוט לא נספגו.

*

לפי עקרון הקינטסוגי – הדגשת השברים משנה את היצירה, הופכת את החלקים שבה לחומרי גלם המרכיבים משהו חדש; והשברים עצמם הופכים לחיבורים המודגשים של היצירה החדשה. הדגשתם מסמלת כי אינם עומדים בפני עצמם, וגם כי בזכותם יש יצירה נפרדת. כלומר, השברים מסמלים את הגבולות שבין חלקי היצירה הגולמיים, אבל הם גם חלק מהיצירה השלמה והסופית. בלעדיהם היא פשוט לא תהיה אותה הדבר.

אנחנו מזהים אותם אצל אנשים. ראיתי את קווי השבר של סבתא משתרגים בה כשבר גיאולוגי, מסמלים את החתיכות שהיו כשהייתה שלמה; הופכים אותה למפה של האדם שהייתה פעם.

באחד הלילות הנרחבים ביותר בחיי כתבתי על פתק צבאי שכל החיים שלי עשויים מהרגע הזה שעומדים בים, מתישהו בתחילת אפריל או סוף ספטמבר, מרגישים איך הגל העצום שדוהר לכיוון שלנו במאתיים קמ"ש מביא איתו משב רוח חודרנית, ורגע לפני שהוא פוגע בפרצוף, מבינים שהקוץ נגמר, או בכלל עוד לא הגיע. רגע לפני.

לפעמים בגן הייתי מייחלת לזחול מתחת לעור של אימא שלי ולהיכנס בחזרה לתוך הבטן; לחזור להיות היא. חשבתי שאוכל להניח עליה את משקל המחשבות, להתמזג שוב בבשרה, בליבה. אז עוד לא הבנתי שאין אף רגע שבו אני היא; שעוד לפני שאני מתגבשת לכדי אדם אני כבר נפרדת. כבר לבד.

אבא שלי לקח אותי באותה השנה לראות את "מפצח האגוזים" של בלט וגאנובה באולם של מכון ויצמן. אני זוכרת את המעיל האדום שלי; את התחושה שהנה הגל מתנפץ ושוטף אותי ואני בכל זאת נושמת. אני זוכרת שהמוזיקה הייתה חזקה מדי, חזקה כל כך שהיא סוף-סוף התאימה. בדרך הביתה, על כיסא הילדים, אבא שאל אותי אם היה כיף, ואמרתי שלא. המשפט שאמרתי לו אז נכנס לרפרטואר המשפחתי: "סוף-סוף הייתי הייתי".

אז יש אותי. ויש את שאר העולם; ובינינו מפרידים מיליארד מיליארדי קילומטרים שטופים כמה שרופאים רבים ארזו בשם "חרדה" או "דיכאון". אלו קילומטרים נוזליים, טובעניים; כשהחסקות היחידות שלי עשויות יצירות אומנות של אנשים אחרים עם קילומטרים טובעניים משלהם. אנשים כמוני, העשויים מאינסוף רסיסים. אנחנו לוקחים את כל אותם שברים המרכיבים את חיינו, מבחוץ ומבפנים – את המוזיקה והעוגות, את האגרטלים והנחשים וכל האנשים – מערכבים אותם בסיר הרותח שבתוכנו ומנסים להפוך אותם לחבל הצלה.

ניסיתי לנתח זאת כל חיי. למה אני בורחת אל אולמות חשוכים, רוחשי תאורה וקהל; אל סיפורי אגדות וכלי נגינה עתיקים; אל מחברות. למה זה מתערבב עם עוגות ואגרטלים, עם מלחינים גרמנים זועפים וסייטי לילה; עם גלים מתנפצים, עם שקט. אולי כך אני מתקרבת לדרך בה אני חווה את החיים בחיים. הלוואי שיכולתי לצפות בנטפליקס, לנסוע באוטובוס,

לבשל מרק או להכין עוגה בלי להרגיש את הקצוות של כל השברים; בלי לדמיין שעוד רגע נפער בי חור ודרכו הגל סוף סוף מתנפץ.

נופר קידה, לבנית קטנה תופסת דגי, נחל ירקון, צילום, 57/78 ס"מ

אליאב

שבט התשס"ח

הוא מת בסוף. לא כמו שדמיינתי את כולנו סביב המיטה שלו, בוכים, נפרדים, מתרוקנים. לא. רחוק מזה. ככה באמצע צילום ריאות בלי שהתכוונתי לריח של מוות, אפילו הזמנו מגש פיצה משפחתית באותו היום, בין אמירת תהלים ושמות הצדיקים. יום שלישי הפעמיים כי טוב, בעשר בלילה לערך, אבי נכנס לצילום ריאות, התהפך מהגב אל הבטן והתהפך גם מזלו. הוא גלגל עיניים, נשם את נשימתו האחרונה והותיר אחריו משקל גוף כבד ומגוחך על הזרועות של אימא שלי.

עם טקס הלוויה לעומת זאת קלעתי בול. זה היה היום החורפי ביותר בשנה, בצפון, בהרים נערם השלג, הקשה על הנסיעה. ובכל זאת כולם הגיעו, המונים, מקרוב ומרחוק, ללוות את הצדיק. שמוצאי השבת קודם מיתתו, כשהשקייתי אותו מים בקשית צבעונית זוהרת, שרתי לו בקול רועד "אין שום ייאוש בעולם כלל" והוא התפתל מכאבים מולי אבל לא השמיע קולות כדי לא להכאיב לי. אתה צדיק, אבא, אמרתי לו והתכוונתי לו בעיניים אחרי חודשים של התחמקות. אל תקראי לי צדיק, הוא אמר לי חלושות, אני אדם פשוט.

כזה הוא היה, אבא שלי, איש פשוט. כפשוטו – פשוט איש.

בכל מקום שהיה השתדל להיות איש.

ידעתי שהרב אליהו יספיד אותו.

אני זוכרת בעיקר קולות, שברי מילים, בכיות, צעקות וברקע הכול שקט מצמית שלא מבשר שום דבר, תחושה שאף פעם לא הרגשתי, אולי ניתוק קוראים לזה, ואני כל ימיי חשה, ערה, ובהרף עין הכול נדם. אני זוכרת בבשר את הבכי של נתנאל כמו יללות תן שבור ועוד לא אשכח את המילים של יהושוע, איך הוא עבר ילד ילד ואמר עליו משהו מתוך נבכי ליבו של אבא שלי. יהושוע היה איש סודו, ידעתי זאת. אני זוכרת שפתאום כאילו יצאו לי כל המים מהאוזניים וחזרתי לשמוע, ואיך הוא היה גאה בך, חנה, אמר יהושוע בקולו העדין והחודר, לחלוותית עלתה

בעין, הדופק הואץ לשניות, למרות שהתרגשתי, התקשיתי להאמין, ושוב חזרו לי המים. את הבכי של אימא שלי והאחיות שלה שמעתי עוד הרבה קודם. רק לא שיערתי שאשאר יבשה כולי, שהקור יהפוך אוויר דומם, יקפא בזמן.

את הדרך הביטה העברתי במונית ספיישל מבית העלמין, הרבנית הגבוהה והגדולה שלי חיבקה אותי רגע לפני שנכנסה איתי מצידה השמאלי של המונית ואמי מימין. בקרוב מאוד, ילדתי, תבואי לתת לו הזמנה לחופתך, בקרוב, אמרה דומעת.

את הדרך העברנו בשתיקה, האימא שלי מימין והרבנית שלי משמאל. מדי פעם הרשיתי לעצמי להניח עליה ראש, אבא שלי נפטר, זה הזמן. מהצד השני אימא הניחה עליי את הראש והשמיעה יבבות חדרות שעוד לא הכרתי. נהג מונית אחד, גשם זלעפות בחוץ, בפנים אצלי עדיין שקט, הכול קפוא אבל לי לא קר. שלוש נשים נתמכות זו בזו. היום אני חושבת איזה רגע מכמיר לב, כמה בדידות יכול לב לשאת, וכמה חום הוא שורד אפילו ברגעים הטראגיים.

אני יושבת על אותו מזרן שבוע. לא מקולחת, צמודה לאחותי הקטנה ומרגישה את הכינים שקפצו למצוץ דם חדש מטיילות לי בראש. בתום השבעה, כשנסענו כולם עם אימא למקווה השכונתי, לנקות במים את ריח המוות שדבק, דבורה נשארה בבית, קרצפה את האוויר הדחוס באקונומיקה סמיכה. כששטפה את הכלים, הרימה שוב את הטלפון במיומנות נרכשת, על הקו המזכירה מהמכללה מבקשת אותי. היא במקווה, עונה לה דבורה כאילו העולם כולו יודע. המזכירה השיבה בקולות צהלה ורינה. לא, לא חתונה. אמרה לה דבורה, הלוויה.

מרחשוון התשס"ג

הייתי בת שבע-עשרה. הדיסק "ממנטו מורי" של אביב התנגן ברקע כשאבא שלי שבר סיגריה אחר סיגריה מקופסת האל אם לייט שאימא שלי מצאה בתיק, אל תוך הפח מפלסטיק שחצץ בינינו.

ישבנו שנינו רכונים על פח. הוא מכאב, אני מבושה.

זו הפעם הראשונה שראיתי את אבי בוכה (הפעם השנייה והאחרונה הייתה בשבעה על סבתא שרה, חודש בלבד לפני לכתו). והפעם שבה הבנתי באמת שהוא לא חזק מספיק להחזיק אותי.

את השיר הראשון שלי שאהבתי כתבתי באותם ימים, את עצמי כתבתי דרך המילים, "בקצה הצפוני והקר" כך התחלתי, "יש לה הורים אך היא יתומה" המשכתי.
לקח לי שנים לעבור מגוף שלישי לגוף ראשון.

כ"ג בשבט התשע"ט

גם היום, בדיוק כמו לפני אחת-עשרה שנה היה יום חורפי במיוחד, הגשם הטיח בחלונות, ערפל כיסה שמיים.

אז זה היה היום החורפי ביותר בשנה, ולמרות חסימות הכבישים והשלג המתחיל להיערם כולם הגיעו, כל מי שרצה והשתדל, מקרוב ומרחוק, יחד ליוו את אבי לבית עולמו.

גם היום, בדיוק כמו לפני אחת-עשרה שנה, זה היה בלילה השני, אור ליום שלישי הפעמיים כי טוב, במועד שהוא לא יום ולא לילה, אבי הסתלק לו. רק לאחרונה אני חשה ומבינה זאת, וכמו מי שמשתלק אני לומדת לקרוא לו שישוב.

גם היום, בדיוק כמו לפני אחת-עשרה שנה, האוויר היה קפוא, אני אמנם לא זוכרת פרצופים אבל זוכרת פנים רבות מולי, נמתחות מקור. גם אני קפאתי, לא מקור, קפאתי בזמן, בחוש, בעכשוויות, קפאתי על מקומי. אבי איננו.

גם היום, בדיוק כמו לפני אחת-עשרה שנה, נאלמו מילותיי.

גם הן קפאו בקור ששרר בעולם בהיעדרו של אבי ואותיות נשמתו.

גם היום לא זכיתי לשורר שירתי לכבוד אבי יחד עם אוהביו ומוקירי זכרו, גם היום התנאים לא הוכשרו, גם היום הנסיבות הכריעו וגם היום התנחם ליבי למשמע אנשי סודו של אבי, הבטנו עין בעין, אהבנו יחד, התגעגענו, שתקנו את היעדרו של אבי אליהו. היעדר המילים הקופאות בזמן. התפללנו כל אחד כנדרבת ליבו ובשפתו לשמחות.

גם היום, בדיוק כמו לפני אחת-עשרה שנים, אני ילדה ללא נוכחות אב.

הימים אותם ימים, בדיוק כמו אז. לא אני, אני אחרת.

הימים יוצרים אותי ואני מתהווה, מתחדשת, מתגלה. העלילה אותה

עלילה, לעיתים גם הזמן יכול להיראות ולהישמע מוכר אבל הנשמה

שנתן בי מתרחבת ומצטמצמת ממש כמו תנועות האקורדיון הנמתחות

ככל פעימה, כמו הנשימה. שאיפה ונשיפה, מתמעטת ומתגדלת, מחסירה

ומשלימה, תמיד בתנועה, משתדלת ורוצה לתקן.
ההמתנה, האיפוק, שלב שרטוט המידות, כמו בעל תוקע שמכין את
השופר טרם תפילות הימים הנוראים, טרם עלייתו לתיבה.

*

גיהוץ

יום רביעי נשאר היום של הגיהוץ. זה לא הדבר היחיד שהנחלתי והתקבע. ראיתי בארון המטבח שכל הליפות הוחלפו בסקוצ'ים מחוספסים, היחידים שיכולים להתמודד עם סיר הצ'ולנט, סיר המרק ואינספור קופסאות הסלטים. גם בחדר שהיה שלי והפך לחדר אורחים נשארו הציורים שציירתי על הקירות, קרוב-קרוב למפגש עם התקרה: עקבות צעדי חתול, עלי כותרת עפים ברוח ואבנים קטנות. אולי אימא בכלל לא שמה לב אליהם, היא לא מרבה להרים את העיניים.

סגרתי את הדלת, הדלקתי את מגהץ הקיטור, פתחתי את הארון הגדול ושלפתי את כל הקולבים הריקים. גם זה דבר שחידשתי לפני שבע שנים. מגהצים-תולים. במקום לגהץ ולהניח בערימה על הכיסא, לתלות מייד על קולב, ואת הקולב לתלות על דלת הארון. וככה, כשהערימה מתחסלת והחולצות הלבנות תלויות כשהן מתוחות על הקולבים, מסודרות לפי מידות, מעבירים אותן ישר לארונות שבחדר בנים או בחדר הורים. עד שמסתיימת חלוקת החולצות לחדרים המגהץ מספיק להצטנן, ואפשר לקפל הכול, לפתוח את המיטה, להציע ולהשכיב את הקטנים. הייתי פרקטית מאוד בגיל שבע-עשרה.

היום כבר אין קטנים בבית. הם בשיבות. זאת בהחלט יכולה להיות אחת הסיבות לזה שאימא ביקשה שאחזור הביתה. אמרתי לה מראש שזה רק לכמה שבועות, רק עד שאמצא עבודה. היא אמרה שזה בסדר. כשבדקתי איתה אם זה בסדר מבחינת אבא, היא שאלה אם אני יכולה להביא איתי שמרים כשרים, כי כבר לא מוכרים אצל שמעון והיא רוצה להכין חלות לשבת.

הערימה הלבנה הייתה גבוהה משזכרתי. הבנים הקטנים גדלו וכך גם החולצות שלהם. מחר בערב הם יגיעו, יפרקו את תיקי הכביסה, יארוזו את החולצות המגוהצות, ובמוצאי שבת ייסעו בחזרה לישיבה. אחד מהם כבר במידה אקסטרה-אקסטרה-לארג'. לא פגשתי אותם מאז הברמצווה של חוני. כמה זה, כבר שש שנים. את הברמצווה של יונתן ושל אליעזר ספספתי, הייתי בחו"ל. בכל פעם שהרגשתי שהחיים לוחצים עליי

נסעתי. והם לחצו, אוהו, כמה שהם לחצו. הפרידה מזיו, הפריצה לדירה, הפיטורים, ההפלה, טומי הבנזונה, הנשירה מהלימודים, התאונה, המריבה עם דנה. כמה פעמים הלב שלי הספיק להתפורר בשבע השנים האחרונות. הלבדיות גבהה בכל פעם כזו וגבתה ממני עוד ועוד פיסות נשמה. מה יכולתי לעשות חוץ מלתפוס את עצמי, לזרוק כמה דברים לתיק, לעוף לאנשהו ולקוות להתחיל מחדש. אז לא הייתי בכרמצוות וגם לא בחתונות. היו חמש כאלה.

בפעם האחרונה עפתי לשנה. אולי דווקא המרחק הענק הזה גרם לאימא להתגעגע אליי, ואיכשהו למצוא אותי. בהחלט הופתעתי כשהיא התקשרה ושאלה בקול הכי מתעניין שלה, מה שלומך?

אני יודעת שיצאתי דבילית, אבל בכיתי. פרצתי בככי קולני, עם משיכות אף ויללות שגרמו לקבוצת היפנים שעמדו ליד הדוכן שלי – מכרתי הרבה חארטות מפלסטיק – להעיף מהפרצופים שלהם את חיוכי העליזות התיירותית. בואי הביתה, היא אמרה. שאלתי אם זה לא מאוחר מדי, והיא אמרה שכל עוד הנר דולק אפשר לתקן, ואני נשכתי את השפתיים. נזכרתי שכל דבר, כל שאלה, כל תמיהה, כל ניסיון שלי לסדוק ולערער נענו תמיד בציטוט שחכמים ממני אמרו לפני מאות שנים. באותו ערב אמרתי לעצמי שאני חייבת לנסות, שלכד לי מכדי לסרב להצעה הזאת, ובכלל, מה כבר יכול להיות. הרי כבר אין ילדים בבית, ואבא גם ככה עובד כל היום. התקשרתי אליה ואמרתי שאבוא לכמה שבועות, עד שאתארגן על עבודה. קניתי כרטיס טיסה, ארזתי ושחררתי את עצמי מהדירה ומהחיים בחוף המזרחי.

אני ממיינת את החולצות לפי גדלים, הן בוהקות בזפות לבנה, אצלי משתוללים הכאוס והעוונותיות. והנה, חולצונת זעירה, לבנה עם נקודות כחולות, נראית כמו חלק מחליפה חגיגית של האחיין שלי. בשבת אפגוש אותם, את האחיינים הקטנים שלי. יש כבר חמישה. בסלון תלויות תמונות מכל הבריות. האחים שלי גדלו, הזרים שהצטרפו למשפחה מחייכים, והילדים שלהם נראים כמו העתק של התינוקות שגידלתי, שניגבתי להם את הטוסיקים הקטנים, שסיפרתי להם סיפורים בהמשכים והכנתי להם ארוחות ערב משודרגות, סלט עם זעתר וצנוברים, הביתה עם זיתים, פרוסות לחם מרוחות בגבינה לבנה עם פלפלים שקליתי בעצמי. למדתי את זה בסמינר.

כשהועזבתי אבא לא הרשה לי לדבר איתם. זה צבט אותי מכפנים, אבל הצורך למצוא מקום לישון והזדקקות לכסף צבטו הרבה יותר. המים במגהץ רותחים. בסמינר למדתי שיטות לגיהוץ. אם-הבית, שלימדה אותי כל מה שאני יודעת על היגינה ועל סדר, הסבירה לי את הכלל: צווארון, שרוולים, קדימה, אחורה. היא גם הראתה לי איך מכינים ספריי שמשמר את קפלי הגיהוץ להרבה זמן. גם את הספריי הזה הכאתי הביתה בגיל שבע-עשרה.

מתחשק לי לשמוע מוזיקה. זה משהו שסיגלתי לי בחיי החדשים, אני לא עושה שומדבר בלי מוזיקה, אני לא באמת יכולה להרשות לעצמי לתת למחשבות לדהור ולהתגלגל.

יש בחדר טייפ וקלטות. כמה פעמים החזקתי קלטת, השחלתי עיפרון אל החור וגלגלתי בחזרה את הסרט הכהה שאחד האחים שלי נהנה כל כך למשוך, מה, לפני שאבא יחזור וישתולל על ה"בל-שחית". אני עוברת על הקלטות. חזנות, הרבה אמנון יצחק, סיפורי צדיקים. שום דבר מזה לא מפתה, אפילו לא מול המחשבות. אני מנסה להפעיל את הרדיו, ושמה לב שהכפתור נעקר ממקומו. אני לוקחת קולב ומנסה להזיז את החור הקטן שנפער בין האודיו לרדיו. קרקושים סמיכים. זה עובד. אני ממחרת להנמיך ומעבירה לגלגל"צ.

החולצות הלבנות מקומטות מאוד. אמרתי פעם לאימא שלא כדאי להעמיס חולצות במכונה, ושעדיף לעשות שתי נגלות לפחות, כדי שהחולצות לא יתקמטו כל כך. היא אמרה לי שאין לה זמן לזה. כנראה עדיין אין לה זמן. ברדיו התחילו חדשות. זה מוגזם. עדיף כבר את המחשבות. הנמכתי לשקט כמעט מוחלט. רק לא לחשוב על אבא, התחננתי בפני המוח שלי, אבל הרגשתי בפנים את התסיסה. אני לא יודעת אם אבא יודע שאני פה, אני לא יודעת איך הוא יגיב, אני לא רוצה להתחיל לשחזר – בפעם האלף, עם כל הניואנסים הקטנים שאני מבזבזת תאים כדי לזכור אותם, כמו הקפל בשרוול החולצה הלבנה והמגוהצת שלו, שבלט כל כך כשהוא קרע את הפוסטר שלי מהקיר, הצווארון הלבן שבזכות הספריי שלי לא זז גם כשהוא הוציא מהבוידעם את המזוודה הכחולה וזרק אותה עליי, ואני זזתי בשנייה האחרונה וניצלתי מצלקת נצח במצח. את הפעם האחרונה שראיתי אותה, שבה התרסק לי הלב בפעם הראשונה.

כאילו שמישהו שואל אותי. המוח טס, הצווארונים הלבנים גוהצו, והסצנה

שוחזרה לי מול העיניים שוב ושוב. מתחתי שרוולים לבנים ומקומטים, והנפש שלי, המקומטת כל כך, התקמטה עוד יותר. הערצתי את אבא שלי. הוא ידע מה הוא רוצה. תמיד. הידענות שלו היממה אותי כילדה. רצייתי גם אני לצטט תשובות קולעות, להגיד מילים נוקבות, להקסים את כולם. בעיקר אותו. בשנה האחרונה שלי בסמינר אמרתי לו שאני רוצה ללמוד באוניברסיטה. הוא אמר שכל החוכמות בעולם נמצאות בתורה, ושחבל לי על הזמן. אמרתי לו שאני מתעקשת, שזה חשוב לי, ובכלל, אני לא חושבת שמתחשק לי להתחתן בשנים הקרובות. משם זה הירדרד. שוב הסצנה הזאת מוקרנת אצלי במוח בלופים. צלילים מהוסים בישרו לי שמהדורת החדשות הסתיימה. תודה לאל. אני מגבירה את הווליום.

הערימה הלבנה הצטמצמה, גם האפשרויות שעמדו בפניי. כשעזבתי את הבית חשבתי שאטרופ את העולם. אלמד בשקידה, אעבוד כמה שיש, אצטיין במבחנים כמו תמיד, אשלים תואר ראשון ואז שני, ואז אהיה דוקטור לפילוסופיה או להיסטוריה. אהיה מה שאני רוצה להיות, לא מורה ולא עקרת בית, זה בשום אופן לא.

מהלימודים נשרתי אחרי שנה וחצי. לא הצלחתי להשתלב, לא הצלחתי לשקוד וגם לעבוד. על מלגות לא היה מה לדבר. מדינת ישראל, מוסדותיה ועמותותיה אינם מסבירי פנים לסטודנטית שלא עשתה צבא, ושהרקע הסוציאקונומי שלה עלום. אי אפשר לבקש מהורים תדפיס חשבון בנק, שלושה תלושי משכורת וצילום תעודות זהות כשפעורה ביניכם תהום של אכזבה, תסכול וצער. הציונים שלי היו גרועים ממש. בסמינר הצטיינת, ובאוניברסיטה נכשלתי בשני קורסים. אני מרססת ספריי על חולצה גדולה במיוחד. חמוץ לי בלב.

ומה עכשיו? חזרתי לנקודת ההתחלה, פחות או יותר. שוב אני צריכה לתכנן עתיד – מינוס התשוקה, ההתלהבות, והרצון להיות ובגדול. חברה שהתחנתה לפני הרבה זמן אמרה לי שמי שלא חולם לא מתאכזב, ושאפסיק עם השטויות שלי. אז חלמתי והתאכזבתי, לא הפסקתי עם השטויות שלי, ואני שוב בבית שלהם, מגהצת חולצות, מפחדת מהמפגש עם אבא, בלי עבודה ובלי קצה של תוכנית לעתיד. אולי אני צריכה למצוא לי איזו חווה ולתפלל בבעלי חיים וזהו. בלי בני אדם חכמים כל כך, שידעו טוב ממני מה טוב לי.

דפיקות בדלת. אני מנמיכה את המוזיקה. אימא עומדת בפתח עם כוס פטל. לא נעים לי להגיד לה שאני כבר לא שותה דברים כאלה. אני אומרת תודה, מראה לה את החולצה הקטנטנה והיא אומרת שהיא של דודי, הבכור של חוני ורות, שאשים אותה בצד והיא תחזיר להם ביום שישי.

אני נושמת עמוק ומנסה לשוות לעצמי טון אגבי, מתי אבא חוזר?

כשש, אימא אומרת, ואז בשבע הוא יוצא לשיעור.

אני מקווה לסיים עד אז, אני אומרת, ואימא לא אומרת כלום, גם לא על המוזיקה.

בסוף הערימה הלבנה אני מוצאת את הקיטל שלו. רק אז מחלחלת אצלי הידיעה – תקופת תשרי. כנראה שלהי, כי לא הייתה בחצר סוכה.

בחז"ל לא הרגשתי שום חג. האם התפילות של יום כיפור גרמו לאימא שלי לחפש אותי? אני מתה לדעת אם אותה שיחת טלפון הייתה תוצאה של החלטה משותפת של שניהם, או שהיא החליטה, בפעם הראשונה בחיים שלה, לעשות משהו בלי לשאול אותי.

הריח שעולה מהקיטל מכדרר אצלי גוש בגרון. ריח ששום מרכז כביסה בעולם לא יצליח למחות. בערב יום כיפור הוא היה לובש אותי, ומסיר רק אחרי ההבדלה. כמו מלאך הוא היה. כשהיה פושט אותי הייתי רואה עליו אינספור סימני דמעות וכתמי ענק של זיעה. אחרי הדלקת נרות הוא היה מתעטף בטלית וכולנו היינו נעמדים בשורה וניגשים אליו אחד-אחד, לפי הסדר, לברכה של פעם בשנה. אני הראשונה. הוא היה פורש את כנפות הטלית כך שיכסו אותי ואותו, מצמיד אותי אליו, מניח את כפות ידיו הגדולות על ראשי, מברך בשקט ומאחל, כתיבה וחתימה טובה. ואז הילד הבא.

אני מחבקת את הקיטל. הוא עשוי מבד חזק מאוד, נוקשה ומחוספס. ייקח לי הרבה זמן לגחץ אותו ולהחליק את הגוש אצלי. ברדיו גלי עטרי מזמרת "קחי מה שתרצי, מי יסרב לך?"

אני מעבירה תחנה ומדמיינת את שורת האחים והאחיינים עומדים בתור בערב יום כיפור, ממתנים לברכה. ואני, הבכורה, נעדרת. בטח בשנים הראשונות אימא בכתה, ואחר כך הפסיקה לכתוב. היא אדם יעיל. ואבא בטוח בכה. ביום כיפור היו מתקלפות ממנו כל המסכות. הוא היה חזן בבית הכנסת והקול שלו היה נשבר ב'כל נדרי', ב'מי יחיה ומי ימות, מי במים ומי באש' וגם ב'לשנה הבאה בירושלים'. האם קיווה לראות גם

אותי בשנה הבאה עומדת ראשונה בתור, מחכה לברכה?
אני מתירה את הקשר בחגורה הלבנה של הקיטל ומשחילה את הידיים שלי לשרוולים הרחבים. הוא מגיע לי כמעט עד כפות הרגליים. לאבא הוא מגיע עד הברכיים. אני מהדקת אותו לגוף שלי, קושרת ונעמדת מול המראה. הפנים שלי חיוורות, אולי שאריות מהטיסה, השיער הוורוד והקוצני שלי זקור, והחלוק הלבן של יום כיפור צמוד אליי כמו אלפי תחושות האשם שנדבקו לי לנשמה מאז עזבתי מקור מים חיים אל מדבר וציה.

הדלת נפתחת. אני מסתובבת. אבא בפתח.
הוא מניח את ידו על המזוזה, נכנס לחדר, מנשק את קצות אצבעותיו ועוצר. הוא שותק אני שותקת. הוא מעביר את המבט שלו על פני החדר, על הקולבים העמוסים בחולצות לבנות ומגוהצות מדי, על החולצה הקטנטנה ששמתו בצד, על הטייפ שמשמיע רדיו, ועללי עטופה בקיטל שלו, בשיער קצר וצבוע, בעיניים מפוצצות מאי־דמעות, ושותק.
ואז הוא מסתובב, מניח שוב את היד על המזוזה, וסוגר אחריו את הדלת.

אהרון פז, בתי אונגרין, צילום דיגיטלי

אימהות בשלוש מערכות

מערכה ראשונה

פעוט כבן שנה וחצי יושב על ברכי אמו בארוחת ראש השנה אצל סבא וסבתא בשיכון בנייני הרכבת ביהוד. איני יודע אם אמי הייתה אז בדיכאון, אולי הייתה אחרי ששירה נולדה שבע שנים לפני כן. היו שמועות שהייתה זורקת אותה על ההורים שלה או על האחיות שלה ונעלמת קצת, או סתם בוכה רבות, או משאירה את שירה לבד בבית ויוצאת לטיולים ארוכים. ככה לפחות אחותי מספרת, אחרי שמרפא עם אנרגיות העלה באוב זיכרון מודחק שלה שבו היא בת ארבע ויושבת בוכייה על הרצפה ליד דלת הכניסה לאחר שאמנו הלכה לקנות כמה דברים במכולת. בת דודה שלי שלחה אותה אליו, את עצמי שלחתי לפסיכולוגית, ופסיכיאטרית, וכדורים, ועוד ניסויים כאלה ואחרים שמבטיחים רבות לרוממות הנפש ומשליכים אותך לאשפתות בסוף תחלופת המזומנים. כל אחד ומה שעושה לו טוב. בכל מקרה, כשנולדתי אמי כבר הייתה בקו הבסדר. בלי טיפולים או כדורים, לא עשו דברים כאלה בשנות השמונים. במקום זה הם עברו לבית ליד הים באשקלון, שהיו בו שלוש מדרגות. הם כינו אותו דופלקס והרגישו משב קל של הצלחה. זאת הייתה הפעם הראשונה שהיא גרה ליד הים. למרות שפחדה ממנו אהבה לגור ליד הים, אבל לעולם לא להיכנס אליו. היא פחדה לטבוע.

אחר כך הם עברו לראשון לציון לדירה קטנה יותר בלי מדרגות, ולמרות שהיא רצתה רק ילדה אחת גם זה לא היה מקובל אז. חברים, למרות שמעולם לא היו לה חברים, אמרו להם לעשות עוד ילד אחד ודי, בשביל שירה. אז היא עשתה אותי, ודווקא לא היו דרמות אחרי שהגעתי. חוץ מאותו ראש השנה שבו ישבתי על ברכיה ואכלתי נגיסים קטנים של קרפיון ועצם קטנה נתקעה בגרוני וסתמה את קנה הנשימה. כולם זוכרים את המולת הענק שהתפתחה מרגע שהתחלתי להכחיל. אני יכול לדמיין את זה, למרות שאיני זוכר זאת, אבל למשפחתי יש נטייה לצווחנות יתר ולאלימות. אמנם בדיבורנו היומימי ניחנו בטון בס עמוק, אך ברגעי לחץ ובעתה הוא נשבר לפתע לקול צפצפני, בכייני, מפלצתי, כזעקות נשרים

טורפים החגים מעל אדם אוכד ורדוף במדבר. אנחנו העורכים המקרקרים סביב הגוזל שנפל מהעץ, שנפל והתפחלץ. וכך התחלתי להכחיל ולהקיא עיסה אדומה על בגדי החג הלבנים. תינוק שהוא דגל צרפת, ויו לה פראנס. האדום, חשבו המצווחים, היה דם. האדרה בוודאי ניקבה את הוושט. וכשאמי החלה לבכות, אביה צורח עליה ואבי צורח על כולם בעודו אוחז אותי הפוך מרגליי ומטלטל אותי באבחה גסה, פלטתי את עצם הדג חזרה לאוויר העולם. הקיא האדום לא היה אלא סלק שנלעס זמן מה לפני. לא אוכל יותר דגים.

המאורע הפך לאחד מאותם סיפורים שאנחנו מספרים מדי חג, סיפורים מעטים מאוד, אין דבר להתגאות בו. כמו הפעם ההיא כשהייתי בן שש ואיש לא השגיח בי כששתיתי כמעט בקבוק שלם של יין פטישים "סוסיא", ולמחרת הקאתי כל היום. במוקד הרפואי שאליו נלקחתי לא הודה אבי שמדובר בחמרמורת, והוריי המשיכו לא להודות בכך עד שגיליתי את עונג השתייה שנים מאוחר יותר.

מערכה שנייה

יש דברים רבים שאתה מבין מאוחר יותר. אשמה, בושה, פחד איום ונורא שלעולם לא תוכל לנצח. בגיל שנתיים אימא הכניסה אותי לגן חווה. הגננת חווה הייתה אישה בעלת תספורת מולט בשלל גווני החרדל, אף מוארך ונשמה אפלה. היא הייתה לובשת מכנסי שבע-שמיניות וחולצות מכופתרות בעלות שרוולים קצרים, כך שגם שומניה היו מבצבצים מדי פעם מבעד לחרירי הכפתורים, וגם ריח בתי שחייה היה נותן את אותותיו הבצלצליים כשהייתה גוררת אותי אל החצר הריקה בזמן שעת ריכוז או שיעור ריתמיקה, ומשאירה אותי לבכות לבדי על גבי שולחן בצורת פטרייה אדומה ומנוקדת בחול שהיה מלא אבנים, עלי מחטים ואצטרובלים.

הייתי ילד רגיש, אולי רגיש מדי. את תלונותי ותחנוניי הרבים חווה לא יכלה לשאת ופעם אף אספה את כל ילדי הגן כדי שישירו לי את "פרח נתתי לנורית" בזמן שבכיתי כי נוימן הנשכן נעץ את שיניו בזרועי. "אינני בוכה אף פעם, אינני תינוק בכיין... אך למה זה אימא, למה בוכות הדמעות בעצמן". בגן חווה למדתי לא לבכות. חווה, יחד עם אמי העצובה, חישלו אותי ועשוני חייל ספרטני.

הוריי הרבו לאחר לקחת אותי מאותה ספרטה, וכך נשארתי הפעוט האחרון בגן רוב הימים, מחכה לאותם אם או אב (או מזכירה חדשה) שייקחו אותי לאכול נקניקיה בבורגר ראניץ'. באחד הימים נשארנו רק אני וארז, ילד עם תספורת פטרייה, אותה תספורת פטרייה חומה שהייתה גם לי, שונה רק מעצם היות שעררו של ארז חלק ומסותת ואילו שלי צמר פלדה. קינאתי בו, עכשיו אני יודע. גדר עץ ירוקה נמוכה ומשוננת הפרידה בין גן חווה לבית הקרקע של זקנה שתמיד הייתה מנופפת לנו לשלום מחצרה ואף הייתה מארחת אותנו בביתה בזמן אזעקות מלחמת המפרץ. בחצר היה עץ שסק נמוך ועסיסי שנתן את פירותיו בתחילת הקיץ. אחרי כמעט שנה בגן, כשאני כבר בן שלוש ועשוי ללא חת, לקחתי את ארז ביד, ושכנעתי אותו לטפס איתי על הגדר ולקטוף שסק.

צלחנו. מלאים בעיס, הזקנה יצאה בזעקות שבר כשטטטאטא בדיה וכתונת פרחונית לגופה, מנופפת בו לעברנו – זוג ילדים בני שלוש היושבים על הענפים הנמוכים של עץ שסק ומוצצים את פירותיו המתוקים ומיץ דביק מרוח על פרצופיהם ומכסה את ידיהם. חווה הגיחה ממבנה הגן ואף היא צרחה ונופה, לא מפספסת אף הזדמנות. ארז התחיל לבכות ואני המשכתי למצוץ את הפרי שהרטיב והדביק את כל בגדיי. זיק ירקרק של שמחה, תמיד אשמח לעורר מהומות.

הורדנו מהעץ. רוזה הסייעת, האדם היחיד שהיה אדיב אליי, ואולי שם נדבקתי בתשוקה אל הרוסיות הרבות שימלאו את חיי, גילתה קרע ענק שפיאר את מכנסיי ופצע מדמם ליד מפשעתי שכלל לא חשתי בקיומו. למראה הדם הרגשתי פחד ראשוני עצום, פחד שיש בי משהו פגום שלעולם לא ייעלם. הפכתי ליצור מאוס, מעוות, נוזף. אמי הגיעה לבסוף וננזפה אף היא כהוגן, היא שתקה. נותרתי לבדי, עם פצע פועם מצריבת היוד שרוזה מרחה עליי רגע לפני שנעלמה בשער.

מערכה שלישית

את גן עופרה סיימתי. באותו חופש גדול ביליתי בבית עם אמי ועם שירה. החופשים הגדולים היו ארוכים, איטיים, נמתחים עד אין קץ. הייתי ילד משועמם. אמי הייתה מורה, כך שלא שמו אותנו בשום מסגרת אחרת. היא הייתה בחופש איתנו. משועממת איתנו. כלואה איתנו. מדי שלישי סחבה אותי אל בית הוריה באותו שיכון מלוכלך ביהוד.

מספר שנים לפני כן הוריה מכרו את המשק החקלאי שלהם בכפר טרומן ועברו לדירה המעופשת. זאת הייתה תחילת הסוף של שושלת עגומה. אמה של אמי, סבתא צביה, בריה עבת בשר שידעה קרוא וכתוב בניגוד לסבא אברם, אחראית על חשבונות המשק, מולקת ראשי ברבורים ועוקרת שורשים. פעם אף הפילה עובר בזמן שתלשה סלק סוכה. אולי היה מי שימשיך את השושלת אלמלא אותה הפלה של בן זכר. נוסף על אמי ילדה סבתא צביה עוד ארבע בנות וכן ששנים אחר כך אמי תמצא אותו בר מינן באותה דירה. אולי מנת יתר, אולי ליבו כשל לאחר אינספור ניסיונות גמילה. לא ערכנו נתיחת גופה, דודה שחזרה בתשובה אסרה זאת. נשאיר הכול לדמיון ונאמין בטוב ליבם של אנשים.

זה היה סופה של הדירה המקוללת ושל שושלת זיכרונות קצרת הימים. אבל תחילתה של הדירה היה עלוב לא פחות. זמן מה לאחר שמכרו את המשק בסכום זעום ועברו ליהוד הלכה סבתא צביה אל הסופרמרקט השכונתי ונפלה בין מקרר החלב לביצים. השבץ המוחי הפך אותה למשותקת מכף רגל ועד ראש, צידה השמאלי נוזל ורק נהמות גרוניות בוקעות מפיה הרפוי. מעולם לא הכרתי סבתא אחרת, זה היה לפני שנולדתי. מספר שנים לאחר מכן הפך כפר טרומן לגן עדן גדל"ני, וכל מי שנשאר שם הפך לבעל אדמות עשיר. ה'ס' בהארי ס. טרומן חסרת משמעות.

מדי יום שלישי הייתה אמי גוררת אותי למשמרת הטיפול הקבועה שלה. שלוש אחיות נותרו בארץ, אחת ברחה לאוסטרליה, אח אחד נרקומן. הן חילקו ביניהן את השבוע, כל יום מישהי אחרת מגיעה לטפל בסבתא, בחמישי הן מותירות את הפיליפינית אליזבת לבדה. סבא אברם היה מחליף בין עבודות מזדמנות, לרוב היה מאבטח בסופרמרקט, ממלא את המקרר בסופר דרינק. הוא היה חוזר הביתה, נוזף בכנותו, נוזף בפיליפינית, נוזף בסבתא שלא הצליחה לדבר, ומעשן את סיגריות הנובלס שלו שריח העשן שלהן דבק בכל דבר. אני הייתי צופה בטלוויזיה בכבלים ומשחק איתו דמקה. אף פעם לא נתן לי לנצח.

אמי ואבי רבו אז הרבה. אני חושב שעל כסף, או על היעדרו. לא היינו בעלי אמצעים. נותרתי לצידה של אמי באותם ריבים, היא הייתה נחמדה אליי אז. היא הייתה רוחצת אותי, מסרקת את שערי על הצד, מנקה את אוזניי בקרם ורוד של ג'ונסון אנד ג'ונסון, ולאחר מכן מושיבה אותי על

שירת ההחתלה, מנפחת את לחייה ונותנת לי להוציא מהן את האוויר בשתי כפות ידיי תוך שהיא משמיעה קולות נפיעה. פעם אף הוציאה את המצלמה היקרה שמאחורי צעיפיה בארון הבגדים וביקשה לצלם אותי. לאחר מכן הלבישה והושיבה אותי על השיש במטבח, ליד החלון הצופה אל כל גוש דן. היינו בניין רב הקומות האחרון בשכונה לפני אסופה של בתי רעפים נמוכים והיה אפשר לראות מהבניין גם את כלבו שלום וגם את חירייה וגם את האינסוף. היא החלה לשטוף ולחתוך ירקות למרק בזמן שהמשכתי לצפות אל גגות הבתים האדומים. לא זוכר על מה דיברנו, או אם רבה עם אבי לפני כן, לפני שפצתה את פיה ואמרה: "אני אעזוב פה. יום אחד אני פשוט אעלם. לא רוצה להיות פה יותר, אלך לגור אצל סבא וסבתא, אטפל בה. לא אהיה פה יותר, לא רוצה להיות איתו." "אל תלכי" התחננתי.

היא לא הלכה. ואולי הייתה צריכה. אולי לא הייתה צריכה להכניס את עצמה לכלל זה מלכתחילה. אני זה שעזב. בתחילה ברגש, אחר בשכל ולבסוף בגופי. עזבתי לפני שתספיק לעזוב אותי.

אנדריי טרטייקוב, עץ, רישום בגרפיט, 100/70 ס"מ

טילי עֵנן

"ספרי לי מה את רוצה לעשות," מהדהד קולה של אלכסה. האישה הרוכנת על משטח האי הרחב שבמטבח עסוקה מכדי לענות: היא עובדת במחשב נייד, עונה על מיילים, מקלידה בזריזות בשתי ידיים מיומנות ובמבט מרוכז. לפתע היא עוצרת את כתיבתה המהירה ומחליקה קלות באצבעה על קצה האף. היא מיישרת קפלי חצאית פליסה מגוהצת למשעי ומפנה את ראשה בהחלטיות אל המכשיר המתכתי המעוגל. "אלכסה," היא אומרת. "תתקשרי לדניאל."

"איזה דניאל?" שואלת אלכסה. "דניאל-אבא-של-עידר-מהכיתה או דניאל-דניאל-המלצה-של-נועה?" הקול המתכתי מעוות את השמות.

"דניאל דניאל," מבטאת האישה את שם המשפחה לאט וברור. היא מורגלת לדבר לאט ובסבלנות, וכעת היא גם מיישירה מבט אל העוזרת הדיגיטלית שבמטבח, כמו לתפוס את מבטה ולוודא שאכן הבינה. בבית אין איש מלבדה. היא יושבת נוקשה על כיסא הבר ומאזינה לצליל הטלפון: ארבעה צלצולים, חמישה. קול גבר מנומנם ממלא את חלל המטבח.

"שרוני? מה קורה, איפה את? קבענו להיפגש לפני יומיים ופשוט נעלמת." היא קמה מהכיסא ונעמדת מול החלון. העץ בגינה איבד כמעט את כל עליו בחורף הקר השנה.

"אני יודעת. ראיתי. מצטערת. היה לנו בלגן לא נורמלי עם רועיקי," קולה מהוסס. "שלשום היינו במיון כל הלילה. רק היום חזרתי לעבוד."

"מה קרה?" דניאל מתרכך, מתאים את עצמו אליה. קולו מאופק כשל מטפל או של מורה, אף שהוא לא זה או זה.

"הוא שבר לי את האף," היא לוחשת למכשיר הטלפון. באצבעות רועדות היא מגרדת בעדינות מתחת לתחבושת. "אני עדיין לא יכולה לצאת החוצה, לא ככה." היא מנקה מהחצאית פירור אבק בלתי נראה. "ואני חייבת. יש לי פגישה יותר מדי חשובה בשביל לבטל." פניה הפצועות נשקפות אליה בעיוות קל מגוף המתכת הממורק של המנורה התלויה ממול. התחבושת בולטת, אין ספק. בקצה התמונה המעוותת משתקף גם ביגל קטן, ישן בפינת המטבח. הוא נוחר קלות. ממש גור. אולי בן שלושה

חודשים.

"סיפרתי לך שהבאנו לו כלב?" היא מחייכת לאלכסה. "ממש חמוה. האמת שזאת הייתה דווקא יוזמה שלי. כבר שנים אני אומרת לאורן שאני רוצה כלב, אבל אין לו כוח לטפל. ויש כל כך הרבה ימי אימוץ פה בפארקים, או אפילו תנו לחיות לחיות – אתה יודע שהורגים אותם אם אף אחד לא מאמץ? אבל אורן היה ממש נגה. והאמת שהבנתי אותו. גם ככה יש מספיק עבודה עם רועיקי. ובקושי יש לנו זמן לעצמנו, אז בטח לא לכלב. אבל לא מזמן קראתי כתבה שאומרת כמה זה חשוב לילדים, ובמיוחד לילדים כמו רועיקי, לגדול עם חיית מחמד. והכי טוב כלב. כמה זה יכול לתרום להם לתקשר עם מישהו בלי מילים. פתאום שנינו הרגשנו שזה מתאים. ואורן אמר שאם כלב, אז הכי כדאי לקנות ביגל. עם תעודת יוחסין, שנדע מי ההורים שלו. יש אחד כזה בדיוק לשכנים שלנו. ביגל מקסים. בעצם אתה מכיר אותם. רותי וארנון? אלה שנתקלנו בהם כשחזרנו מספוטיניק, זוכר? הגיעו עם ג'ולייטה חדשה."

נשימותיו של דניאל כבדות, נשימותיו של אדם מעשן שהטלפון העיר. "איך הוא שבר לך את האף?" הוא שואל. "אמרת שתצליחי לקפוץ בסביבות שש, ואז פתאום נעלמת. לא תפסתי אותך ובסוף הייתי חייב כבר לצאת. חשבתי ששכחת."

שרון מהוססת. היא שוב נוגעת קלות, שוב טופחת רכות על אפה. "תכננו לצאת בבוקר לטיול", ניכר שקשה לה לדבר. "כרגיל, הוא לא הסכים להתלבש. זה קורה הרבה בזמן האחרון. יש לו תקופות לרועי שהוא פשוט אנטי. לא משתף פעולה. אולי בגלל שקר מדי, אולי בגלל הסייעת החדשה בבית הספר. אני לא יודעת, היא לא מבינה אותו. אורן אומר שהוא ידאג שיפטרו אותה. פשוט לוקחים מישהי כמעט בלי הכשרה, ועוד כזאת חסרת רגישות. אורן משתגע מזה. גם אני כבר הערתי לה בפעם האחרונה. היא עשתה משהו, אני אספר לך בהזדמנות, אבל פשוט לא יכולנו להאמין שלוקחים כזה בן אדם ללמד בכיתה כמו שלנו." עיניה מתלקחות בכעס, והכלבלב הקטן קם ממקומו ורץ אליה. הוא מכשכש בזנב, והיא מתכופפת ללטף אותו וחוזרת אל המכשיר. "אני חייבת כבר לצאת", היא אומרת. "צריכה להיות בעוד חצי שעה בקרני תכלת, ובזמן האחרון יש פקקים איומים בשעה הזאת, אורן באמת צדק. כל הבנייה המטורפת הזאת בשנים האחרונות, בלי תשתיות נורמליות, בלי כבישים. ראש העיר הזה דואג רק

לעצמו, ולא משנה כמה עזרנו לו בבחירות.”

מהעבר השני נשמעים כחכוחים ואחר כך צליל של מים נמזגים אל ספל. “מצטער”, קולו של דניאל נשמע חד יותר. “את יודעת איך אני בלי הקפה של הבוקר. עבדתי עד מאוחר אתמול בהפקה. היה מין לילה ארוך של פיתוח משחקים. היה מעולה! תזכירי לי לספר לך. גם דריה אלישע הייתה שם. אני חייב להכיר ביניכן. סיפרתי לך עליה כבר, לא? היא עושה דברים מאוד מעניינים בכל מה שקשור למציאות מדומה ופרפורמנס של הגוף. סיפרתי גם לה עלייך, אבל מתברר שהיא כבר מכירה אותך. שמעה עלייך אז בפרויקט ההוא שעשית לחברה ההיא שמפתחת משחקי העצמה לילדות. בית ענן, לא? ככה זה נקרא?” שרון הנהנה למכשיר המתכת.

“אחוות ענן”, היא מתקנת. “באנגלית זה נשמע יותר טוב.”

קול לגימה ארוכה נשמע מהעבר השני. “בכל מקרה, היא רוצה להיפגש איתך”, המשיך דניאל. “אנחנו נדבר על זה. יש לה רעיון לקחת את זה לחזית אחרת, מפרספקטיבה יותר ביקורתית. היה לה רעיון מדליק, ליצור הדמיה של הבית ב-VR ולתת לשחקנים לתקוף אותו בטילים עשויים מענני צמר לבנבנים ורכים, כמו שעיצבת להם אז, רק שהפעם אלו יהיו ענני נפץ מטורפים! לא ענני המרשמלו המטופשים שביקשו ממך אז לעצב. השטות הזאת שלהם שילדות לא יכולות להתמודד עם אלימות במשחקים. רעיון יפה, לא? בכל מקרה, היא צריכה שתקשרי אותה למנכ”לית של החברה. אבל אנחנו נדבר כשניפגש. קודם כול תסבירי לי על רועי. עדיין לא הבנתי איך הוא שבר לך את האף.”

גופה השפוף של שרון חוסם את האור החמים המגיע מהחלון. היא כבר לא נראית כועסת. רק קצת פגועה. “אה, הוא פשוט נתן לי אגרוף”, היא אומרת. “לא בכוונה. סתם תנועה חזקה לכיוון הפנים. יכול לקרות לכל אימא. אנחנו תמיד אובר-רגישים כשזה מגיע לרועי. ואורן בכלל מגזים. אתה יודע, זה קרה פעם גם לחברה שלי באמריקה. הבן שלה שבר לה את האף בדיוק באותה צורה. והילד שלה רחוק מלהיות על הספקטרום. האמת שהוא ילד מדהים! באמת, ומצחיק שהיינו ביחד בהיריון. לא מזמן נתקלתי במחשב בתמונה שלהם, כשהם באו לבקר אותנו כשעוד גרנו בגרמניה. רועי שלי ויהלי – הבן שלה. הם היו אז ממש קטנים, תינוקות. חמודים כאלו. שוכבים על הבטן ומרימים את הראש למצלמה. אז עוד לא ראו שום הבדל. אבל זה היה לפני הנפילה, אז מי יודע. Anyway,

מאמי, אני כבר ממש חייבת לרוץ. בוא נדבר אחר כך. תספר לי גם על הערב הזה שהיית בו. דווקא מעניין אותי. לא סיפרתי לך שקיבלתי עוד הצעה מדרור, ההוא שעבדנו איתו על הפרויקט למציאות מדומה, זוכר? אני חייבת להתייעץ איתך. ממש ממש מצטערת שנעלמתי. אבל אתה מבין. לא?"

"בטח." דניאל ממהר לענות. "את יכולה לבוא מתי שנוח לך. אבל נראה לך אולי שתצליחי בכל זאת לקפוץ היום? לא יצא לנו להתראות כבר הרבה זמן. ואת עוד מעט נוסעת לצרפת, לא? אתם נוסעים בסוף לסקי?" שרון מחייכת לראשונה מתחילת השיחה. "התגעגעת אליי?" קולה מתפנק.

"תמיד!" תשובתו של דניאל לא מאחרת לבוא.
"ומה עם דריה?" היא מתגרה.

"דריה who?" דניאל משתף פעולה.

בשקט שמשתלט על המטבח נשמעות בבירור נשימותיו של הביגל הקטן. נשימות רכות, עולות ויורדות בקצב אחיד. אבל שרון נועצת את מבטה הרחק מעבר לחלון, מעבר לעץ העירום, אל נקודה לא ברורה. היא לא רואה את הכלב. "אני לא יודעת אם אני רוצה לנסוע לסקי השנה." היא עונה. "אין לך מושג כמה נמאס לי מהחופשות האלו. אירופה משעממת אותי. הכול אותו הדבר. כנסיות. מדרחוב, בתי קפה, מסעדות, אותם החנויות. הכול רשתות. פעם זה חופים, פעם זה שלג." לרגע נדמה לה שהיא רואה את הבת של השכנה מעבר לחלון, קשה לה לזהות, אבל היא מנפנת בכל זאת ושמחה לראות אותה מחזירה נפנוף. ראשה נצמד אל השמשה החמימה. השמש החזקה מבעד לחלון מאלצת אותה לעצום את עיניה. "חוץ מזה, כבר נהיה ממש קשה עם אורן." היא חוזרת ללחוש. "כל התפרצויות הזעם האלו. לפעמים, כשהוא מתחיל עם זה, עם ההתקפים האלו, בא לי פשוט לקום וללכת. או סתם לצרוח. שיסתום את הפה כבר ויפסיק להתלונן. כל הזמן מתלונן. שום דבר לא טוב. כולם אשמים. מה שבטוח תמיד אני." עיניה מאדימות והיא חוזרת ללטף את אפה. "אני בטוחה," היא אומרת לדניאל, "שאפילו עכשיו הוא מאשים אותי. שבגללי הוא שבר לי את האף. שלא הייתי צריכה לעמוד שם, או שהייתי צריכה לצפות שרועיקי יניף את היד, או שהייתי צריכה להיזהר כשאני מלבישה אותו. או שאלוהים יודע מה. כי אצלו זה לא היה קורה. כי הוא האבא

המושלם שנשוי לאישה הכי מטומטמת בעולם. עיניה הצרות נעצמות אל האור. "לא משנה כמה שנים יעברו וכמה רופאים שיגידו לו שמהנפילה ההיא של רועי לא נהיים אוטיסטים, הוא תמיד יאשים אותי על זה. כל פעם מחדש. כל מקרה קטן מחזיר אותנו לשם, לא משנה מה שאני עושה. כאילו שאנחנו מסתובבים במעגלים."

היא פוקחת את העיניים. כבר לא בוכה. אפילו שוב קצת כועסת, או לפחות נחושה יותר. "טוב, אני באמת כבר חייבת לרוץ. אחרת אני אאחר. דווקא קיבלתי פרויקט ממש מעניין, בית ענק בארסוף. בהתחלה הזמינו אותי לעשות רק את הבריכה, אבל אחרי הפגישה הראשונה הלקוחה פשוט התאהבה בי והתקשרה להודיע שהיא רוצה שאני אעשה הכול." מעברו השני של הטלפון נשמעת אנחה כבדה. "שרון. יפה שלי. אולי בכל זאת תבואי היום?"

"אני אבוא," שרון אומרת.

"מבטיחה?"

"כן." היא עונה. "מבטיחה! סורי על שלשום. טעיתי שלא באתי. היה לי אחר כך ערב איום עם אורן. כל הזמן מריבות. אני ארים אליך טלפון ישר אחרי שאסיים את הפגישה." "מצויין!" היא עונה.

"אבל אני מזהירה אותך," היא אומרת. "אני נראית זוועה. והתחבושת הזאת על האף בכלל."

צחוקו הרם של דניאל צורם במכשיר הטלפון. "אז אני לא אסתכל לך על האף," הוא אומר.

השקט שמתרר בבית לאחר השיחה אינו באמת שקט, גם אם אין איש בבית חוץ ממנה והכלבלב הקטן שלא מפסיק לישון. אף פעם אין שקט אמיתי בארץ, היא חושבת. תמיד יש רעש מבחוץ. אנשים עוברים, קרקוש מזלגות אצל השכנים, משאית – אפילו ברחוב הצר הזה. היא זוכרת שגרו בגרמניה, בכפר הקטן ההוא, איזה שקט היה בבוקר. לפני שרועיקי נולד. אורן היה עוזב מוקדם לעבודה, לא לפני שהגיש לה קפה למיטה, והיא הייתה נשארת לבד בבית הגדול והשקט ועובדת על פרויקט הגמר שלה לאוניברסיטה. שם הבינה לראשונה את משמעות המושג 'שקט כבוד'. אולי זה בגלל החלונות הכבדים שהיו להם. תמיד היו סגורים בגלל הקור. פה הכול פתוח. כל החלונות. והגינות כל כך צמודות. כולם שומעים

הכול. כל מריבה, כל שיחת טלפון. אבל מה זה משנה. הם החליטו לחזור, וזהו. בכל מקרה, את רוב היום העבירה שם בבדידות ועכשיו יש לה כל כך הרבה דברים לעשות. "אלכסה", היא אומרת.

"איך אפשר לעזור לך?" תשובתה של אלכסה ממלאת את החלל. "תרשמי הודעה", אומרת שרון. "תזכורת. להזמין מנקה חלונות. לבדוק אם אפשר ביום שלישי בבוקר."

"ההודעה נרשמה", עונה אלכסה. "תרצי משהו נוסף?" היא שואלת. "תרשמי תזכורת נוספת. לענות לגלי על הטיוול השנתי בשלישי לחודש שאשמח להיות אימא מלווה."

היא מכניסה את הטלפון לתיק ונוטלת תפוח מקערת הפירות. הביגל הקטן רץ אליה פתאום. "אתה מקסים!" היא אומרת לכלבלב ומלטפת את פרוותו הקצוצה. "חתיך אמיתי. כשאחזור, נלך ביחד עם רועיקי לגינה." היא מסתכלת במראה ומוציאה משקפי שמש. מילא התחבשות, אבל את העיניים הנפוחות האלו יהיה קשה להסתיר, והלקוחה של היום חטטנית. לא שלדניאל אכפת. הוא ממילא איתה לא בגלל המראה שלה. דלת הבית הגדולה נטרקת מאחוריה בדממה מפתיעה. היה שווה להשקיע בנעילה מגנטית.

האגם הלבן

אחר העניין ההוא במאיירלינג, ואגיד כבר כעת כי איני מעוניין בשום אופן לקחת צד כלשהו בוויכוח בפרשה מסיבות אשר מובנות יהיו בוודאי לקורא, מצאה לעד נשמתו המיוסרת של הארכידוכס רודולף לבית הבסבורג מנוחת עולמים במצולות האגם המתקרא על שמו¹. אלא שבעת שהטביל בן חסותו הרוזן ההונגרי ומגלה הארצות סמואל טֶלְקִי פון זַאק את האגם על שם פטרוננו, טרם מצא האחרון את מותו באותן הנסיבות המצערות, לא היו מעורים הרוזן כמו גם מלווהו הלוטננט והקרטיגרף האוסטרי לודוויג פון הוֹנְל בנבכי מערכת היחסים המורכבת שבין הארכידוכס ואשתו (לא כל שכן במידת האומללות והסבל אשר חווה פטרונם בנישואיו, אשר כה גדולים היו עד כי לא ראה עוד בעיני רוחו דרך אחרת להיחלץ מהם אלא באיבוד עצמו לדעת). כך קרה וקראו השניים את האגם הסמוך לאגם רודולף על שמה של אשתו הנסיכה סטפני², דבר אשר אם בחייו עוד מוכן היה רודולף להשלים עימו למען תישמר מראית העין של המשפחה המלכותית המאושרת, אחר מותו לא היה מוכן עוד בשום אופן לקבלו (מילא אם היו קוראים השניים את האגם הסמוך על שמה של אהובתו מיצי קֶסֶפֶר או של הברונית הצעירה מריה פון וְטְסֶרְה³). מסיבה זו, עוד בתחילת חודש פברואר, ימים ספורים אחר שהגיע לכאן, בא רודולף אל לֹקְרִי⁴ בן הטורקנה בחלום והפציר בו כי יעשה דבר בנדון על מנת לתקן מצב עניינים מעוות זה, וכשהאחרון ביטל כלאחר יד את בקשתו, בחרון אפו הביא תחילה רודולף על הטורקנה ועלינו את הרינדרפסט⁵, ולאחר מכן את הקולוניאליזם הבריטי. אנחנו הסמבורו עשינו כמצוותו, ואף כי הצריך הדבר זמן ומאמץ רב, באם יבוא הקורא לבקר כאן כעת, ייווכח כמו עיניו כי האגם הלבן כבר איננו עוד. יבש הוא כולו מזמן.

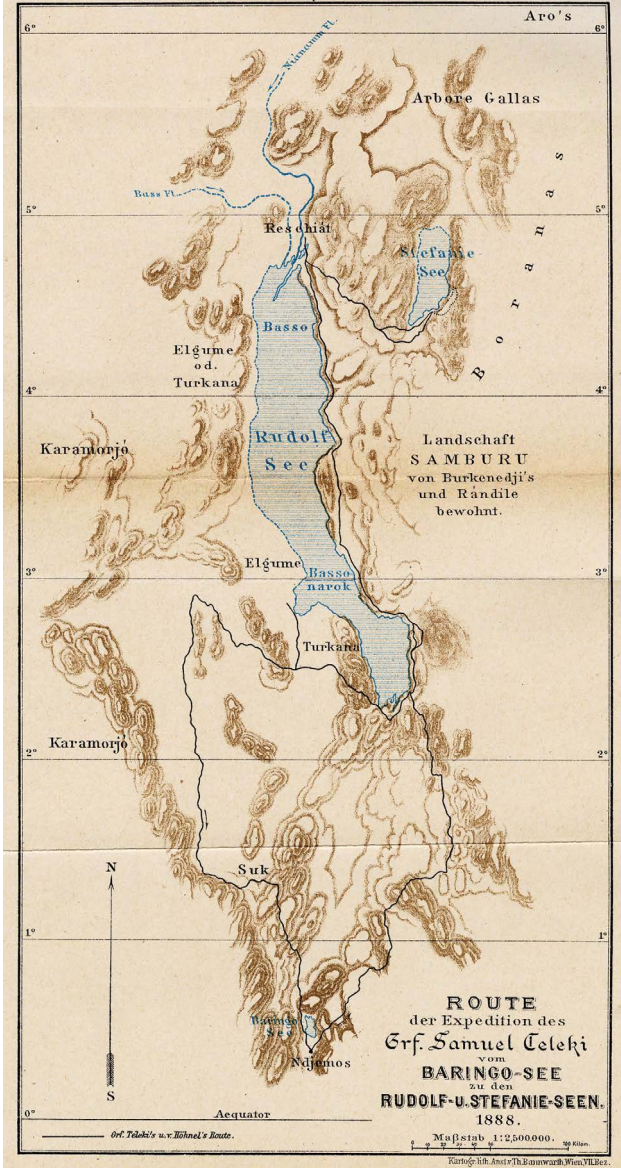
1 אגם טורקנה, או פֶּאסוֹ נְאָרוֹק ("האגם השחור" בשפת הסמבורו).

2 אגם צ'או בחיר, או פֶּאסוֹ נְאָיְבוֹר ("האגם הלבן" בשפת הסמבורו).

3 שהרי היא זו אשר הלכה למעשה ליוותה את הארכידוכס בדרכו האחרונה.

4 "מדיום" בשפת הטורקנה.

5 דבר הבקר (Pestis Bovum).

מפת מסעותיהם של לודוויג פון הונל וסמואל טלקי פון זאק במזרח אפריקה (מקור: ויקיפדיה)

לְשׂוֹמְרֵי הַבְּרִית וְלְשׂוֹמְרֵי הַבְּרִית

מִשְׁמַרְתֵּם וְלֹא מִשְׁמַרְתֵּם וְלֹא מִשְׁמַרְתֵּם

וְלֹא מִשְׁמַרְתֵּם וְלֹא מִשְׁמַרְתֵּם

וְלֹא מִשְׁמַרְתֵּם וְלֹא מִשְׁמַרְתֵּם

*

אֵלֶּיךָ

שמעון אדף · קרן אייכר
איילת אברהם · דרור אל-על
שרית אלקון · יהודית אנגלרד
חנה בלוקה · לארה גבריאלי
אודליה גולדמן · טליה הלני גולדשמידט
רחלי דור רפפורט · רסל דיקשטיין
יעל הניג · רעות וגנר
מרב זקס־פורטל · רחל חלפי
אנדריי טרטיי־קוב · ורד כספי־פנואלי
עמית מאוטנר · רמי מארק רום
אביבית סגל · רוני סומק
שבא סלהוב · טלי עוקבי
דינה עזריאל · רותם עטר
אהרון פז · תומר קהת־שור
עדי קוגלר · נופר קידר
גיא רופא · נועה שהרבני־סדן
ארז שחר · רונה שחר
גלעד שמילו